DICȚIONARUL DIALECTULUI MEGLENOROMÂN
Literele *Ţ–F*

Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan
Coordonator: Nicolae Saramandu

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică şi dialectologie” a şasea fasciculă – *literele Ţ–F* – din *Dicționarul dialectului meglenoromân*.

SIGLE

Surse

ALDM I, II, III = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, Bucureşti, 2008; vol. II, Bucureşti, 2013; vol. III, Bucureşti, 2015.

ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).

ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 940 [h. 1–296].

ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni consideraţi obsceni,* Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).

ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române, sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, Bucureşti, 1956–1972 [h. 1–2248].

AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, 2002.

Can[1] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, III/1, Bucureşti, 1927, p. 175–209 **(A–C)**.

Can[2] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi Suflet”, III/2, Bucureşti, 1928, p. 381–412 **(Č–Ĺ)**.

Can[3] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, VI, Bucureşti, 1933–1934, p. 163–192 **(M–R)**.

Can[4] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi Suflet”, VII, Bucureşti, 1937, p. 194–230 **(S–Ž)**.

Can T[1] = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai şi suflet”, vol. I/2, Bucureşti, 1924; p. 261–285.

Can T[2] = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai şi suflet”, vol. II/1, Bucureşti, 1925, p. 100–128.

Can T[3] = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate țările locuite de români*, vol. II, Bucureşti, 1908, p. 163–170.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Cap[1] = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria şi graiul lor*, vol. I, Bucureşti, 1925.
Cap[2] = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, Bucureşti, 1928.
Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicţionar meglenoromân*, vol. III, Bucureşti, 1935.
Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti).
Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
Cerna T = *Texte meglenoromâne* (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu şi Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicţionar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti).
DP = Dionisie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни),* Skopje, 1997 (cu *Glosar*, p. 225–261).
Kat = Nik.At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκου (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
MP = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, Salonic, I, 1984.
Pap[1] = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte şi glosar*, Bucureşti 1900, p. 30–72.
Pap[2] = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române". Seria II, tomul XXV. Memoriile secţiunii literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti 1902, p. 185–267.
Pap M[1] = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte şi glosar*, Bucureşti, 1900, p. 9–29.
Pap M[2] = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române". Seria II, tomul XXV. Memoriile secţiunii literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti, 1902, p. 1–184.
W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicţionarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexico tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1951 (citat după ediţia a doua, corectată, 1971).
Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik,* Skopje, 2007.
Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicţionar turc-român*, Bucureşti, 1979.
BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I.
Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
Buchholz, Oda / Fiedler, Wilfried / Uhlish, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
Brad-Chisacof, Lia (coordonator), *Dicţionar neogrec-român*, ediţia a doua adăugită şi revizuită, Bucureşti, 2000.
CDDE – I.-A.Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, Bucureşti, 1907–1914.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

DDA – Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, ediţia a doua augmentată, Bucureşti, 1974.
Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskij ezik*, I, Plovdiv, 1895.
Iovan, Tiberiu, *Dicţionar bulgar-român*, Bucureşti, 1994.
Mladenov, Stefan, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija kniževen ezik*, Sofia, 1941.
RMJ I–III – Blaze Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatoski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
Suciu, Emil, *Influenţa turcă asupra limbii române*, II. *Dicţionarul cuvintelor româneşti de origine turcă*, Bucureşti, 2010.
Topciu, Renata / Maloneshi, Ana / Topciu, Luan, *Dicţionar albanez-român. Fjalor shqip-rumanisht*, Iaşi, 2003.
Türkçe-Ingilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary, Istanbul, 2007.
Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch.* Erster Teil, *Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citat după ediţia a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ
adj.= adjectiv, adjectival
adj. nehot. = adjectiv nehotărât
adv.= adverb, adverbial
alb. = albanez(ă)
aor. = aorist
ar. = aromân(ă)
art. = articulat
art. dem. = articol demonstrativ
art. hot. = articol hotărât
art. nehot. = articol nehotărât
art. pos. = articol posesiv
bg. = bulgar(ă)
cf. = confer
cit. = citeşte
col. = colectiv
conj. = conjuncţie
dat. = dativ
der. = derivat
determ. = determinant
dial. = dialectal
dim. = diminutiv
dr. = dacoromân(ă)
et. = etimologie (originea cuvântului)
et. nec. = etimologie necunoscută
expr. = expresie, expresii
expr. invar. = expresie invariabilă
f. = feminin
fam. = familiar
fig. = figurat
gen. = genitiv
ger. = gerunziu
gr. = grec(esc)
impers. = impersonal
interj. = interjecţie
intranz. = intranzitiv
invar. = invariabil
ir. = istroromân
înv. = învechit
lat. = latin(ă)
lit. = literal
loc. adj. = locuţiune adjectivală
loc. adv. = locuţiune adverbială
loc. conj. = locuţiune conjuncţională
loc. pron. = locuţiune pronominală
m. = masculin
mac. = mecedonean(ă) (slavă)
mbg. = macedobulgar, macedonean (slav); cf. mac.
mgl. = meglenoromân(ă)
nom. = nominativ
n. pers. = nume de persoană
n. pr. = nume propriu
num. card. = numeral cardinal
num. col. = numeral colectiv
num. ord. = numeral ordinal
p. = pagina
peior. = peiorativ
p. ext. = prin extensiune
pl. = plural
plt. = pluralia tantum
prep. = prepoziţie
pron. = pronume, pronominal

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

pron. nehot. = pronume nehotărât
pron. pers. = pronume personal
refl. = reflexiv
s. = substantiv
sb. = sârb(esc)
s. col. = substantiv colectiv
s.f. = substantiv feminin
sg. = singular
sgt. = *singularia tantum*
sl. = slav
s.m. = substantiv masculin
s.n. = substantiv neutru
subst. = substantiv
s.v. = sub voce
tranz. = tranzitiv
tc. = turc(esc)
unipers. = unipersonal
var. = variantă
vb. = verb
vbg. = vechi bulgar
vgr. = vechi grecesc
voc. = vocativ
vsl. = vechi slav

ALFABETUL

A, Ă, B, C, Č, D, Δ, Ḍ, E, Ę, F, G, Ґ, Ğ, Ǵ, H, H', I, J, Ḱ, L, Ľ, M, N, Ń, O, Ǫ, P, R, S, Ş, T, Θ, Ţ, U, V, X, Z.

a, ă, b, c, č, d, δ, ḍ, e, ę, f, g, γ′, ğ, ǵ, h, ĥ, i, j, ḱ, l , ľ, m, n, ń, o, ǫ, p, r, s, ş, t, θ, ţ, u, v, x, z.

LOCALITĂŢI MEGLENOROMÂNE

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Birślăv (Biríslav), gr. Περίκλεια
Cúpă (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnḍiĺ (Lúgunţa), gr. Λαγγαδιά
Ĺumníţă (Liumníţa), gr. Σκρᾶ
Nǫ́nti (Nănta), gr. Νότια
Óşiĺ (Óşani), gr. Ἀρχάγγελος
Ţărnărę́ca (Ţărnaréca), gr. Κάρπη

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Ḑ

ḑa *interj.* Dms. Cuvânt prin care se atenționează un copil mic.

Et.: onomatopee.

ḑádă vezi **zádă.**

ḑáit vezi **zḙázit.**

ḑamátcă vezi **ḑărnátcă.**

ḑarḑalín vezi **ḑărḑălín.**

ḑarḑavát vezi **zărzăvát.**

ḑáți vezi **zḙáți.**

ḑăc vezi **zic.**

ḑălúf vezi **zulúf.**

ḑămbác, *pl.* **ḑămbáți** și **ḑămbácur** *s.n.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Dms. **1**. Nume de floare. Pap[2] 78. **2**. Nume de boală care se manifestă printr-o inflamație a organului genital masculin la copiii mici (pe care aromânii o numesc *fáți ntr-ócli*). Pap[2] 78.

Et.: tc. ***zambak*** (mac., bg. ***zambak***).

ḑămbăfúl' vezi **ḑămbúl'.**

ḑămbufúl' vezi **ḑămbúl'.**

ḑămbúl', *pl.* **ḑămbúl'ă** *s.n.* Pap[2] 78; Dms. Nume de floare; zambilă.

Var.: **ḑămbăfúl'** (AtaM 91/9, 93/26), **ḑămbufúl'** (Pap[2] 78).

Et.: tc. dial. ***zumbül*** (Suciu 807), (mac. ***zumbul,*** bg. dial. ***ḑumbul,*** BER I 670, s.v. *zjumbjul*).

ḑắmburi vezi **sǫ́mburi.**

ḑăngărés vezi**ğăngărés.**

ḑănúcl'u vezi **zinúcl'u.**

ḑăr[1] *interj.* Dms s.v. Hai. Cuvânt repetat și însoțit de gesturi, prin care cineva își exprimă satisfacția pentru pățania cuiva care a luat-o la fugă fiind lipsit de curaj. *Ḑăr, pópa.* (Hai, părinte.) Dms s.v.

♦ *Li vḙa ḑăr-ḑăr.* (Fugea cu frica în sân.) Dms s.v.

Et.: bg. ***zăr[1]*** (BER I 668).

ḑăr[2] vezi **zǫr.**

ḑărcáč, *pl.* **ḑărcáčă** *s.n.* Dms. Jucărie făcută dintr-un tub de trestie; puşcoci.

Et.: tc. ***sarkaç.***

ḑărcádă vezi **zărcádă.**

ḑărḑáli *s.f. pl.* AtaM 91/10; ALDM I, h. 57/1–7; Dms. Ochelari.

Et.: mac. ***ḑrcala.***

ḑărḑălín, *pl.* **ḑărḑălíń** *s.m.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Cap 122; Cerna A/1182; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1023/1–7; Dms. Zarzăr.

Var.: **ḑarḑalín** (Pap[2] 78).

Et.: din ***ḑărḑălínă.***

ḑărḑălínă, *pl.* **ḑărḑălíni** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Cerna A/1181; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1022/1–7; Dms. Fruct al zarzărului; zarzără.

Et.: bg. dial. ***zarzalina*** (BER I 609, s.v. *zarzala*), (tc. ***zerdali***).

ḑărḑórcă *s.f.* ALDM I, h. 388/1. Diaree.

Et.: din ***ḑăr-ḑăr*** (s.v. ***ḑăr[1]***) + ***-că.***

ḑărnátcă, *pl.* **ḑărnátḱi** *s.f.* Pap[2] 78; AtaM 69/26, 91/11; Dms. Specie de pasăre mică; păsărică. *[Ḑărnátca] ăḭ pul' primuvirésc.* (*[Ḑărnátca]* e pasăre primăvăratică.) Pap[2] 78 s.v.

Var.: **ḑamátcă** (Dms).

Et.: cf. mac. ***zamatka*** 'a agita un lichid'.

ḑḙáit vezi **zḙázit.**

ḑḙáně vezi **zḙáně.**

ḑḙḑir vezi **zḙázir.**

ḑḙ́ně vezi **zḙáně.**

ḑep vezi **ğep.**

ḑépcă *s.f.* ALR II s.n., 3, h. 700/012. Pițigoi.

Var.: **ğépcă** (Cap 150).

Et. nec.

ḑic vezi **zic.**

ḑífră vezi **ḑífri.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

ʤífri *s.f. pl.* Pap[1] 44; Pap[2] 78; Can[4] 229; Cerna A/1305, 1494, Supl; Dms. Cioareci. *Bărbáţiĭ purtáu căméş lúnʤă păn di zănúncľu şi cu ʤífri.* (Bărbaţii purtau cămăşi lungi până la genunchi şi cu cioareci.) AtaM 352/28; *Ḑífrili si pun pri pičǫ́ri şi jung di la glézni pănă pri cǫ́lcur.* (Cioarecii se pun pe picioare şi ajung de la glezne până pe pulpe.) Can T[1] 264/23.

Var.: **ʤífră** *sg.* (Pap[1] 44; Pap[2] 78; Can[2] 392), **zífri** (Can[4] 229).

Et.: mac., bg. dial. ***ʤivri.***

ʤift *s.n.* AtaM 68/8, 70/24, 91/11, 95/17. Catran.

Var.: **ʤíftu** (AtaM 68/8, 91/11).

Et.: tc. ***zift*** (mac. ***zift,*** bg. dial. ***ʤift,*** BER I 643, s.v. *zift*).

ʤíftu vezi **ʤift.**

ʤig, *pl.* **ʤígur** *s.n.* Pap[2] 78. Sancţiune, la jocul de copii *a máčca.*

Et. nec.

ʤimbirléc vezi **zimbléc.**

ʤinúcľu vezi **zinúcľu.**

ʤívri *s.f.pl.* Pap[2] 78. F i g. Ochi. *Să-ţ i̯ásă ʤívrili.* (Să-ţi iasă ochii.) Pap[2] 78 s.v.

Et.: bg. dial. ***ʤivăr*** ‘orb’ (BER I 638, s.v. *zivăr*).

ʤo̯ámbă vezi **zǫ́mbă.**

Ḑó̯i̯a *n.pr.* Cap 122. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: ***ʤoi̯** (var. de la *joi̯*).

Ḑó̯i̯că *n.pr.* Pap[2] 78. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: din ***joi̯** ***ʤoi̯** (var. de la *joi̯*) + ***-ca***.

ʤrácă vezi **zdrácă.**

ʤrăcănisés, ʤrăcănisíri, ʤrăcănisíi̯, ʤrăcănisít *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A mâzgăli; a scrie urât şi neciteţ. *Le̯á-la tiftéru, ʤrăcănise̯á-la şi turce̯á-la şa ncóla.* (Ia caietul, mâzgăleşte-l şi aruncă-l cât colo.) Dms s.v.; *To̯áti co̯árţli să ʤrăcănisíti.* (Toate cărţile sunt mâzgălite.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. ***zdrak.***

ʤrăcănisitúră, *pl.* **ʤrăcănisitúr** *s.f.* Dms. Mâzgăliturăă.

Et.: din ***ʤrăcănisés*** + ***-itúră.***

ʤrăclív vezi **drislív.**

ʤrătlív vezi **dắrtăv.**

ʤrăţlív vezi **drislív**.

ʤúcă *s.f.* Cap 122; Dms. Presimţire. *Ómu văr ve̯ári vrínă ʤúcă.* (Omul o avea vreo presimţire.) Dms s.v.; *Si lo̯a dúpu ʤúcă.* (S-a luat după presimţire.) Dms s.v.

Le̯au̯ ʤúcă. A avea o presimţire. *Lǫ ʤúcă că nu miruse̯ášti la bun.* (Avu o presimţire că nu miroase a bine [= nu-i a bună].) Cap[2] 179/42.

Et. nec.

ʤulúf vezi **zălúf.**

ʤut vezi **jut.**

ʤúu̯ă vezi **zúu̯ă.**

ʤvárnă vezi **zvárnă.**

ʤvíşcă, *pl.* **ʤvíşki** *s.f.* Cap 123; ALDM II, h. 790/2, 3. Oaie de 2–3 ani; mioară.

Var.: **zvíşcă** (ALDM II, h. 790/2).

Et.: mac. ***ʤviska,*** bg. ***zvizka, ʤvizka*** (s.v. *ʤizak*, BER I 326).

E

e[1] *interj.* Pap[2] 78; Can[2] 392; Cap 123; Dms. Ei, e, hei, ah! Exclamaţie care exprimă mirare, enervare, satisfacţie. *E, mu̯ă scăpái̯, păn la lánta u̯áră, alá Kerím!* (E, acum scăpai, până data viitoare, domnul să fie slăvit!) MP 112/1; *E, ǵídi, bébi cumuvólči.* (E, măi, cumetre lupule.) Cap[2] 40/39; *E, ţéstă séră ţi mi drăpém mult!* (E, în seara asta, ce mult mă scărpinam!) Cap[2] 43/37; *Ei̯, ca s-mi manţ, máncă-mi.* (Ei, dacă [tot] o să mă mănânci, mănâncă-mă.) Cap[2] 144/9; *E! ca viní cásă, si bucuráră şi tătǫ́ńiľ.* (Ei, dacă veni acasă, se bucurară şi părinţii.) Can T[2] 105/4; *E! muľári, mult dúlţi-i̯ cárnę di ţésta séră.* (Ei! femeie, foarte dulce e carnea din seara asta.) Can T[1]

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

277/26; *E, aféndi, nu ţópă mult! I̯ălă u̯a pru̯ăpi si-ţ spun ţi fac.* (Ei, domnule, nu ţipa atât! Vino aici aproape să-ţi spun ce fac.) MP 114/24; *Ei̯! disfo̯-ti di pri cal di el si-ţ dau̯ bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal şi vino să-ţi dau pepene verde.) Cap[2] 99/39; *E, ţi bun.* (Ah, ce bine!) Dms s.v.; *Ei̯, élă u̯a!* (Hei, vino aici!) Dms s.v.

Var.: **ei̯.**

Et.: onomatopee.

e[2] *pron*. vezi **i**[2]**.**

e̯a vezi **i̯a.**

e̯ac vezi **le̯ác.**
e̯ápă vezi **i̯ápă.**
e̯árbă vezi **i̯árbă.**
e̯ári vezi **i̯ári.**
e̯árnă vezi **i̯árnă.**
e̯áscă vezi **i̯áscă.**
e̯ásli vezi **i̯ásli.**
e̯áşlă vezi **i̯áşcl'ă.**

écşi *num*. Şase. *Mu̯o, pui̯mo̯ni vem pănăgír la écşi septemvríu.* (Acum, poimâine avem târg pe şase septembrie.) AtaM 390/18.

Et.: gr. ***ἕξι***.

ecşigísés, ecşigísíri, ecşigísi̯i̯, ecşigísít *vb.* IV. *Tranz.* Pap[2] 78; Can[2] 392; Cap 123; Dms. A explica; a traduce, a tălmăci. *Ampirátu viso̯ un vis uro̯t şi, cári s-la ecşigíséscă, la ţéla ampirátu a‿l' da jimitáti di ampirăţo̯l'ă.* (Împăratul avu un vis urât şi celui care o să-l tălmăcească, aceluia împăratul îi va da jumătate din împărăţie.) Pap M[2] 165/3; *Ampiráti, i̯o pot s-la ixigísés [vísu], áma cu ţísta căúl, că s-ń-u dai̯ íl'a ta dúpu ţísta fičóru.* (Împărate, eu pot să-l tălmăcesc [visul], dar cu această înţelegere, ca să-mi dai fata ta după acest băiat.) DP 136/36; *Lă scăl'ó ănviţá, mă nu putú ecşigísíri cárte̯a.* (La şcoală învăţa, însă nu putu să traducă scrisoarea.) Dms s.v.

Var.: **ixigísés.**

Et.: gr. ***ἐξηγώ*.**

ecşítasi̯i̯ă, *pl.* **ecşítasi̯i̯** *s.f.* AtaM 295/22. Consultaţie.

Et.: gr. ***ἐξέταση*.**

edvám vezi **idvám.**

efcolíi̯ă *s.f.* AtaM 49/3. Uşurinţă.

Et.: gr. ***ευκολία*.**

eféndi *s.m.* Cap 123; Dms. Domn. *Túcu mult ń-u mo̯ncă, mámu, di Urfán eféndi.* (Mult mi-e dor, mamă, de domnul *Urfán*.) Cap[2] 17/18; *Bra cuzúm eféndi, l'ártă-mi.* (Măi dragă domnule, iartă-mă.) Dms s.v.; *E, aféndi, nu ţopă mult! I̯ălă u̯a pru̯ăpi si-ţ spun ţi fac.* (Ei, domnule, nu ţipa atât! Vino aici aproape să-ţi spun ce fac.) MP 114/24.

Var.: **aféndi.**

Et.: tc. ***efendi*.**

éftin, éftină, *pl.* **éftiń, éftini** *adj*. Pap[1] 48; Pap[2] 78, 85; Can[2] 392, 403; Cap 123; Wild h. 392/2–7; Dms. Ieftin.

Pămpóru mai̯ pri i̯éftin purtá lúcri. (Vaporul ducea [= transporta] lucrurile mai ieftin.) Can T[1] 276/9; *Éftin lă cumpăráră măgáru.* (Au cumpărat măgarul ieftin.) Dms s.v.

♦*I̯éftina cárni co̯i̯ńil' ău̯ mănáncă.* (Carnea ieftină o mănâncă [doar] câinii.) Can T[2] 110/33.

Var.: **i̯éftin, i̯eftináţ** (Wild h. 392/1), **i̯éftin** (Wild h. 392/5, 6).

Et. mac., bg. ***evtin евтин*** (gr. ***ευθηνός***).

eftinătáti *s.f.* Cap 123 s.v. *éftin;* Dms. Ieftinătate. *Co̯an ăi̯ eftinătáti, sirumáşi l'gi̯i̯és mai̯ bun.* (Când e ieftinătate, săracii trăiesc mai bine.) Dms s.v.

Et.: din ***eftin* + *-ătáti*.**

éfur, *pl.* **éfur** *s.m.* Dms. Efor. *Ve̯au̯ pus éfur lă bise̯árică.* (Puseseră efor la biserică.) Dms s.v.

Et.: gr. ***ἔφορος***.

efharistisés, efharistisíri, efharistisi̯i̯, efharistisít *vb.* IV. *Refl*. A se mulţumi.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

La lúmca (la uámińii) ți la faț bun, nu si efharistisiă. (Oamenii cărora le faci bine nu se mulțumesc.) Kats 69/13.

Et.: gr. ***ευχαριστώ*.**

ehmálotos, *pl.* **ehmáloti** *s.m.* ALDM III h. 1451/2–7. Prizonier.

Et.: gr. ***αιχμάλωτος*.**

ehtró, *pl.* **ehtrí** *s.m.* ALDM III h. 1428/5. Dușman.

Et.: gr. ***εχθρός*.**

ei vezi **e[1].** ALDM II, h.1163/1–6.

ej, *pl.* **ej** *s.m.* Pap[2] 85; Can[2] 403; Cap 123, 154; Cerna A/1360; AtaM 47/22; ALDM II, h. 1163/1–7; Dms. Arici. *Éju ăi mult fricós.* (Ariciul este foarte fricos.) Cap 123 s.v.; *Cum să nu es [zăcudítă], iéjuli, mi ia tricú pri ua lísița.* (Cum să nu fiu [îngândurată], ariciule, păi, iacă, trecu pe aici vulpea.) DP 52/24; *Ăs spúnim únă pricázmă mo tri líuț, tri vúlpe șiu tri eș.* (O să spunem acum o poveste despre animale sălbatice, despre vulpe și despre arici.) AtaM 365/2; *Éșlu cu vúlpca si flára únă vrcámi tru únă váli.* (Ariciul cu vulpea se întâlniră odată într-o vale.) AtaM 365/3.

Var.: **eș, iej.**

Et.: mac., bg. ***ež*.**

el[1] vezi **iel.**

el[2] vezi **éla.**

éla, *pl.* **iláti** *vb. intranz.* (folosit numai la imperativ) Can[2] 392; Cap 123; Dms. Vino, veniți. *E, aféndi, nu țópă mult! Iálă ua pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Iálă […] bábo, s-mi cați ăn cap.* (Vino […] babo, să mă cauți în cap.) Cerna T; *Bra fičór, nu u tălcóț [șăprătca], túcu iláti s-va dau cóti un irmilóc di lăsáț-au.* (Măi copii, n-o omorâți [vipera], ci veniți să vă dau câte un irmilic ca să o lăsați.) Cap[2] 94/29; *Máțu, máțu, iála s-la manț șoáricu!* (Pisico, pisico, vino să-l mănânci pe șoarece!) Cap[2] 122/37; *Fcáta a l' zísi: „iel ancoá, nu-i șa lúcru cum ştii tu".* (Fata îi zise: „vino aici, treaba nu e așa cum știi tu".) Cap[2] 72/10; *Fuăc, fuăc, iéla s-u arḑ băltíia.* (Focule, focule, vino să arzi securea.) Cap[2] 122/23; *Mámu, el să vez țíșta fičóri l' di iúndi să bę ápu.* (Mamă, vino să vezi de unde o să bea apă aceşti copii.) Cap[2] 48/25; *Ei! disfó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vino să-ți dau pepene verde.) Cap[2] 99/40; *Cóți nu ti voi [...], élă délmi că ter.* (De ce să nu te vreau, [...] vino dacă dorești.) Cap[2] 90/34; *Mámu cu táti, iăláț!* (Mamă și tată, veniți!) MP 180/30; *Ácu putiắț, iăláț s-mi scăpáț.* (Dacă puteți, veniți să mă scăpați.) MP 56/23; *Iálă ua, niắgru cóini.* (Vino aici, câine negru.) MP 14/15; *Téti, iélă la noi că sam síngură și dăráii búnă țínă.* (Mătușă, vino la noi că sunt singură și am pregătit o cină bună.) Can T[2] 125/6; *Iéla curón!* (Vino repede!) Kats 77/21.

Var.: **el[2], élă[1], iálă, iắla, iắlă, iel, iéla, iélă.**

Et. mac., bg. ***ela, elate*** (gr. ***έλα, ελάτε,*** imper. de la ***έρχομαι*).**

Eláșniția vezi **Eléșniția.**

élatu *s.m.* Wild h 49/6. Brad.

Et.: gr. ***έλατο*.**

élă[1] vezi **éla.**

élă[2], *pl.* **éli** *s.f.* Pap[1] 48; Pap[2] 86; Can[2] 403; Cap 123; Wild h. 49/4, 7; AtaM 47/21, ALDM II, h. 1122/1-4, 6, 7, h. 1124/5; Dms. Brad. *Scoándura di iélă ăi búnă și licșoáră.* (Scândura de brad este bună și ușoară.) Dms s.v.

Var.: **iélă.**

Et.: mac., bg. ***ela*.**

élbet *adv.* Can[2] 392; Cap 123; Dms. Desigur, așa este. *Élbet! Că nă dát-au Dómnu fętă, toț pot să nă-u țéră.* (Așa e!

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Dacă ne-a dat Dumnezeu fată, toţi pot să ne-o ceară [de nevastă].) Can T[1] 274/7.

Et.: tc. ***elbet.***

éle vezi **élem.**

eléi-aláişi vezi **aláişi-vérsi.**

élem *conj*. Cap 123; AtaM 47/20; Dms. Însă, dar. *Ăi maĭ bun pári şi mal si nọ-aĭ, élem priĭátili si aĭ.* (E mai bine să nu ai bani şi avere, dar să ai prieteni.) Cap[2] 81/37; *Élem ăcú-i şa, bun ăĭ.* (Dar dacă e aşa, e bine.) Dms s.v.

Var.: **éle** (Cap 123; Dms s.v.), **éli** (Dms s.v.), **élim** (AtaM 47/20).

Et.: bg. ***ele*** (***elem***) (Cap 123).

Eléşinţa vezi **Eléşniţa.**

Eléşniţa *n.pr.* Pap M[2] 176/15; Cap 123. Nume de loc (de fântână) în *Óşiń*; nume de loc.

Var.: **Eléşinţa** (Pap M[2] 176/15).

éli vezi **élem.**

éli-aláişi vezi **aláişi-vérsi.**

élim vezi **élem.**

em *conj*. Cap 123; Dms, AtaM 260/15. Şi, în plus, pe deasupra. *Ţi ţ-aĭ ligát cápu, Tóşu, cu nẹágră şămíĭă, Tóşu, fáţă mpuvinítă em prugălbinítă?* (De ce ţi-ai legat capul, *Tóşu*, cu basma neagră, *Tóşu*, faţă veştejită şi îngălbenită?) Cap[2] 18/15; *Ni găĭnă ăn cutéţ, ni oụ ăn ulóg, em ambáru dişórt.* (Nici găină în coteţ, nici ou în cuibar, pe deasupra (şi) hambarul gol.) DP 56/24.

Em... em. Nu numai... ci (dar) şi; şi… şi; ba... ba. *Em budălá, em inăgíĭă.* (Şi prost şi încăpăţânat.) Dms s.v.; *Em próstu, em fudúl.* (Nu numai prost, ci şi fudul.) AtaM 260/15; *Em va, em nu va*. (Ba vrea ba nu vrea.) AtaM 260/16; *Hem zahmét mári, hem harğ maĭ mult.* (Nu numai suferinţă mare, dar şi câştigul mai mult.) Cap 123 s.v.; *Ţíşta doiĭ raụ em cu inát, em linóş.* (Aceştia doi erau şi supărăcioşi şi leneşi.) Cap[2] 81/39.

Var.: **hem.**

Et.: din tc. ***hem*** (mac. ***em,*** bg. ***hem***).

emboľăşés, emboľăsíri, emboľăsíĭ, emboľăsít *vb.* IV. *Tranz.* ALDM II, h. 1040/4, 5. A altoi.

Var.: **envoliăşés** (ALDM II, h. 1040/5).

Et.: gr. ***εμβολιάζω.***

émbor *vezi* **émbur.**

émbur, *pl.* **émbur** *s.m.* ALDM III h. 1561/2–7. Negustor. *Ăn ţẹa sẹáră si vẹa pugudít un ụáspiţ ăn cásă, ra émbur.* (În seara aceea se nimerise [să fie] un oaspete în casă, era negustor.) AtaM 395/4; *Oụ lăĭám simínţa di cujăréţ, vinẹá tărgovéţ, émbor.* (Sămânţa de gogoşi de mătase o luam [= cumpăram], veneau târgoveţi, negustori.) AtaM 400/17.

Var.: **émbor.**

Et.: gr. ***émporos*.**

emén *adv.* Pap[2] 78; Can[2] 392; Cap 123; Dms. Abia; numai ce (îndată ce). *Ágrili [...] li sẹmină, ţa gărnişór, ţa meĭ, díntru că emén tot cọ́mpu lunẹdínesc la cáţă ápa şi si pot vădíri siminătúrli.* (Ogoarele [...] le seamănă, fie [cu] porumb, fie [cu] mei, pentru că numai ce [= îndată ce] e cuprins de apă câmpul din *Lúnẹdiń* se şi pot curăţa semănăturile de buruieni.) Can T[1] 262/23; *Emén viní şi fuzí.* (Abia a venit şi a plecat.) Dms s.v.; *Emín vez vlah şi ţẹ́ră-l' úrdă, fáţi?* (Abia vezi un român şi cere-i urdă, se face [= e normal]? = Se spune despre cei care, de la prima întâlnire, încep să-ţi vorbească despre suferinţele şi nevoile lor, ca să le vii în ajutor.) Pap M[2] 88/14.

Var.: **emín.**

Et.: tc. ***hemen*** (bg., ***hemen, emen***).

emín vezi **emén.**

emíş vezi **imíş.**

endácşi *adv.* AtaM 295/24. Bine, foarte bine; de acord; în ordine.

Et.: gr. ***εντάξει.***

éndic vezi **ándăc.**

endíştico *s*. Certificat. *La 1939/40 la sfărşọ́ĭ dimoticó scuĭó, laĭ endíştico ca*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

mult bun maθitís. (În 1939/40 am terminat şcoala primară, am luat certificat de cel mai bun elev.) AtaM 378/24.

Et.: gr. ***αντίστοιχος*.**

endometacşí *adv.* AtaM 295/25. Între timp.

Et.: gr. ***εν τω μεταξύ*.**

énesă *s.f.* ALDM I, h. 374/2–6. Injecție. *Ăń púsi únă énesă.* (Mi-a făcut o injecție.) ALDM I, h. 374/4.

Et.: gr. ***ένεση*.**

envoliazmó *s.* ALDM I, h. 373/4. Vaccin, vaccinare.

Et.: gr. ***εμβολιασμός*.**

envoli̯ăşés vezi **emboľ'ăşés.**

epilepsíi̯ă *s.f.* ALDM I, h. 404/4, 5. Epilepsie.

Var.: **epilepşíi̯ă** (ALDM I, h. 404/5).

Et.: gr. ***επιληψία*.**

epilepşíi̯ă vezi **epilepsíi̯ă.**

épsibir *adv.* AtaM 47/20. Totuna.

Et.: tc. ***hepsi bir.***

ér̆ă vezi **ár̆ă[2].**

erbutínă vezi **i̯ărbutínă.**

erebíță vezi **iribíță.**

ergátis, *pl.* **ergátes** *s.m.* ALDM III h. 1476/5. Muncitor.

Et.: ***εργάτης*.**

ér̨i vezi **i̯er̨i̯.**

eriγén vezi **irǵén.**

Erigon *n.pr.* Cap[1] 6/6. Ierihon, vechi nume al râului *Țârna.*

érți vezi **i̯érți.**

es[1] vezi **i̯es.**

es[2] vezi **sam.**

esáp vezi **isáp.**

están *adv.* Can[1] 178 s.v. *an[1]*. An, anul trecut.

Et.: ***éstu* + *an[1]*.**

éstu, e̯ástă *pl.* **ești, e̯ásti** *pron*. şi *adj. dem.* (în Țărnareca) Cap 123, 309 s.v. *țísta*; AtaM 218/13; ALDM III h. 1711/7. Acesta, ăsta. *Lă éstu aľ dădu̯ám păńi s-mắncă sal căn aľ rămănu̯á lă argáț.* (Acestuia îi dădeam să mănânce pâine numai când le rămânea argaților.) Cap[2] 106/38; *Éstu țivá nu lucrá.* (Acesta nimic nu lucra.) Cap[2] 106/35; *Căn nu̯ársi vúlpe̯a la éşlu tru váli éstu-ľ ḑắți.* (Când merse vulpea la arici la râu, acesta îi zice.) AtaM 366/1; *Étu, tru i̯ástă cásă şu̯áde Muşáta lóclu̯i.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap[2] 108/21; *Ísta-i̯ di ilímu.* (Acesta e de când lumea.) Dms s.v. *ilímu; Dáț-ľă lă i̯éstu u̯om tắnti pári, cắti aľ dșádiț lă țel mai̯ mári argát.* (Dați-i acestui om atâția bani câți i-ați dat celui mai mare argat.) Cap[2] 106/39; *Tri ți voi̯ lucráț la éstu ágru, ai̯, mo iń iț căbúl, Ĩirtát căbátșa.* (Pentru că voi lucrați la ogorul acesta, hai, acum sunt de acord, [v-am] iertat vina.) Cap[2] 111/44; *Éstu zlătár […] au̯ fșási i̯ástă clo̯áşcă cu puľ.* (Acest argintar […] făcu această cloşcă cu pui.) Cap[2] 107/36; *Țárlu gri la éstu u̯om.* (Împăratul îi zise acestui om.) Cap[2] 106/33; *Nu vedz ți pot şu cu i̯áşti lșámni!* (Nu vezi ce pot să fac şi cu aceste lemne!) Cap[2] 107/33 ; *Tru i̯ástă cásă şádi muşáta loclúi̯.* (În această casă locuieşte frumoasa locului.) Cap[2] 108/22 ; *Bra cal, ți-i i̯ástă di tíni* ? (Măi, calule, ce-i asta la tine ?) Cap[2] 113/3 ; *Cu i̯ástă sibépi şu móşľă vizúră ái̯ri.* (Cu această ocazie şi bătrânii se pricopsiră.) Cap[2] 106/14; *Nisirbírșa la dúsi an sta úrdini*. (Nemunca îl aduse în această situație.) Kats 83/12; *Şi éşcă [vúlpe̯a şi éşlu] móți ştiu̯á cálșa.* (Şi aceştia [vulpea şi ariciul] acum ştiau drumul.) AtaM 365/11; *Şi̯u éşcă [vúlpe̯a şi éşlu], că si stimní, trăgníra lanculóți, nerc la íńă.* (Şi aceştia [vulpea şi ariciul], dacă s-a întunecat, porniră încolo, merg la vie.) AtaM 365/20.

Var.: **i̯éstu, ístu, stu.**

Et.: lat. ****istus, ista.***

eş vezi **ej.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

étcă *interj*. Pap[2] 78; Cap 123; Dms. Iată, uite. *Dúpu ṭe işǫ́ [muráru], étcă vizú lángă búcă un sindúḱ.* (După ce ieşi [morarul], iată că văzu lângă ulucul morii un cufăr.) Pap M[2] 143/31; *Étcă l'ă strătę́şti un dęd cu bárba álbă*. (Iată că îi întâmpină un moş cu barba albă.) Pap M[2] 166/5; *„Cum şa?"; „Étcă şa"*. („Cum aşa? "; „Uite aşa".) Cap[2] 75/39; *Şi étcă-la ṭéla u̯ómu ṭi si căṭá cu lui̯ mul'ári.* (Şi iată-l pe acel om care se iubea cu nevasta lui.) Cap[2] 25/36.

Et.: din ***étu*** + ***că.***

étimp *adv.* În fiecare an. *Ắcu puń étimp pătáti, nu fáṭi; trubăi̯áşti si puń un timp pătáti, un timp grǫn.* (Dacă pui [= plantezi] în fiecare an cartofi, nu e bine; trebuie să pui un an cartofi, un an grâu.) AtaM 388/26.

Et.: din ***e + timp.***

étişi, *pl.* **étişes** *s.* ALDM III h. 1472/2–7. Cerere.

Et.: ***αίτηση.***

étu *interj*. Iată, uite. *Étu, tru i̯ástă cásă şę́áde Muşáta lóclui̯.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap[2] 108/21; *Étu, mo ári tricútă nǫ́u̯ă şu un mes di ḑắli.* (Iată, acum au trecut nouă [ani] şi o lună de zile.) Cap[2] 107/³; *Étu, tru i̯ástă cásă şę́áde Muşáta lóclui̯.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap[2] 108/21.

Et.: bg. ***eto.***

Éva *n.pr.* Dms. Eva. *Adám şi Éva si şităi̯és ăn rai̯.* (Adam şi Eva se plimbă în rai.) Dms s.v.

éva *interj*. Dms. Vai. Strigăt care exprimă durere, deznădejde, milă etc. *Évaa! ṭi păṭǫ́ái̯.* (Vai! ce am păţit.) Dms s.v.; *Évaa! cǫat săm bucurós.* (Vai! cât sunt de bucuros.) Dms s.v.

Et.: tc. ***eyvah.***

évana vezi **évăla.**

évăla *interj*. Dms. Gata. *Évăla, nu mi ămburǫ́ás.* (Gata, nu mă lupt.) Dms s.v.; *Zi „évăla", ắcu ṭer s-ti las.* (Spune „vai", dacă vrei să te las.) Dms s.v.; *Cǫan ziṭ „évăla", ărdíṭ mǫáńli.* (Când spui „gata", ridici mâinile.) Dms s.v.; *Evanaaa [...] mi cmo?* (Vai [de mine], dar acum?) DP 63/35.

Var.: **evana.**

Et.: din tc. dial. ***evala*** (BER I 474) (tc. ***eyvalla***).

éxtra *adv.* AtaM 47/21. Extra.

Et.: mac., bg. ***екстра,*** gr. ***έξτρα*** (lat. ***extra***).

éza *adv.* Dms. Adesea, mereu, totdeaună. *Éza nă vedę́ám.* (Ne vedeam adesea.) Dms s.v.; *Éza cóla ra.* (Totdeauna acolo era.) Dms s.v.; *Ṭę́ári éza să-l' dai̯.* (Trebuie mereu să-i dai.) Dms s.v.

Et. nec.

ézero *s.m.* AtaM 287/30. Lac.

Et.: mac. ***ezero.***

ezúu̯ă vezi **izuuă.**

F

fac, fáṭiri, feş, fat *vb.* III. *Tranz.* şi *refl.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 123; ALR II, 1, h.3/012; ALR II s.n. 3, h. 770/012; ALR II s.n. 5, h. 1421/012; ALR II s.n. 6, h. 1627/012, h. 1644/012; Cerna A/715, 1294, 1845, 1930, 2008; Wild, h. 252/1, 2, 4–6; ALDM III, h. 1660, 1661, 1662, 1665/1–7; Dms. **1.** A(se) face. *Ṭísta ń-ăi̯ lúcru, licşu̯ór lúcru fac.* (Acesta îmi e lucrul, uşoară treabă fac.) AtaM 392/23*; Găl'ína fáṭi u̯ou̯.* (Găina face ou.) ALDM II, h. 850/1–7; *La noi̯ vem, adét dirép Cărčún, fac mul'érli un puclón*. (La noi există [un] obicei, în ajun de Crăciun, femeile fac un plocon [= gătesc o mâncare rituală de Crăciun].) Can T[2] 105/18; *S-ti fac zíniri!* (Te voi face ginere!) MP 20/2; *Cǫ́i̯nili ca s-fácă cau̯, cau̯, [...] i̯el s-fúgă.* (Când câinele va face ham, ham, [...] el va fugi.) W 61/22; *Nápcum l'a blagosloví şi l'a zísi: créştiṭ şi iṭ mul'ṭ [şi va fáṭiṭ mul'ṭ].*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

(Apoi îi blagoslovi şi le zise: creşteţi şi vă înmulţiţi [şi vă faceţi mulţi].) Pap M^2 147/34; *Dúpu bričǫ́rę tínirlui̯, fac unę́c ğambúş.* (După bărbieritul mirelui, fac o mică petrecere.) Can T^2 118/20; *Ăn ţę̯a zúu̯ă ăn Óşiń si făţę̯á tu̯ótă zúu̯a pănăǵír.* (În acea zi în *Óşiń* se făcea târg toată ziua.) AtaM 389/28; *Flai̯ un siğím, la zgripíi̯ ăn un, ţéla siğímu nu junḑę̯á; la feş ăn doi̯, bái̯a pruḱó.* (Găsii o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită], sfoara aceea nu ajungea; o făcui în două, aproape ajunse.) Cap^2 104/28; *La fi̯ăs i̯o sta lúcru.* (Eu am făcut lucrul ăsta.) Kats 76/24; *Şi căzúi̯ lu̯oş şi ram la nusucumíu, la bu̯ólniţă, şi mi feş inḱírişi.* (Şi am căzut bolnav şi eram la *nusucumíu,* la spital, şi m-am operat.) AtaM 392/7; *Cǫn si fę́si núnta, sǫárli rădę̯á, nóriľ plănḑę̯áu̯ şi bǫárę̯a căntá di mári bucuríľă.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau şi vântul cânta de mare bucurie.) Pap M^2 139/38; *Ai̯ fi̯ắsi un culác di bărníţă şi la cu̯ắpsi an čănúşă.* (Îi făcu un colac de mei păsăresc şi îl coapse în cenuşă.) MP 156/24; *Con si pruḱó cola, uzó glásur di draţ, cum si fălę̯áu̯ cári ţi ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Ţi bun ţer să-ţ fac?* (Ce bine vrei să-ţi fac?) Cap^2 28/1; *Şárpili, ţi bun pǫ́ti să-ţ fácă?* (Şarpele, ce bine poate să-ţi facă?) Cap^2 39/30; *I̯o si va ancurún că nápcum să fáţiţ fămę̯áľ.* (Eu o să vă cunun ca apoi să faceţi copii.) Cap^2 76/9; *Tricú [...] prísti púntę di i̯er fátă di i̯eráru nóstru.* (Trecu […] peste puntea de fier făcută de fierarul nostru.) Cap^2 146/16; *Áncă trei̯ ań ári di fáţirę̯a ăsḱirlǫ́c.* (Încă trei ani are de făcut serviciul militar.) Cap^2 91/24; *Ştii̯áu̯ tǫáti ţe au̯ di fáţirę̯a.* (Ştiau toate [lucrurile] pe care le au de făcut.) Cerna T. **2.** A deveni, a se preface, a se transforma. *I̯el si fę̯ási un răslán, si burǫ́ră cu pórcu tǫátă zúu̯a.* (El se prefăcu în leu [şi] se luptară cu porcul toată ziua.) Cap^2 73/22; *Ţéľa doi̯ măxǫ́ń [...] si fę́siră dǫ́u tăpóli şi mult rau̯ búni.* (Cei doi copii […] se transformară în doi plopi şi erau foarte frumoşi.) Cap^2 57/8; *I̯el nu vru să scúltă, bii̯ú şi si fę́si ţerb.* (El nu vru să asculte, bău şi se prefăcu în cerb.) Pap M^1 14/30; *Si pugudí blăstému că Ştefán, cum ra fę́tă, si fę́si fičór.* (Se nimeri [= se împlini] blestemul, ca Ştefan, cum era fată, se transformă în băiat.) Cap^2 151/11; *Au̯ bluguvisí ápa şi únă u̯áră si fę́si ápa bluguvisítă raḱíi̯ă.* (Binecuvântă apa şi deodată apa binecuvântată se transformă în rachiu.) Cap^2 53/3; *Mo, táti, i̯o ai̯ să mi fac un zăgár.* (Acum, tată, eu hai să mă fac [= să devin] un ogar.) Cap^2 50/8; *Sóra-sa aľ zísi s-nu bę că, ácu bę, sa si fácă ţerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M^1 14/29; *Ţísta nu-i̯ fat áncă u̯om.* (L i t. Acesta nu a devenit [= nu s-a făcut] încă om. = Se spune despre cineva care nu s-a maturizat.) Pap M^1 18/14. **3**. A se preface, a lăsa apranţele (că). *Únă zúu̯ă din zóli s-fi̯ắsi íľu lu ampirátului̯ ca fúzi la lu̯ăf.* (Într-una din zile, fiul împăratului se prefăcu că pleacă la vânătoare.) MP 132/7; *Góna fi̯ási ca z-dúsi la gru̯ăp.* (Gheorghe se prefăcu că se duce la mormânt.) MP 234/18. **4.** A naşte. *Rămáş gri̯ắu̯ă şi ań fi̯ăş un fiču̯ắr.* (Rămăsei grea şi născui un fecior.) MP 96/28; *La vi̯ę̯a fat múm-sa an bitărni̯ắţă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrâneţe.) MP 12/3; *Ţíşta gózbă dăráu̯, că si vę̯a fat un lupčác şi si gustę̯áu̯.* (Aceştia făceau chef, că se născuse un pui de lup şi se ospătau.) DP 126/12. **5.** A face, a valora. *Cắlǫačca şi tăpúzu nu făţę̯á dóu̯au̯ pári.* (Paloşul şi măciuca nu făcea [=nu valorau] două parale.) DP 88/8. **6.** A se

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

întâmpla. *Nu pătúra si-nvi̯ắţă ţi s-fi̯ắsara.* (Nu putură să înţeleagă ce s-a întâmplat [cu ei].) MP 12/10; *Ca uzọ́ ampirátu, mult rọ́u a∥ viní şi zísi: lăgáţ, vidéţ ţe si fę́si, bra.* (Când auzi împăratul, se supără mult şi zisi: bre, alergaţi, vedeţi ce s-a întâmplat.) Pap M^2 137/39; *„Mai̯ vęm un fráti", zísi, „da nu ştu ţe si fę́si", zísi.* („Mai aveam un frate", zise, „dar nu ştiu ce s-a întâmplat [cu el]", zise.) Cerna T; *I̯ęa spúsi tot cum si fę́si.* (Ea spuse tot cum s-a întâmplat.) Pap M^1 16/23; *I̯a ţe si fę́áţi ăn văcọ́tu cọn fičóru si jucá cu fésu.* (Iată ce se întâmplă în vremea când băiatul se juca cu fesul.) Cap^2 77/2; *Si fáţi că zătripní̯ unę́c.* (Se întâmplă că adormii puţin.) Pap M^2 164/13. **7.** A încerca; a (se) pregăti; a (se) apuca; a vrea. *Fę́siră si dişcl∥dă úşa, nu si dişcl∥dę́á.* (Încercară să deschidă uşa, nu se deschidea.) Pap M^2 159/10; *Fę́ási si turę́áscă cu tufę́ácu.* (Se pregăti să tragă cu puşca.) DP 123/34; *Lámńa fę́ási si priznę́áscă.* (Balaurul încercă să se uite.) DP 92/32; *Con fi̯ắşi s-la cáţă pi̯ắştili, di s-la púnă an cu̯ắş, pi̯ắştili zăzburó.* (Când încercă să apuce peştele, ca să-l pună în coş, peştele începu să vorbească.) MP 176/4; *Tamán fę́ási s-la ncálică, i̯el si fę́ási l∥épuri.* (Tocmai când vru să-l încalece, el se prefăcu iepure.) Cap^2 128/1; *Că bi̯i̯ú, fičóru, fę́ási si i̯ásă şi vizú că-l∥ la vę́a lăsát căpácu.* (După ce bău, feciorul încercă să iasă şi văzu că-i lăsase capacul.) Cap^2 90/40; *Işọ́ ántru i̯el un ţerb şi i̯el fę́ási si trágă.* (Îi ieşi un cerb în faţă şi el vru să tragă.) Cap^2 125/37; *Únă zuă fę́si prin păzărîşti.* (Într-o zi o apucă prin târg.) W 69/25. **8**. A (se)porni, a se repezi. *Ca fę́si să da cu cọ́rnili-n pọ́rtă, si zalipíră di catran.* (Când se repezi să dea cu coarnele-n poartă, se lipiră de smoală.) Can T^1 279/21; *Ca la flọ, si fę́si saíbu pri i̯el.* (Dacă-l găsi, gospodarul se repezi la el.) Pap M^2 156/26; *Fičóru [...] si fę́ási pri i̯áli.* (Feciorul [...] se repezi asupra lor.) Cap^2 65/44. **9**. A se ascunde. *L'-u lọ tórba, au̯ scúnsi şi si fę́ási şi el dúpu únă şúmă lă ştitári.* (Îi luă traista, o ascunse şi se ascunse şi el după un copăcel la aşteptat [= să aştepte.]) DP 70/33. **10**. A se apropia. *Mu̯i̯ár-sa la viru̯í; s-fi̯ắşi păn di i̯el.* (Femeia lui îl crezu; se apropie de el.) MP 114/3.

Ắń ţi fáţi. A i se părea, a-şi închipui. *Ắl' ţi fáţi că nọ́-ári ca i̯el.* (I se pare că nu [mai e nimeni] ca el.) Cap^2 178/22; *Ai̯ ţi-fắţi̯ę́á ca ra fi̯ắtă, áma nu pătú s-la cunu̯ắscă.* (I se părea că e fată, dar nu putu să-l recunoască.) MP 70/1; *Al' ţi fę́ási că fičóru [...] umizę́á cu ţéla ţe la vę́a şutnít ăn Vardár.* (I se păru că băiatul [...] semăna cu acela pe care îl aruncase în Vardar.) DP 32/13. **Ń-u di fáţirę́a.** A-i arde, a avea chef. *Nu l'-u di fáţirę́a ni bun, ni nibún.* (Nu îi arde să facă nici bine, nici rău. = Se spune despre cei care se decid greu să facă ceva.) Cap^2 178/17. **Nu fáţi.** Nu e bine, nu se cade. *Nu fáţi să si cátă cu uglindála.* (Nu e bine să se uite în oglindă.) Pap M^2 102/6; *Cu cắţọ́l şi cu máţa nu fáţi să si jọ́ácă.* (Nu e bine să se joace cu căţel şi cu pisica.) Pap M^2 102/9; *Tátu-su a∥ ziţę́á că nu fáţi tári paşalarésc fičór să ansọ́ără dúpu tári fę́tă fọ́ră mọń.* (Tatăl său îi zicea că nu se cade ca un astfel fecior de paşă să se însoare cu aşa fată fără mâini.) Pap M^2 142/8; *Nu fáţi si bę́ai̯ ca ácu bę́ai̯ s-ti faţ ţérbu.* (Nu e bine să bei [apă] căci, dacă bei, o să te faci cerb.) DP 203/6. **(Nu) si fáţi. (**Nu) se poate (spune). *Aş la lăsọ́ fičóru şi fuzí cọt nu si fáţi mai̯ bucurós.* (Îl lăsă pe fecior şi plecă cât nu se poate mai bucuros.) Cap^2 127/4; *Si púsi pri un múnti nalt, cọat ra nalt nu si fáţi.* (Se sui pe un munte înalt, atât era de înalt cât nu

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

se poate spune.) DP 47/19; *Vizú únă fc̦ătă lişnică di cóta s-nu s-fácă víkim mai̯ mult.* (Văzu o fată frumoasă cât nu se poate mai mult.) Cap[2] 119/23; *Vc̦a únă fc̦ătă că vrínă túrtură şi sirbičo̦ásă co̦áta si fáţi.* (Avea o fată ca o porumbiță şi cât se poate de muncitoare.) DP 78/3. **L'-u fac.** A o porni, a pleca. *Ca işó la lov, fičóru l'-u fę́si di cóla cútru i̯úndi vizú.* (Dacă plecă la vânătoare, feciorul o porni (plecă) de acolo încotro văzu (cu ochii).) Cap[2] 149/12. **Fac cum fac.** Fac ce fac. *Lúpu [...] fc̦ási cum fc̦ási şi zămutrí nsus.* (Lupul [...] făcu ce făcu şi se uită în sus.) Cap[2] 117/29. **Fac ágru.** A lăzui. Cerna A/1294. **Fac ápă.** A urina. *Dę́doli, lás-mi năfără si fac ápă.* (Moşule, lasă-mă afară să urinez.) W 65/24. **Fac bésă**. A jura credință. Dms s.v. *bésă*. **Fac bitărnc̦áţa.** A-şi vedea de bătrânețe. *Mu̯o-u̯ fac bitărnc̦áţa şi mi şătăi̯és prin drum.* (Acum îmi văd de bătrânețe şi mă plimb pe drum.) AtaM 392/9. **Fac blăstém**. A blestema. *Cáru*, *an drúmu ţista co̦a*, *pri múnti*, *si spársi şi ţéla túnţc̦a fę́si blăstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse şi atunci acela a blestemat.) Pap M[2] 156/39. **Fac cuduşlo̦c.** A turna, a pârî, a codoşi. Cerna A/1845. **Fac căbát.** A greşi. (vezi *căbát*). **Fac dăví̯ă.** A face plângere. *Túcu nu fo̦ davíi̯a.* (Numai nu face plângere.) Cap[2] 46/3. **Fac laf.** A face o înțelegere, a se vorbi. *Doi̯ fur fc̦ásiră laf ca si l'a fúră boi̯l'.* (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap[2] 83/3. **Fac lúcru.** A munci, a face treabă. *Că ra mult mu̯ăş şi nu puti̯c̦á s-fácă lúcru, nu la vri̯ău̯.* (Pentru că era foarte bătrân şi nu putea să muncească, nu-l voiau.) MP 226/6. **Fac păzáre.** A face o înțelegere. *Noi̯ [...] vem fat păzárę, ca să nu nă anvirino̦m.* (Făcurăm înțelegerea, ca să nu ne supărăm [unul pe altul].) Cap[2] 35/21. **Fac pujár.** A defrişa prin ardere. Cerna A/2008. **Fac cu cápu.** A da din cap, a arăta spre cineva sau ceva. ALR II, 1, h.3/012. **Fac cu mo̦na.** A face semn cu mâna, a arăta. *„Pri u̯a lu̯pa mo̦ártc̦a", şi-l' fc̦ási cu mo̦ána.* („Pe aici a luat-o moartea", şi-i făcu semn cu mâna.) DP 25/13. **Fac cu ócl'i.** A face cu ochiul. *Lísiţa al' fc̦ási cu ókl'i.* (Vulpea îi făcu cu ochiul.) Cap[2] 132/27. **Foc mi fac.** A se supăra, a se face foc. *Co̦an uzo̦á ără, ămpirátu foc si fc̦ási.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33. **Di cap ăń fac.** A face după propriul cap, după cum te duce capul. *Sfáca di cap ş-fáţi.* (Fiecare îşi face de cap [= îşi face după cum îl duce capul].) Pap M[2] 64/14. **(Mi) fac ăzo̦r.** A (se) pregăti. *Fo̦-ti azo̦r di núntă.* (Pregătește-te de nuntă.) Cap[2] 147/44; *Bégu [...] puvilít-ău̯ la du̯oi̯ izmikár si fácă du̯oi̯ buń cai̯ ăzo̦r.* (Beiul […] a dat ordin la două slugi să pregătească doi cai frumoşi.) AtaM 380/7. **Mi fac ăn zinúcl'i.** A îngenunchea. Cerna A/390. **Mi fac ăncóla.** A pleca, a se depărta. *Fá-ti ncóla!* (Dă-te încolo, du-te!) ALR II s.n. 5, h. 1421/012. **Mi fac (mai̯) ănco̦á.** A se apropia. *Fo̦-ti mai̯ ănco̦á.* (Apropie-te.) Pap M[2] 136/27; *Fo̦á-ti mai̯ ănco̦á şi priznc̦á prin ţc̦a gáură.* (Apropie-te şi privește prin gaura aceea.) DP 60/28. **Mi fac únă (cu).** A se uni, a se înțelege, a se întovărăşi. *Si-fi̯ăşi únă cu picuráru şi ai̯ zísi: mói̯ni dimni̯áţa s-la trimi̯ăt zíniru si-ţ dúcă pói̯ni.* (Se înțelese cu ciobanul şi îi zise: mâine dimineață am să-l trimit pe ginere să-ți aducă pâine.) MP 208/28; *Si fc̦ásiră únă şi kinisíră dói̯l'.* (Se întovărăşiră şi porniră amândoi.) DP 61/25.

S-fáţi no̦ápti. A se înnopta. ALR II s.n. 3, h. 770/012. **Si fáţi văcótu.** A veni vremea (momentul). *Si fáţi vaco̦tu diríp işórę băşęricălă.* (Vine vremea (momentul)

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

dinaintea ieşirii [= oamenilor] de la biserică.) Can T^2 117/14.

♦ *Biľúc fắră picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu există.) Cap^2 167/41; *Foc şi plámin si fe̯ási.* (Foc şi pară se făcu. = S-a supărat rău.) Cap^2 178/25; *Şi cucóțiľ aľ fac u̯áu̯ă.* (L i t. Şi cocoşii îi fac ouă. = Se spune despre cineva căruia îi merg bine treburile.) Cap^2 178/20; *Cápu fáți, cápu trázi.* (Capul face, capul trage.) Pap M^2 64/27; *Si fe̯ási dă la tot ăn jos.* (L i t. Se făcu de la tot în jos. = Se spune despre cei decăzuți cu desăvârşire, care s-au făcut de ruşine, de ocara lumii.) Cap^2 178/28; *Ró̯pă s-ti faț!* (Să te faci piatră! = Să înțepeneşti!) Pap M^2 59/41; *Sup tíni să faț!* (L i t. Să [ajungi să] faci sub tine! = Să ologeşti!) Pap M^2 59/39; *Dúpu cápu lui̯ fe̯ási.* (A făcut după capul lui.) Cap^2 170/22.

Et.: lat. ***facĕre.***

facfón *s.m.* Dms. Aluminiu. *Licşór că facfón.* (Uşor ca aluminiul.) Dms s.v.

Et.: tc. *fakfon*.

fáčcă vezi **cfáčcă.**

fag, *pl.* **faj** şi **faz** *s.m.* Pap^1 44; Pap^2 79; Can^2 392; Cap 124; Cerna A/1321, 1322; Dms. Fag. *Si púsi fičóru pri un fag şi țéla fágu si zăclătinó̯.* (Se sui băiatul într-un fag şi fagul acela începu să se clatine.) Cap^2 36/33; *Bătú di un gurgăşlíf fag.* (Întâlni un fag scorburos.) Cap^2 25/3; *Si dúsi, ligó̯, ligó̯ to̯átă zúu̯a faz un di lánți.* (Se duse [şi] legă, legă toată ziua fagi unii de alții.) Cap^2 140/21; *Ľi zăligái̯ u̯a toț fáziľ úna-di-úna.* (Începui să leg aici toți fagii unul de altul.) Cap^2 44/11; *I̯el amú níți un fag nu putę́ să ardícă.* (Acum el nici [măcar] un fag nu putea să ridice.) Cap^2 44/8; *El, ți nu pute̯á si dúcă níți un fag, şi zițe̯á că to̯átă curía su u ărdícă.* (El, care nu putea să ducă nici [măcar] un fag, şi zicea că o să ridice toată pădurea.) DP 28/18; *Vi̯e̯am múnti cu muľț faş.* (Aveam munte [acoperit] cu mulți fagi.) AtaM 370/18; *Múnti di faj.* (Făget.) Cerna A/1322.

Et.: lat. ***fagus.***

Fágu-di-Crúți *n.pr.* Pap M^2 176/16; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óşiń.*

Fágu-lu-Čúli *n.pr.* Pap M^2 176/17; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óşiń.*

fágă *s.f.col.* Can^2 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Frunze de fag. *Co̯n anvirḑáşti fága, sfáca om [...] nțápă cắti únă vę́i̯că an méjlucu di ágru.* (Când înverzesc frunzele de fag, fiecare om [...] înfige câte o nuia în mijlocul ogorului.) Can T^2 106/36; *Cu fágă li răne̯á vítili.* (Hrănea vitele cu frunze de fag.) Dms s.v.

♦ *Aľ anțăpó̯ fágă.* (I-a înțepat frunze de fag. = A isprăvit cu el, nu se mai interesează de el.) Cap^2 178/30.

Et.: de la *fag.*

fai̯dá vezi **fái̯dă.**

fái̯dă, *pl.* **fái̯di** şi **fó̯i̯dur** *s.f.* Cap 125; Dms. Folos; dobândă. *Țísta timp nu vu fái̯dă din víti.* (Anul acesta nu a avut folos de pe urma vitelor.) Dms s.v.; *Mi ănditái̯ şi nu-ń lo̯a fái̯dă.* (M-am împrumutat şi nu mi-a luat dobândă.) Dms s.v.

Nu ári fai̯dá. Degeaba, în zadar; n-are rost. *Fičóru [...] la cunoscú drácu, bun mă nu vu fái̯dă, ca drácu de̯ádi mai̯ múlti pári di toț şi la cumpăró̯ [cálu].* (Tânărul [...] îl cunoscu pe drac, bine dar degeaba, căci dracul dădu mai mulți bani decât toți şi îl cumpără [calul].) Pap M^1 22/21, Cap^2 127/45; *Ai̯, n-ó̯ri fái̯dă, ai̯ țę́stă sę́ră să la tălčó̯m cu băltíi̯li.* (Degeaba, hai, deseară să-l omorâm cu securile.) Cap^2 43/33; *Mi ştiu̯, cum nu, túcu țivá nu ári fái̯dă.* (Păi, ştiu, cum nu, numai că n-are rost.) DP 40/22.

Var.: **fai̯dá.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Et.: tc. *faide* (mac. *fajde,* bg. *fajda*).

fái̯ron *interj.* AtaM 261/18. Gata, s-a terminat.

Et. nec.

fakír, **fakírcă**, *pl.* **fakír, fakírki** *adj.* şi *s.m* şi *f.* Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 124; Dms. Biet, sărman, sărac. *Şi şa, la fakíru uráču [fúriI'] aI' I'a furără şimidóiI' boi̯.* (Şi aşa, sărmanului agricultor [hoţii] îi furară amândoi boii.) Pap M[1] 26/16; *Şi ţ̡a fakírca ţe si fácă? la sco̯ási [mijlucánu fráti] ántru i̯el.* (Şi ea, biata, ce să facă? îl scoase [pe fratele mijlociu] în faţa lui.) Cap[2] 128/44; *I̯eI', fakíriI', Dómnu la v̡a dat sáldi un fičór.* (Ei, bieţii de ei, Domnul le dăduse numai un fecior.) Cap[2] 60/30; *Fakíru, níţi că u lipɛ́áşti di rost álba.* (L i t . Sărmanul, nici că lipeşte rachiul de gură. = Se spune despre cineva care este beţiv.) Cap[2] 165/17; *Si čudɛ́áu̯ cum si la pɛ́ără fakíru di fičór, cári nu v̡a níţi un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul băiat, care n-avea nicio vină.) Cap[2] 74/25; *Ţ̡ástă făkírca, ţi-u̯ flo̯, cum s-nu spúnă?* (Aceasta, biata, care a aflat [secretul], cum să nu spună?) AtaM 394/11; *MuI'ár̡a si zăčudí, făkírca.* (Femeia se miră, biata de ea.) Cap[2] 91/11; *Fikíru, la ţísta [drácu] níţi-un nu-I' príndi vrúnă luminári.* (Bietul de el, la acesta [= acestui drac] nimeni nu-i aprinde o lumânare.) Can T[1] 280/10; *Fikíru di čerkéz [...] lă lăso̯á tăgărgícu plin di líri.* (Bietul cerchez [...] lăsă traista plină de lire.) DP 29/1; *Fikírca, şi i̯a au̯ ári bătút muráru.* (Sărmana, şi pe ea a bătut-o morarul.) MP 84/10; *Kírca, ári mámă máşteră.* (Sărmana, are mamă vitregă.) Dms s.v. *máşteră.*

Ăn fakír. Supărat. *Bărbátu [...]au̯ v̡ádi muI'ári-sa ăn fikír.* (Bărbatu-său […] o vede pe nevastă-sa supărată.) Cap[2] 66/45. **Sam ăn fakír**. A sta pe gânduri, a fi trist. *Ampirátu ra ăn fikír.* (Împăratul era trist.) Cap[2] 72/18.

♦ *Blăstɛ́mili lu fakíru pri uscát nu cad.* (Blestemele săracului nu cad pe uscat [= se împlinesc].) Pap M[2] 63/5.

Var.: **făkír** (Cap 124 s.v.; Dms s.v.), **fikír, fikírcă, kírcă.**

Et.: tc. ***fakir*** (mac., bg. ***fakir***).

falácru, falácră *pl.* **falácri** *adj.* Wild h. 146/3. Chel.

Et.: gr. ***φαλακρός*.**

fálagă vezi **fálăgă.**

fálăgă *s.f.* Can[2] 392; Cap 125; Dms. Falangă. *FičóriI' cári si duţɛ́u̯ [la dáscal] spunɛ́u̯ ca I'a púni an fálagă.* (Copiii care se duceau [la dascăl] spuneau că îi pune în falangă.) Can T[1] 267/2.

Var.: **fálagă**.

Et.: gr. ***φάλαγγα*** (mac., bg. ***falanga***).

fálbă, *pl.* **fálbi** şi **fo̯lbur** *s.f.* Cap 125; AtaM 287/31; Dms. Laudă, fală; elogiu. *Săl fo̯álbur di el.* (Numai laude pe el [= Tot timpul se laudă].) Dms s.v.

♦ *Fálbă múltă şi tórbă dăşártă.* (Laudă multă şi traistă goală.) Cap 125 s.v.

Et.: mac. ***falba.***

fálcă, *pl.* **fo̯lţ** şi **fálki** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 125; ALR I, 1, h. 23/012, 013; Cerna A/147, 163; Wild h. 155/1, 3-6; ALDM I, h. 90/ 2, 3, h.106/2–6; Dms. Falcă, obraz. *Di dínti ăI' ţi ănflo̯á fálca.* (Din cauza dintelui i s-a umflat falca.) Dms s.v.; *Si ăngrăşo̯á, fɛ́ási fo̯alţ că lu pórcu.* (S-a îngrăşat, a făcut fălci ca ale porcului.) Dms s.v.; *Fálkili di fáţă.* (Fălcile feţii.) ALR I, 1, h. 23/013.

Ánflum fálca. A se bosumfla. *Ţi u̯-ánfliş fálca?* (De ce te bosumfli?) Cerna A/147.

Et.: lat. ****falca***.

falés vezi **fălés.**

famíI'ă vezi **făm̡áI'ă.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fanélă vezi **fănélă.**

fant, *pl.* **fanț** şi **fanğ** *s.m.* Dms. [La jocul de cărți] Valet. *Aț víniră muľț fanğ, ľumíntra nu mi bătę́ái̯.* (Ți-au venit [= ți-au intrat] mulți valeți, altminteri nu mă băteai.) Dms s.v.

Et.: it. ***fante*** (bg. ***fante***).

fára vezi **fắră.**

faráş *f* vezi **făráş.**

fără[1], *pl.* **fári** şi **fǫr** *s.f.* Can[2] 392; Cap 125; Dms. Neam, rasă. *Di țę fără-i̯ şi i̯el.* (Din acel neam e şi el.) Can[2] 392 s.v.; *Fără di ǵupc.* (Neam de țigan.) Dms s.v. F i g . Demnitate.

♦ *Fára ți ti ári.* (Fi-ți-ar neamul ce te are! [= căruia îi aparții].) Dms s.v.; *Ai̯ pără, ai̯ fără.* (L i t. Ai bani, ai neamuri. = Ai bani, ai trecere.) Can T[2] 111/41.

Et.: gr. ***fara,*** alb. ***farë***.

fără[2] vezi **fắră**.

fără[3] vezi **năfără.**

fárbă, *pl.* **fárbi** *s.f.* AtaM 289/31. Vopsea.

Et.: mac. ***farba.***

farfará *s.m.* Dms. Palavragiu, om neserios; farfara. *Un tári farfará cári lă virui̯áşti.* (Pe un asemenea om neserios cine îl crede.) Dms s.v.

Et.: tc. ***farfara*** (gr. ***φαρφαράς***, bg. ***farfara***).

fáric, **făricári**, **făricái̯**, **făricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 125; Cerna A/1762, 2335; ALDM III, h. 1497/1–6; Dms. **1.** A potcovi. *Ácu-ń dai̯ ócľiľ tǫľ si-u̯ fáric i̯ápa, ără nu, nu-u̯ fáric.* (Dacă-mi dai ochii tăi, o să potcovesc iapa, iar [dacă] nu, nu o potcovesc.) Can T[2] 108/33; *Mǫ́ni dimnę́ța lę-u i̯ápa din aǫ́r [...] şi-u̯ fárică, díntru ca di nǫ́u̯ă ań di zǫ́li nu-i̯ faricátă.* (Mâine dimineață ia iapa din grajd [...] şi potcoveşte-o, că de nouă ani de zile nu e potcovită.) Can T[2] 108/30; *S-mi duc s-la fáric cálu.* (O să mă duc să potcovesc calul.) MP 30/10; *Z-dúsi la nalbántu şi la rugǫ́ ca si-u̯ fárică [i̯ápa] virisía.* (Se duse la potcovar şi îl rugă să o potcovească [iapa] pe datorie.) Can T[2] 108/32; *Țel dę́ádu si dúsi la clinčáru că s-la fárică măgáru.* (Bătrânul se duse la potcovar să-i potcovească măgarul.) Cap[2] 89/15. **2.** A bate cuie; a închide, încuia, a fereca. *Tǫ́ată zúu̯a făricái̯ cărfíi̯.* (Toată ziua am bătut cuie.) Dms s.v.; *„I̯a ántră ănúntru [ăn sindúḱi] si vidém poț si la dişľíz [...]”?; i̯el antrǫ́, ára Jéji la făricǫ́ capácu.* („Ia intră înăuntru [în cufăr] să vedem, poți să-l deschizi [...]”?; el intră, iar *Jéji* ferecă [= închise] capacul). Cap[2] 97/19; *Ău̯ făricái̯ úşa di cútru drum.* (Am bătut în cuie uşa dinspre drum.) Dms s.v.

♦ *Sănătós ti firicáră.* (L i t. Bine te-au potcovit. = Bine te-au aranjat.) Pap M[2] 70/3.

Var.: **fę́ric** (Pap[2] 79).

Et.: lat. ***fabricare***.

farínă vezi **fărínă.**

farmacopiós vezi **farmacupiós.**

farmacopós vezi **farmacupiós.**

farmacupió vezi **farmacupiós.**

farmacupiós, *pl.* **farmacupíii̯** *s.m.* ALDM I, h. 381/2–7. Farmacist.

Var.: **farmacopiós** (ALDM I, h. 381/6), **farmacopós** (ALDM I, h. 381/4), **farmacupió** (ALDM I, h. 381/7).

Et.: gr. ***φαρμακοποιός.***

farmaḱíi̯u vezi **farmaḱíu.**

farmaḱi̯o vezi **farmaḱíu.**

farmaḱíu, *pl.* **farmaḱíi̯a** *s.n.* ALDM I, h. 380/2–7. Farmacie.

Var.: **farmaḱíi̯u** (ALDM I, h. 380/2, 3), **farmaḱío** (ALDM I, h. 380/6).

Et.: gr. ***φαρμακείο.***

fartát vezi **fărtát.**

fáşă, *pl.* **fǫş**, **fǫ́şur** şi **fáşi** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126; ALR II, 1, h. 148/012; Cerna A/2011; Dms. Faşă; fâşie îngustă (de piele, pământ etc.);

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

bucată, căpătâi. *Mămúşa sta lắngă i̯el [mămúşu] cu rubíčḱili şi cu fáşa.* (Naşa stă lângă el [naşul] cu hăinuţele şi cu faşa.) Can T[2] 117/15; *Fičóru no̯-ári fáşă.* (Copilul n-are faşă.) Dms s.v.; *Cári si pişmăndiṣéscă să sco̯átim únă fáşă din go̯rb.* (Cui o să se supere o să-i scoatem o fâşie de piele de pe spinare.) Cap[2] 31/13; *Toi̯ să-ţ scot únă fáşă din go̯rb.* (Stai să-ţi scot o fâşie de piele de pe spinare.) Cap[2] 32/21; *Din únă fáşă sco̯ási trei̯ zăǵíi̯ di upínţ.* (Dintr-o fâşie [de piele] scoase trei perechi de opinci.) Dms s.v.

Et.: lat. ***fascia.***

fáşičcă, *pl.* **fáşičḱi** *s.f.* Can[2] 393; Cap 126 s.v. *fáşă*; Dms. Faşă mică.

Et.: din ***faşă* + *-íčcă.***

fátă, *pl.* **fáti** *s.f.* Dms. Faptă. *Cári ti púsi să faţ tári fátă.* (Cine te puse să săvârşeşti o astfel de faptă.) Dms s.v.

Et.: lat. ***facta.***

fáţă, *pl.* **fáţi**, **făţ** şi **fǫ́ţur** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126; ALR II s.n. 6, h. 1798/012; Cerna A/145; Wild h. 153/2, 3, 6, 7, h. 155/3, 7; ALDM I, h. 88/1, 3, 7, h. 90/1, 7, h. 89/1, 7, h. 106/1, 7; Dms. Faţă, chip; obraz; falcă. *Táta-su nu i̯a puţ́á cunǫ́áştiri ca vę́a tricút molt văcót şi fičóriį rau̯ criscúţ şi rau̯ izminíţ la fáţă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme şi băieţii crescuseră şi se schimbaseră la faţă.) DP 188/26; *Ţi ţ-ai̯ ligát cápu, Tóşu [...], fáţă-mpuvinítă?* (De ce ţi-ai legat capul, *Tóşu* [...], faţă veştejită?) Cap[2] 18/15; *Lisíţa [...] l'-u măncǫ́ to̯átă cáşa lu muráru, si únsi şi prísti fáţă cu cáşă şi işǫ́ năfără.* (Vulpea [...] îi mâncă toată ciulamaua morarului, se unse şi pe faţă cu ciulama şi ieşi afară.) Pap M[1] 24/26; *Nę́u̯a cupirę́şti [...] ágrili cu álbă fáţă.* (Zăpada acoperă […] ogoarele cu faţă albă.) W 78/11; *Fáţă lunguvę́áţtă.* (Faţă lunguiaţă.) Dms s.v.; *u̯om cu dǫ́u̯ă fǫ́ţur.* (Om cu două feţe.) Cap[2] 178/44.

Ań nigrés fáţa. A se face de râs. *Aş nigrí fáţa.* (L i t. Îşi înnegri faţa. = S-a făcut de râs; a ajuns de râsul lumii.) Cap[2] 191/28. **Scot fǫ́ţur**. A face feţe, feţe. *Turlíi̯ turlíi̯ di fǫ́ţur scutę́á di ruşǫ́ni.* (Fel de fel de feţe scotea de ruşine. = Făcea feţe, feţe de ruşine. Se spune despre cineva care se ruşinează peste măsură.) Cap[2] 178/41. **Ăn fáţă**. **1.** Făţiş. ALR II s.n. 6, h. 1798. **2.** Înainte. *I̯ápa lu Asán túcu ăn fáţă.* (Iapa lui *Asán* [e] întotdeauna înainte.) Dms s.v. **Din fáţă.** Dinainte. *Lă lo̯a din fáţă.* (Îl luă [= trecu] dinainte.) Dms s.v. **Pri fáţă**. Făţiş, pe faţă. *Pri fáţă l'-u spúsi.* (I-a spus-o pe faţă.) Dms s.v. **Fáţă cu**. În faţă, vizavi, peste drum de. *Si-ń dărắţ un cunác mai̯ mári di lu ampirátului̯, fáţă cu lui̯.* (Să-mi faceţi un palat mai mare decât al împăratului, vizavi de al lui.) MP 166/23; *Ca ncriscú su̯árili, ampirátu vizú un cunác, fáţă cu lui̯, şi mai̯ mári.* (Când răsări soarele, împăratul văzu un palat, peste drum de al lui, şi mai mare.) MP 166/28.

♦ *La sco̯ási cu fáţa tăvălítă.* (L i t. Îl scoase cu faţa mânjită.= L-a făcut de râs.) Cap[2] 178/39.

Et.: lat. ***facia.***

fáţičcă, *pl.* **fáţičḱi** *s.f.* Can[2] 393; Cap 126; Dms. Feţişoară. *Ău̯ săruto̯á pri făţíčcă.* (O sărută pe feţişoară.) Dms s.v.

Var.: **făţíčcă.**

Et.: din ***fáţă* + *- íčcă.***

fáţiri, *pl.* **fáţir** *s.f.* Pap[2] 79; Dms. Facere, naştere.

Fáţirę́a lúmi̯lă. (Facerea lumii.) Pap M[2] 147/17.

Et.: vezi ***fac.***

fávrică, *pl.* **fǫ́vriţ** *s.f.* Dms. Fabrică.

Et.: it. ***fabbrica*** (mac., bg. ***fabrika***).

fázla *adv*, **di ~** *loc. adv.* AtaM 105/22, 297/31; Dms. De prisos; în plus;

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

inutil. *Vem fázla ǵipt.* (Avem cereale de prisos.) Dms s.v.; *Ţísta şei̯ ăi̯ di fázla u̯a.* (Acest lucru este în plus aici.) Dms s.v.; *Ţi fáţim sa di fázlă.* (Ceea ce facem este inutil.) Dms s.v.

Var.: **fázlă.**

Et.: tc. ***fazla.***

fázlă vezi **fázla.**

fădúl vezi **fudúl.**

fădulẹáţă vezi **fudulẹáţă.**

fădulés vezi **fudulisés.**

fădulít vezi **fudulít.**

făgulẹáti, *pl.* **făguléţ** *s.m.* Can[2] 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Făguleţ, fag mic. *Méčca nu mi vizú că mi vẹam stărtít dúpu un făgulẹáti.* (Ursul nu mă văzu căci mă pitisem după un făguleţ.) Dms s.v.

Var.: **făngulẹ́ti** (Can[2] 392).

Et.: der. de la ***fag.***

făguvẹáti *s.m.* Dms. Pădure de fag; făget.

Et.: der. de la ***fag.***

făguvínă, *pl.* **făguvíń** *s.f.* Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Lemn de fag. *Nóstru urmán ăi̯ gọálă făguvínă.* (Pădurea noastră este numai lemn de fag.) Dms s.v. F i g . (Om) vânjos. *Nu ti cáţă că-i̯ făguvínă.* (Nu te prinde [= nu te lua la întrecere cu el] că este [om] vânjos [= e tare precum e lemnul de fag].) Dms s.v.

♦ *Făguvínă uluvótă.* (L i t. Lemn de fag care creşte drept şi fără noduri. = Se spune despre oamenii nevrednici, care nu se pricep la nimic.) Cap[2] 168/27.

Et.: der. de la ***fag.***

făḱír vezi **faḱír.**

fălbăǧíi̯ă, *pl.* **fălbăǧíi̯** *s.m.* Dms. Lăudăros.

Et.: mac. ***falbaǧija.***

fălbós, fălbọ́să, *pl.* **fălbóş, fălbọ́si** *adj.* Cerna A/Supl; Dms. Lăudăros, fălos.

Var.: **fălbu̯ós** (Cerna A/Supl).

Et.: din ***falbă + -ós.***

fălbu̯ós vezi **fălbós.**

fălcós, **fălcọ́să** *pl.* **fălcóş, fălcọ́si** *adj.* Can[2] 392; Cap 125 s.v. *fálcă*; Dms. Fălcos; cu fălci mari.

Et.: din ***falcă + -ós.***

fălés, **fălíri, fălíi̯, fălít** *vb.* IV. *Refl.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 125; ALR II s.n. 7, h. 1861/012; Cerna A/860; Dms. A se făli, a se lăuda, a se mândri. *Lisíţa, ca uzọ́ că lúpu si fălẹáşti di juníľa lui̯, la priştitọ́ an drum.* (Vulpea, dacă auzi că lupul se laudă cu voinicia lui, îl întâmpină în drum.) Pap M[1] 18/6; *Con si pruḱó cola, uzó glásur di draţ, cum si fălẹáu̯ cári ţi ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *I̯o ştiu̯ că eş mult júni, amá júnili nu si fălẹáşti níţi únă ọ́ară.* (Eu ştiu că eşti foarte voinic, dar voinicul nu se laudă niciodată.) Pap M[1] 18/8; *Únă zúu̯ă li flo sọáţili lui̯ la céşmă, cári si fălẹáu̯ cum fráţiľ lor la vẹau̯ cumpărát lúcri.* (Într-o zi la cişmea le întâlni pe prietenele ei, care se lăudau cum fraţii lor le cumpăraseră lucruri.) DP 195/31; *Mi fălẹám că la căţái̯ Jéji.* (Mă mândream că l-am prins pe *Jéji.*) Cap[2] 97/2; *Andói̯ si fălẹ́, andói̯ si plănḑẹ́ di fičóriľ lor.* (Unii se mândreau, alţii se plângeau de copiii lor.) Cap[2] 138/3; *S-nu ti fălés că ştii̯ tu ma mul minčúń di míni.* (Să nu te lauzi că tu ştii mai multe minciuni decât mine.) AtaM 366/4; *El [lúpu] căţọ́ să si fălẹáscă la toţ că cu lui̯ dinţ pọáti, nu sáldi s-li spáră vítili, amá pọáti s-li dispăráscă şi s-li mănáncă.* (El [lupul] începu să se laude la toţi că poate cu ai lui dinţi nu numai să sperie animalele dar poate să le sfâşie şi să le mănânce.) Pap M[1] 18/4; *Ţéla ampirátu mult slăgăi̯á că nu vẹ fičór ca si fălẹáscă şi i̯el.* (Împăratul se tot gândea că nu avea fecior ca să se fălească şi el.) Cap[2] 138/4; *Rápu li flọ cápitili turíti di li lọ ca si fălẹ́scă cu ẹ́li.* (Arapul găsi capetele

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

aruncate şi le luă ca să se laude cu ele.) Cap^{2} 56/14.

♦ *Fáli-pắrda.* (L i t . Laudă-bese. = Se spune despre fanfaroni, care se laudă cu gura dar la fapte dau îndărăt; laudă-mă gură!) Cap^{2} 178/33.

Var.: **falés.**

Et.: sl. ***hvaliti*** (mac. ***fali***).

fălíri, *pl.* **fălír** *s.f.* Lăudăroşenie. *Júnsi ampirát şi túcu bun tricú cu fălírę luį.* (Ajunse împărat şi numai bine o duse cu lăudăroşenia lui.) Cap^{2} 141/10.

Et.: vezi ***fălés.***

fălítór, fălítǫri, *pl.* **fălítór, fălítǫri** *adj.* Cap 125 s.v. *fălés*; Dms. Lăudăros. *Ună ų́ără ra un ų́om mult minčinós şi fălitór.* (Era odată un om foarte mincinos şi lăudăros.) Cap^{2} 139/29; *Nu poţ s-ti viruį́éş că şimidóų̆ăli sa fălítǫ́ari.* (Nu poţi să te încrezi căci amândouă sunt lăudăroase.) Dms s.v.

Et.: de la ***fălés.***

fălsificát, *pl.* **fălsificáti** *s.n.* AtaM 100/19. Copie.

Et.: mac. ***falsifikat.***

Fălt́ǫna-cál'lor *n.pr.* Pap M^{2} 176/20. Nume de fântână în *Óşiń.*

Fălt́ǫnă *n.pr.* Pap M^{2} 176/19; Cap 125. Nume de fântână în *Óşiń.*

fămę́ál'ă *pl.* **fămę́ál'** şi **fămél'** *s.f.* Pap^{1} 44; Pap^{2} 79; Can^{2} 392; Cap 125; Wild h. 453/6, 7; ALDM I, h. 422/1; Dms. **1.** Familie. **2.** Copil, descendent, urmaş; copii. *Įo si va ancurún că nápcum să fáţiţ fămę́ál'.* (Eu o să vă cunun ca apoi să faceţi copii.) Cap^{2} 76/9; *Ácu-į fičór si-ń íį̆ă fumę́áį̆ă, ácu-į fę́ătă si-ń íį̆ă íl'ă.* (Dacă-i băiat să-mi fie urmaş, dacă-i fată să-mi fie fiică.) DP 192/37; *Įel' […] si dúsiră si-ş ubidę́áscă fămę́ál'.* (El […] se duseră să-şi caute copii.) Cap^{2} 73/39; *Fičórlu vizú că nu poǫ́áti si lę́ătă ăn cap cu fumę́ál'a.* (Tânărul înţelese că nu o poate scoate la capăt cu copiii.) Cap^{2} 106/21; *Ra únă ǫ́ără un ămpirát cári nu vę́a fumę́ál'ă.* (Era odată un împărat care nu avea copii.) DP 49/14; *Mul'árę́a múltu jăl'ę́á ca nu vę́a fumę́ál'ă şi únă zúų̆ă si zărugó la Dómnu.* (Nevasta mult se jelea că nu avea copii şi într-o zi începu să se roage la Dumnezeu.) DP 183/2; *Aş fóst-aų̆ un bărbát cu únă mul'ári şi raų̆ mult an găį̆lé, că nu vį̆ăų̆ fumį̆ắl'ă.* (Au fost odată un bărbat şi o femeie şi erau foarte amărâţi că nu aveau copii.) MP 96/15; *Cǫ́ti míli an Nǫ́nti, cǫ́ta fumę́l'a z-va da Dómnu.* (Câţi oameni drăguţi [sunt] în *Nǫ́nti,* atâţia copii frumoşi să vă dea Dumnezeu.) Can T^{2} 122/5; *Cǫ́áti fămél'iţ fuzíti din Lúnčiń?* (Câte familii aţi plecat din *Lúnčiń?*) Dms s.v. P. e x t. Gospodărie. *Nóstru cătún ári unę́áţi fămél'.* (Satul nostru are puţine gospodării.) Dms s.v.;

♦ *Tátu dróbu ş-la da di fămę́ál'ă.* (L i t. Tatăl îşi dă ficatul pentru copii. = Părintele îşi dă şi bucăţica de la gură pentru copii.) Cap^{2} 178/34; *Astrét să įeş di fămę́l'ă!* (L i t. Să fii lipsit de copii! = Să n-ai copii!) Pap M^{2} 61/14; *Pi ti fămę́l'ă!* ([Jur] pe familia ta [pe copiii tăi]!) Pap^{1} 44 s.v.

Var.: **famíl'ă** (Wild h. 453/6), **fămę́l'ă** (Can 392), **fumę́áį̆ă, fumę́ál'ă**, **fumél'e** (Wild h. 453/7), **fumę́l'ă**, **fumį̆ắl'ă.**

Et.: lat. ***familia.***

fămę́l'ă vezi **fămę́ál'ă.**

fămíliį̆ă, *pl.* **fămílii̯** *s.f.* ALDM I, h. 422/1. Familie.

Et.: mac. ***familija.***

făndaríḱ vezi **făndăríḱ.**

făndăríḱ, *pl.* **făndăríḱă** *s.n.* DP 233/6; Dms. Salon, cameră de oaspeţi. *Dų̆ǫ́áu ălăítḱi, cu săltánát, l'ă dúsiră ăn*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

făndaríḱ. (Două curtene, cu [mare] fast, îi duseră în camera de oaspeți.) DP 83/5; *Ţe̯ástă udái̯ă ăi̯ că vrin făndăríḱ.* (Odaia aceasta e ca un salon.) Dms. s.v.

Var.: **făndaríḱ.**

Et. nec.

făndóc, *pl.* **făndócur** *s.n.* Cap 125; Dms. Bobârnac.

Et. nec.

fănélă, *pl.* **fănéli** *s.f.* Can^2 392; Cap 125; Dms. Flanelă. *Lă noi̯ sắldi dáscălu purtá fănélă.* (La noi numai învățătorul purta flanelă.) Dms s.v.

Var.: **fanélă** (Can^2 392).

Et.: mac., bg. ***fanela*** (it. ***flanella***).

făngulę́ti vezi **făgule̯áti.**

Făntăne̯áli *(***An** *~) n.pr.* Pap M^2 176/21; Cap 125 s.v. *făntǫ́nă*. Nume de loc în *Nǫ́nti.*

Var.: **Făntănę́li** (Pap M^2 176/21).

Făntănę́li vezi **Făntăne̯áli.**

făntǫ́ană vezi **făntǫ́nă.**

făntǫ́nă[1], *pl.* **făntǫ́ń** *s.f.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125; Dms. Fântână. *Si dúsi şa ăn jos ángă únă făntǫ́nă şi cóla flǫ únă fę́tă ţe plănḑe̯á.* (Se duse aşa la vale şi lângă o fântână întâlni o fată care plângea.) Pap M^2 149/12; *Fe̯áta ra şizútă lắngă únă făntǫ́nă.* (Fata se aşezase lângă o fântână.) Cap 125 s.v.

Var.: **făntǫ́ană** (Dms s.v.), **fintǫ́nă** (Can^2 392 s.v.)

Et.: lat. ***fontana***.

Făntǫ́nă[2] (**An** ~) *n.pr.* Pap M^2 176/23. Nume de loc în *Nǫ́nti.*

Făntǫ́ń *n.pr.* Pap^1 45. Nume de localitate în Meglen.

făr vezi **fắră.**

făráş, *pl.* **făráşă** *s.n.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125, 129; Cerna A/737; Dms. **1.** Făraş. **2.** Sertar de păstrat lingurile şi furculițele. **3.** Vătrai (de dus jarul) Cerna A/737.

Var.: **faráş** (Can^2 392), **fráşă** (*s.f.* Cap 129).

Et.: tc. ***faraş*** (bg. dial. ***faraš***).

fắră *prep.* Pap^2 79; Can^2 392; Cap 125; ALR II s.n. 4, h. 932/012, 5, h. 1472/012, 6, h. 1645/012; Dms. Fără. *Că viní sę́rta, l'i pirdúi̯ toţ cál'l'şi viníi̯ cásă fắră cal'.* (Când veni seara, am pierdut toți caii şi m-am întors acasă fără cai.) Cap^2 29/23; *Izmiḱáru [...] si dúsi ăn un cătún turţés fắră să spúnă la stăpǫ́nu lui̯.* (Argatul [...] se duse într-un sat turcesc fără să-i spună stăpânului său.) Cap^2 77/8; *Dę́duli, fičóru na criscú, si fę́si mári, cupiláş, cum si ámnă şa, fǫr tacǫ́m!* (Moşule, copilul nostru a crescut, se făcu mare, tânăr, cum să umble aşa, fără haine!) Pap M^2 139/9; *Píştaru, fắră să si pucátă napói̯, ca si pruḱǫ́ di cásă, proţăpǫ́.* (Pescarul, fără să se uite înapoi, când se apropie de casă, începu să strige.) Pap M^1 24/5; *Po̯ámili [...] stau̯ fắră di frúnzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Pátru fắră únă fac trei̯.* (Patru fără unu fac trei.) ALR II s.n., 4, h. 932/012; *Gre̯áu̯ă sam, ăn mǫń nu mi pot căţári, áma fắră míni, níţi un lúcru nu si fáţi.* (Grea sunt, în mâini nu mă pot prinde, dar fără mine niciun lucru nu se face. [Ghicitoare: Apa].) Pap M^1 9/6; *Fičóru criilát li nviţǫ́ to̯áti, fắră ca să zícă vrínă o̯áră: ştiu̯.* (Feciorul isteț le învăță pe toate, fără ca să zică vreodată: ştiu.) Pap M^1 20/32; *Uráču [...] si púni pri túmbă fǫ́ră ca să pucátă la boi̯.* (Plugarul [...] se urcă pe deal fără să se uite la boi.) Pap M^1 26/6; *Coş fắră mátiţă.* (Stup fără matcă.) ALR II, s.n., 1, h. 268/012; *Todúr nalt, făr di co̯ásti.* (*Todúr* [n. pr.] înalt, fără coaste. [Ghicitoare: Fumul].) Pap M^2 50/24; *Viţǫ́l viní la míni, bou̯ să fúgă, ţivá nu nviţǫ́, că ári cap fắră criél.* (Vițel veni la mine, bou o să plece, nimic n-a învățat, căci are cap fără minte.) Pap M^1 20/36.

Făr di. Fără. *Făr di tátă, făr di múmă.* (Fără (de) tată, fără (de) mamă.)

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Dms s.v.; *Să spuń, mă făr di ănfurlitúr.* (Să spui, dar fără exagerări.) Dms s.v. *ănfurlitúră.*

♦ *Camíla ubidę cǫ́rni, aş ramási şi fára urécl'i.* (L i t. Cămila căuta coarne [şi] rămase şi fără urechi. = Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul.) Can T[2] 124/9; *Bil'úc fără picurár nu si fáţi.* (Turmă fără păstor nu se face [= nu poate exista].) Cap[2] 167/41; *Vítă fǫ́ră criél.* (L i t. Animal fără minte. = Prost.) Pap M[1] 18/7.

Var.: **fára**, **fără** (Pap[2] 79), **făr**, **for** (Pap[2] 79; Cap 125), **fǫr, fǫ́ră.**

Et.: lat. ***foras.***

fărcărés, **fărcăríri**, **fărcăríi̯**, **fărcărít** *vb.* IV. *Intranz.* Cap 125; Dms. (Despre cal) A fornăi; a strănuta. *Cálu fărcărc̦áşti cu nórli con víni lúpu.* (Calul fornăie pe nări când vine lupul.) Cap 125 s.v.; *Vítili fărcărc̦áu̯ ăn ai̯oár şi noi̯ fučám sub pucróv.* (Vitele fornăiau în grajd şi noi sforăiam sub pătură.) Dms s.v.; *Cálu, cǫan picăsc̦áşti ţivá, zăcáţă să fărcărc̦áscă.* (Calul, când simte ceva, începe să fornăie.) Dms s.v.

Et.: bg. ***hărkam.***

fărculáş vezi **truculáş.**

fărčǫás vezi **fučǫ́s.**

fărčǫ́s vezi **fučǫ́s.**

făricătúră, *pl.* **făricătúr** *s.f.* Can[2] 392; Cap 126 s.v. *fáric*; Dms. Potcovire; ferecătură.

Et.: din ***fáric*** + ***-ătúră.***

fărinár, *pl.* **fărinár** *s.m.* Can[2] 392; Cap 126 s.v. *făríná*; Dms. Vânzător de făină, făinar. *Ăcu víni fărináru, să-ń spuń şi lă míni.* (Dacă vine vânzătorul de făină, să-mi spui şi mie.) Dms s.v.

Et.: din ***făríná*** + ***-ár.***

fărinát, **fărinátă**, *pl.* **fărináţ**, **fărináti** *adj.* Cap 126 s.v. *făríná*; Dms. Făinos.

Et.: din ***făríná*** + ***-át.***

făríná, *pl.* **făríńur** *s.f.* Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 126; ALR II s.n. 1, h. 93/012; Cerna A/1416, 1417; Wild h. 1–7; ALDM III h. 1205/1–7, h. 1206/1–7; Dms. Făină. *Únă ǫ́ră, ca si fęsi únă súşă di tǫ́ti ápili sicníră şi biriḱét ič nu si fęsi, [...] si fęsi únă scămputíă, di óca di făríná ra doi̯ altălǫ́ţ şi ără nu putęi̯ flári.* (Odată, când fu o secetă de au secat toate apele şi nu se făcu deloc recoltă, [...] fu o scumpete, de era ocaua de făină doi piaştri şi tot n-o găseai.) Can T[1] 276/28; *La trimęsi [fičóru] únă zúu̯ă la mǫ́ră să máţină făríná.* (Îl trimise [pe băiat] într-o zi la moară să macine făină.) Cap[2] 29/3; *L'úspili să li burvęş cu făríná şi să-l' li dai̯ la i̯ápă.* (Solzii să-i amesteci cu făină şi să i-i dai iepei.) DP 34/14; *Aş lo pri únă pói̯ni făríná.* (Îşi luă făină pentru o pâine.) MP 160/5; *Fęta ra scúnsă an crǫ́bla di făríná.* (Fata se ascunsese în putina de făină.) W 66/12; *Únă ʤúu̯ă, un cătunc̦án pitricú doi̯ fičór la mǫ́ră şi̯u si turnáră fără făríná.* (Într-o zi, un ţăran trimise doi feciori la moară şi [ei] se întoarseră fără făină.) AtaM 362/16; *Farínă di gărnişór.* (Făină de porumb; mălai.) ALR II s.n. 1, h. 93/012.

♦ *Nu dar făríná cu i̯el.* (L i t. Nu faci făină cu el. = Nu faci nici o ispravă, nici o treabă cu el; Nu faci casă bună cu el.) Cap[2] 178/36.

Var.: **farínă.**

Et.: lat. ***farina.***

fărinós, **fărinǫ́să**, *pl.* **fărinóş**, **fărinǫ́si** *adj.* Dms. Făinos, ca făina.

Et.: lat. ***farinosus.***

fărlíi̯ă vezi **tărlę́áu̯ă.**

făr'áčcă *s.f.* Wild h. 385/3; ALDM II, h. 1097/7. Suveică.

Var.: **frăláčcă** (ALDM II, h. 1097/7).

Et.: mac. ***frlačka.***

fărl'ă vezi **tărlę́áu̯ă.**

fărmáţă vezi **parmác.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fărmăčíi̯ă *pl.* **fărmăčíi̯** *s.f.* Cerna A/437. Farmacie.

Et.: dr. ***farmacie***.

fărmăčíst *pl.* **fărmăčíşt** *s.m.* Cerna A/438. Farmacist.

Et.: dr. ***farmacist***.

fărmăzón, *pl.* **fărmăzóń** *s.m.* Dms. Persoană decăzută, cu apucături dubioase. *Fărmăzónuli, ắcu ti lẹau̯ di ti băpńés, să vez tu!* (Stricatule, dacă te iau şi te dau de pământ, să vezi tu!) Dms s.v.

Et.: gr. ***φαρμαζόνες*** (bg. ***farmason***.

fărnígă vezi **furnígă**.

fărsíi̯ă vezi **virisíi̯a.**

fărtát, *pl.* **fărtáț** *s.m.* Pap[1] 44, 45; Pap[2] 79; Can[2] 392, 393; Cap 126; Cerna A/Supl; ALDM I, h. 417/1–7; Dms. Fârtat, prieten. *Bégu ăn L'umníță vút-ău̯ un fărtáti şi cu i̯ăl si dús-ău̯ la lu̯ov.* (Beiul din *L'umníță* avea un prieten şi cu el a plecat la vânătoare.) AtaM 379/10; *Bíni aflọ́m furtáti.* (Bine te-am găsit, fârtate.) W 68/21; *Țe țọp, bra, fărtáti?* (De ce țipi, bre, frate?) Cap[2] 83/8; *Nu ti spári, furtáti.* (Nu te speria, fârtate.) W 67/15; *I̯úndi, i̯ún-ti duț, fărtáti?* (Unde, unde de duci, fârtate?) Can T[3] 166/25; *Bólin Dúi̯čin vẹ trei̯ fartáț: un nalbánt, un cuțutár şi un duḱanǧía.* (*Bólin Dúi̯čin* avea trei prieteni: un potcovar, un cuțitar şi un negustor.) Can T[2] 108/27; *Lai̯nț fărtáț la țănẹ́u̯ lu nivẹ́stăl'i cal.* (Ceilalți prieteni țineau calul nevestei.) Cerna T; *Călisíra tu̯ăț fărtáțil' şi zuntuníi̯l'.* (Îi poftiră pe toți fârtații şi neamurile.) MP 204/5; *Fắrti Crísti!* (Fârtate Cristi!) Cerna A/Supl; *Fắrti Rísti, zăél si-ț spun un lúcru.* (Fârtate Risti, vino să-ți spun un lucru.) Cap 126 s.v.

♦ *Ca di fărtát la dărọ́.* (L i t. Îl făcu ca de fârtat. = L-a bătut bine; l-a aranjat bine.) Cap[2] 178/38.

Var.: **fartát**, **fắrti, fărtáti, furtát.**

Et.: din ***frate*** + ***-át.***

fărtátcă, *pl.* **fărtátḱi** *s.f.* Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Surată.

Et.: din ***fărtát*** + ***-că***.

fărtátčuc vezi **fărtătčúc.**

fărtáti vezi **fărtát.**

fărtatlọ́c vezi **fărtătlọ́c.**

fărtăčúc vezi **fărtătčúc.**

fărtătčúc, *pl.* **fărtătčúț** *s.m.* Can[2] 393; Dms. Prieten mai mic.

Var.: **fărtátčuc** (Can[2] 393), **fărtăčúc** (Cap 126 s.v. *fărtát*.)

Et.: de la ***fărtát*** + ***-čuc***.

fărtătlọ́ac vezi **fărtătlọ́c.**

fărtătlọ́c, *pl.* **fărtătlọ́ți** *s.n.* Can[2] 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Frăție, camaraderie.

Var.: **fărtatlọ́c** (Can[2] 393), **fărtătlọ́ac** (Dms).

Et.: din ***fărtát*** + ***-lọ́c.***

fărtățíl'ă, *pl.* **fărtățíl'** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Prietenie strânsă, camaraderie; frăție de cruce.

Et.: din ***fărtát*** + ***-íl'ă.***

fắrti vezi **fărtát.**

făsălóc *s.* Aventură, peripeții; treabă. *Acmu̯ắ s-la spun şi mi̯ău̯ făsălóc.* (Acum să vă spun şi peripețiile mele.) MP 254/30.

Et. nec.

făsăríi̯ă, *pl.* **făsăríi̯** *s.f.* ALDM I, h. 171/ 2–7; Dms. Gălăgie.

Et.: gr. ***φασαρία.***

făsọ́li vezi **făsúl'.**

făsulíi̯e vezi **făsúl'.**

făsúl', *pl.* **făsúl'ă** *s.n.* Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 126; ALR II s.n. 4, h. 1097/012; ALDM II, h. 983/7; Dms. Fasole. *Făsọ́li tărótă.* (Fasole bătută.) ALR II s.n. 4, h. 1097/012; *Bob si zíți la făsulíi̯e.* (*Bob* se spune la fasole.) Cerna T.

Var.: **făsọ́li**, **făsulíi̯e.**

Et.: gr. ***φασούλι*** (bg. ***fasul***).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

făşăníță vezi **făşiníță.**

Făşăníțur *n.pr.* Pap M^2 176/25; Cap 126. Nume de loc în *Nǫnti.*

Var.: **Făşníțur (**Cap 126).

Et.: ***făşiníță.***

făşiníță, *pl.* **făşiníți, făşiníțur** *s.f.* Can^2 393; Cap 126 s.v. *fáşă*; ALR II s.n. 1, h. 8/012; Dms. Fâşie. *Făşiníță di pimínt.* (Fâşie de pământ.) ALR II s.n. 1, h. 8/012; *Cu únă făşiníță di pimínt si slăgăi̯á uráč.* (Cu o fâşie de pământ se credea agricultor.) Dms s.v.

Var.: **făşăníță** (Can^2 393; Dms).

Et.: der. de la ***fáşă.***

Făşníțur vezi **Făşăníțur.**

făt vezi **fut.**

fătút vezi **futút.**

fățíčcă vezi **fățičcă.**

fę́min, **fę́mină** (**fę́mini**) *pl.* **fę́miń**, **fę́mini** *adj.* şi *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 126; ALR I, h.495/012; Cerna A/Supl; ALDM II, h. 753/1–6, h. 774/1–5, 7; Dms. (Fiinţă) de sex feminin. *o̯áia fițo̯á un ńel fę́min.* (Oaia a fătat o mieluţă.) Dms s.v.; *Mult ăş vrę́a să-l' rudę́ască fę́mină.* (Mult îşi dorea să-i nască fată.) Dms s.v.; *Cáfcu fę́si fę́mini?* (Ce fel de fete făcu?) Cerna A/Supl; *Ńă l' fi̯ę́mine.* (Mieluţe.) Cap 126 s.v.; *Fę́mini viți̯ól.* (Viţeluşă.) ALDM II, h. 753/2-5; *Fę́mini mắnḑu.* (Mânză.) ALDM II, h. 774/1, 7.

♦ *L̯ápa fę́mină-l' rudí.* (L i t. Iapa îi fătă un mânz de sex feminin. = Se spune despre cei care încearcă ceva, dar nu reuşesc.) Cap^2 179/1.

Var.: **fę́min**, **fi̯ę́min.**

Et.: lat. ****feminus, femina.***

fę́ărică[1]**,** *pl.* **fę́ării** *s.f.* Can^2 393; Cap 126; Dms. Ferigă. *Fičóru [...] ampl'ó un fo̯áli ți la dărără di co̯ája di bo̯u̯ şi la turí ăn fę́ărică.* (Băiatul [...] umplu un burduf pe care îl făcură din piele de bou şi-l aruncă în ferigă.) Cap^2 142/25; *Cusíră undó̯u̯ bráți di fę́ărică şi dărără duşéc di durmít.* (Cosiră câteva braţe de ferigă şi făcură saltea de dormit.) Dms s.v.

Var.: **fę́rică**[1] (Can^2 393).

Et.: lat. ***filix, -licem.***

Fę́ărică[2] *(Ăn ~) n.pr.* Pap M^2 176/26; Dms. Nume de loc în *Lúnḑiń. Ăn Fę́ărică şi noi̯ vę́am ágri.* (În *Fę́ărică* aveam şi noi terenuri agricole.) Dms s.v.

Var.: **Fę́rică**[2] (Pap M^2 176/26)**.**

Et.: ***fę́ărică***[1]**.**

fę́ată, *pl.* **fę́ați** *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 127; ALR I 2, h. 191/012, h. 192/012, 013, h. 245/012, 013; ALR II s.n. 2, h. 6, h. 1656/012; Cerna A/50, 55, 509–513; Wild h. 447/7, h. 461/1–7; ALDM I, h. 453, 456/1–7; Dms. Fată, fiică; copilă. *Aų lo cáųlu ţel di lemn şu fuzí să-ų cáftă fę́ata ţę́a mai̯ muşáta di lúmi.* (Luă calul de lemn şi plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap^2 108/12; *Dú-ti fę́atu, s-ti mănáncă că murím di ápu.* (Du-te, fato, să te mănânce, că murim de apă [= sete].) Cap^2 120/3; *Am [...] únă fę́ată nosocómă.* (Am […] o fiică infirmieră.) AtaM 390/15; *Fičúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafé şi di mătási şi z-dúsi s-ųų primini̯ắscă fi̯ắta.* (Tânărul, dacă se duse acasă, luă o rochie de catifea şi de mătase şi merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Si dúsi şa ăn jos ángă únă făntǫ́nă şi cóla flǫ únă fę́tă ţe plănḑę́a.* (Se duse aşa la vale şi lângă o fântână acolo întâlni o fată care plângea.) Pap M^2 149/12; *Ácu mi lę́a ămpirátu di mul'ári, i̯o si-i̯ rudés un fičór cu so̯árli ăn frúnti şi únă fę́ată cu lúna-n k'éptu.* (Dacă împăratul mă ia de nevastă, eu o să-i nasc un băiat cu soarele în frunte şi o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *Ţísta [gai̯dağ́ia] priúnă cu ǫ́mini l' lu cupiláşu si duc sfiríndurlę la fę́tă cu puclǫ́ni, cu răzínt şi cu ǵirdánu di furliń.* (Acesta [cimpoierul] împreună cu oamenii tânărului se duc, cântând din cimpoi, la

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fată cu pocloane, cu argint şi cu salba de bani de aur.) Can T[1] 274/32; *Vg̦a únă fg̦átă că vrínă túrtură şi sirbičósă cọáta si fáţi.* (Avea o fată ca o turturică şi cât se poate de harnică.) DP 78/3; *Fóst-aụ únă ọáră únă muľári cu dọáụă fę̦ti.* (Era odată o femeie cu două fete.) W 59/3; *Să viním mọ̦i̯ni să-ụ trantím tapóla di să-ụ lọm fę̦ta.* (O să venim mâine să doborâm plopul şi să luăm fata.) Pap M[1] 16/4; *Kî̦nisí si mi̯ă̦rgă şi bătú pri únă fi̯ă̦tă crăli̯ă̦scă.* (Porni la drum şi întâlni o fată de împărat.) MP 18/17; *Ca si dăsfi̯ă̦si cụă̦la, flo tri̯ă̦i̯ fi̯ă̦ti.* (Dacă se coborî acolo, găsi trei fete.) MP 16/26; *Fi̯ă̦tili ţi̯ă̦li căţára s-plóngă.* (Fetele acelea începură să plângă.) MP 18/1; *U scụă̦si cụă̦ja [di cápră] di pri i̯a, s-fi̯ă̦si fi̯ă̦tă.* (Scoase pielea [de capră] de pe ea, [şi] se făcu fată.) MP 128/7; *Búnă şi criilátă fg̦átă am.* (Frumoasă şi deşteaptă fată am.) DP 69/5; *Fg̦átă mári.* (Fată mare.) ALDM I, h. 456/1–7; *Ruşọ́nę fę̦tắlă.* Nume de plantă; ruşinea fetei. Can[2] 393. P. e x t. Logodnică, mireasă. Wild h. 447/7.

Var.: **fę̦tă**, **fi̯ă̦tă.**

Et.: lat. ***feta.***

fg̦átičcă, *pl.* **fg̦átički** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127 s.v. *fg̦átă*; ALDM I, h. 454/1-6; Dms. Fetiţă. *Uzọái̯ că si pirdú únă fg̦átičcă.* (Am auzit că s-a pierdut o fetiţă.) Dms s.v.

Var.: **fg̦atíčcă** (Cap 127 s.v. *fg̦átă*), **fę̦tičcă** (Can[2] 393), **fę̦tişcă** (Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393 s.v.), **fitíşcă** (Cap 127 s.v. *fg̦átă*).

Et.: *din* ***fg̦átă* + *-íčcă.***

fg̦atíčcă vezi **fg̦átičcă.**

fébrụar vezi **februári̯ă.**

februári̯ă *s.* Cerna A/1546; ALDM III, h. 1310/1–7. Februarie.

Var.: **fébrụar** (ALDM III, h. 1310/1)**, fevruáris** (ALDM III, h. 1310/6)**, fevruários** (ALDM III, h. 1310/7), **fevruáriu** (ALDM III, h. 1310/2–5).

Et.: dr. ***februarie.***

fes, *pl.* **fésur** şi **fési** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; Dms. Fes, căciulă. *Ţéľa ai̯ la láră fésu din cap.* (Aceia îi luară fesul din cap.) Cap[2] 47/26; *An lụăc di cụắvă, ai̯ di̯ắdira un fi̯ă̦s din cap s-la ámpi̯ă di ápu.* (În loc de cofă, îi dădură un fes din cap să-l umple cu apă.) MP 36/25; *Fésu la nşáră cu furlíń.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T[1] 266/9; *An vrọ pri fes pun fę̦tili şi tipilọ́c di răzínt.* (În vârful căciulii fetele pun şi *tipilọ́c* de [acoperământ brodat cu] argint.) Can T[1] 266/9; *Fésu la pọ́rtă tíniriľ ọ́miń.* (Fesul îl poartă oamenii tineri.) Can T[1] 265/9.

Var.: **fi̯ă̦s.**

Et.: tc. ***fes*** (mac., bg. ***fes***).

fet, **fitári**, **fitái̯**, **fitát** *vb.* I. *Tranz.* şi *refl.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; ALR II 2, h. 328/012; Dms. A făta. *I̯ápa fitọ́á doi̯ mọanḍ.* (Iapa a fătat doi mânji.) DP 34/18; *Túnţg̦a ţg̦a lámńă ţirg̦á si fg̦átă.* (Atunci, zmeoaica era pe punctul de a făta.) Cap[2] 143/24.

Nu-ń ţi fg̦átă cápu. A nu-l duce capul. *Si čudg̦á drácu cum di pugudí pri tári ụom ţi íč nu-l' fg̦átă cápu.* (Se mira dracul, cum de nimeri peste aşa un om, pe care nu-l duce capul.) DP 118/33; *Cu ţi ári grişọ́át ţísta faḱír di ţg̦áşti li trázi şi să-l' da Dómnu tári muľári, ţi lă ţivá nu-l' fétă.* (Cu ce a greşit amărâtul acesta de le trage [toate] astea şi [ca] să-i dea Domnul o aşa femeie, [pe care] nu o duce capul la nimic.) DP 56/30.

♦ *Al' ţi fitọ́ bóu.* (L i t. I s-a fătat [= a fătat] boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Can T[2] 111/21.

Et.: lat. ***fetare.***

fevruáris vezi **februári̯ă.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fevruários vezi **februáriiă.**
fevruáriu vezi **februáriiă.**
fęmin vezi **fęámin.**
fęric vezi **fáric.**
fęrică[1,2] vezi **fęárică**[1,2]**.**
fętă vezi **fęátă.**
fętičcă vezi **fęátičcă.**
fętişcă vezi **fęátičcă.**
fiát *s.n. invar.* Dms. Preţ, valoare.
Et.: tc. ***fiyat.***
fiăs vezi **fes.**
fiătă vezi **fęátă.**
fič *s. În expr. Cu fíclu.* Numele unui joc de copii. Pap M[2] 91/16.
Et. nec.
fičór, *pl.* **fičór** *s.m.* Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; ALR I 2, h. 185/012, 013; ALR II 1 h. 53/012; ALR II s.n. 5 h. 1476/012; Cerna A/55, 509, 515–517; Wild h. 459/1–7, h. 460/1, 3–7; ALDM I, h. 452, 458/1–7; Dms. Fiu, băiat; copil, fecior; flăcău, tânăr. *Fičór mic.* (Băieţel.) Cerna A/516; *Si čudęáu cum si la pęáră fakíru di fičór, cári nu vęa níţi un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul flăcău, care n-avea nicio vină.) Cap[2] 74/26; *Mícu fičǫór lă am cásă, sirbęáşti şi iăl că fílaca.* (Băiatul cel mai mic este acasă, lucrează şi el ca paznic.) AtaM 390/15; *Vem fičǫór cári căntára şi işǫ́ra dáscăl', cătihitéi, iátroi.* (Avem băieţi care au învăţat şi au ieşit dascăli, profesori, medici.) AtaM 390/13; *La ţísta fičǫ́ăr ţiărí mángă.* (Copilului ăsta îi trebuie mâncare.) Kats 70/2; *Am […] un fičǫór, la zaharoplastíu sirbęáşti.* (Am […] un fiu, lucrează la cofetărie.) AtaM 390/15; *Únă táifă ş-vęa şápti fičór.* (O familie avea şapte copii.) DP 202/20; *Únă zúǫă tátu şi múma si lăfiáǫ cǫt ăi angrăşát fičóru.* (Într-o zi tata şi mama vorbeau cât s-a îngrăşat feciorul.) Pap M[1] 14/7; *Caţáră fičóri'să vínă un căti un şi să ţęră căti únă mučcátă di bíbă.* (Începură copiii să vină unul câte unul şi să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T[1] 277/19; *Vin tǫáti námur'ĺi di cútru fičór cu cǫ́ti un băcşís, ăl' duc la rămásnica lu fičóru.* (Vin toate neamurile din partea tânărului cu câte un dar, îl duc logodnicei tânărului.) Cerna T; *Tát-su fičórluį scǫ́ti késişi púni pri pugáčă cǫ́tiva líri şi lánti pári.* (Tatăl tânărului scoate punga cu bani şi pune pe pâine câteva lire şi alţi bani.) Can T[2] 118/11; *Cǫáda lu cálu lu fičór ĺu căţǫ́ múntili.* (Muntele agăţă coada calului feciorului.) Cap[2] 136/34; *Fičóru si dúsi la ápu şi ampĺó un fǫáli ţi la dăráră di cǫája di boǫ.* (Feciorul se duse la apă şi umplu un burduf pe care îl făcură din pielea boului.) Cap[2] 142/24; *Fă tu un códru şi să-l trimęţ fičóru să ńu-l dúcă.* (Fă tu o plăcintă şi să-l trimiţi pe băiat să mi-o aducă.) Cap[2] 115/36; *La fęátă ăl' si fęsi mílă di ţísta fičór şi, cǫn nu ra drácu cóla, ăl' zísi la fičór.* (Fetei i se făcu milă de acest băiat şi, când dracul nu era acolo, îi zise băiatului.) Pap M[1] 20/23; *Ţíşta fičúriį si įa bat că nu mi scúltă.* (Pe copiii aceştia o să-i bat că nu mă ascultă.) Kats 70/4; *Fičór'ĺă antráră tru únă urmáni múltu dęásă şi culó si scúmsiră.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă şi acolo se ascunseră.) Cap[2] 105/20; *Fičóri'' ţi colidisés si zic colidár.* (Copiii care colindă se numesc colindători.) Can T[1] 268/14; *Táta-su nu įa putęá cunǫáştiri ca vęa tricút molt văcót şi fičóriį raǫ criscúţ şi raǫ izminíţ la fáţă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme şi copiii crescuseră şi se schimbaseră la faţă.) DP 188/26; *Ţéla ampirátu mult slăgăiá că nu vę fičór ca si făląáscă şi įel.* (Împăratul se tot gândea că nu avea băiat să se fălească şi el.) Cap[2] 138/4; *Mǫártę […]a' lǫ súflitu la fičór şi fuzí.*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

(Moartea [...] îi luă sufletul băiatului şi se duse.) Cap[2] 23/6; *Únă zúu̯ă, ca işóra fičúrii̯ la lu̯ăf, nu s-turnára cásă.* (Într-o zi, dacă plecară feciorii la vânătoare, nu se [mai] întoarseră acasă.) MP 12/8; *Fičóriľ antráră an un urmán mult des.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă.) Pap M[1] 14/26; *Ra un o̯ără un tátă şi únă múmă cári ve̯u̯ muľț fičór.* (Era odată un tată şi o mamă care aveau mulți copii.) Pap M[1] 14/2.

Fac fičór. A naşte. ALDM I, h. 468/1.

♦ *Fičóriľ mănáncă prúni, la tătǫ́ń la strę́pijă dínțiľ.* (L i t. Copiii mănâncă prune, iar părinților li se strepezesc dinții. [= Dezmățul copiilor ce îl suportă părinții].) Pap M[2] 69/41.

Var.: **fiču̯ắr** (Cap 127 s.v.; ALDM I, h. 452, 458/3; Dms s.v.), **fiču̯ór, fičúr.**

Et.: lat. ***fetiolus**.

fičórel vezi **fičurél.**

fičoríş, *pl.* **fičoríş** *s.m.* Fecioraş, copilaş. *Kĭnisí cu dói̯ľă fičoríş muľárẹa lui̯.* (Femeia lui porni [la drum] cu cei doi copilaşi.) DP 36/17.

Et.: din ***fičór* + *-íş.***

fičorlác vezi **fičurlác.**

fiču̯ắr vezi **fičór**.

fiču̯ór vezi **fičór**.

fičúr vezi **fičór**.

fičurẹ́ámi *s. col.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Feciorime; tineret. *Noi̯, fičurẹ́ámẹa, că nă sculám diminẹ́ața, dunám prắčḱi di čărníč şi dărám foc.* (Noi, tinerii, când ne sculam dimineața, adunam crengi de dud şi făceam focul.) AtaM 360/20; *Múltă fičurẹ́ámi vizúi̯ cóla.* (Mult tineret am văzut acolo.) Dms s.v.

Var.: **fičurę́mi** (Pap[2] 79; Can[2] 393).

Et.: din ***fičór* + *-ẹ́ámi.***

fičurẹ́áşti *adv.* Dms. Copilăreşte. *Júdică fičurẹ́áşti.* (Judecă copilăreşte.) Dms s.v.

Et.: din ***fičór* + *-ẹ́áşti.***

fičurél, *pl.* **fičuréľ** *s.m.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Băiețel; tinerel. *Fóst-au̯ vrínă o̯ără un fičórel.* (Era odată un băiețel.) Cerna T.

Var.: **fičórel.**

Et.: din ***fičór* + *-él.***

fičurés, **fičurẹ́áscă**, *pl.* **fičuréşt** *adj.* Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Fecioresc, copilăresc.

Var.: **fičurésc** (Can[2] 393; Dms).

Et.: din ***fičór* + *-ésc.***

fičurésc vezi **fičurés.**

fičurę́mi vezi **fičurẹ́ámi.**

fičuríc, *pl.* **fičuríț** *s.m.* Cap 128 s.v. *fičór*; ALDM I, h. 459/1. Băiețel; copilaş.

Et.: din ***fičór* + *-ic.***

fičuríľă *s.f. col.* Dms. Feciorime; tineret.

Et.: din ***fičór* + *-íľă.***

fičurlác, *pl.* **fičurláț** *s.m.* Can[2] 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Cerna A/516; ALDM I, h. 459/1–6; Dms. Copilaş, tinerel, fecioraş; băiețel. *[Picuráru] vẹ́ádi un fičurlác.* ([Păstorul] vede un copilaş.) AtaM 395/17; *„Fičurlácu s-lă fríziț”, zísi móşu, „di cu scrum s-mi ung di sa-ń trẹ́ácă”.* („Să frigeți copilaşul”, zise moşul, „ca să mă ung cu scrum şi să-mi treacă”.) DP 40/28; *Țísta fičurlácu mult criştẹ́á, co̯an ra di un an ra că di zẹ́áți.* (Copilaşul acesta creştea mult, când era de un an era ca de zece.) DP 105/34; *Áți la grăbní țéla fičorlácu şi la turí ăn Vardár.* (Şi-l apucă pe fecioraş şi-l aruncă în Vardar.) DP 32/5; *An țẹ́a no̯ápti muľárẹa ăş rudí un fičorlác.* (În acea noapte femeia născu un copilaş.) DP 32/1.

Var.: **fičorlác.**

Et.: din ***fičór* + *-lác.***

fičurlo̯ác vezi **fičurlǫ́c.**

fičurlǫ́c, *pl.* **fičurlǫ́ți** *s.m.* Can[2] 393; Dms. Timpul copilăriei; copilărie.

Var.: **fičurlo̯ác** (Dms).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Et.: *din **fičor** + **-lóc.***

fidán, **fidáncă** *pl.* **fidáń, fidáńki** *s.m.* şi *f.* Cap 127; Cerna A/1309; ALDM II, h. 1118/1, 4, 5, 7; Dms. Lăstar, mlădiţă. *Ca si-ń la lc̦au̯, mámu móri, Góna lu Ménţa [...], fidán di trindáfil.* (Că-l voi lua, mamă, măre, pe *Góna* lui *Ménţa* [...], lăstar de trandafir.) Cap 18/13.

♦ *Ca vrin fidán.* (L i t. Ca un lăstar = Se zice despre un tânăr chipeş şi voinic.) Dms s.v.

Et.: tc. ***fidan*** (mac., bg. ***fidan***).

fi̯ę́min vezi **fę́amin.**

fi̯kír vezi **fa̯kír.**

fílaca *s.m.* Paznic. *Mícu fičṵór lă am cásă, sirbc̦áşti şi i̯ăl că fílaca.* (Pe băiatul cel mai mic îl am acasă, lucrează şi el ca paznic.) AtaM 390/15.

Et.: gr. ***φύλακας.***

filádă, *pl.* **filóz** *s.f.* Can^2 393; Dms. **1.** Abecedar. *Díca-u̯ anviţá „crúţę-jútă”, a-l dădę́ filádă.* (După ce învăţă „Cruce-ajută”, îi dădea abecedar.) Can T^1 266/37; *Ău scọ́asi filáda.* (A terminat [= de studiat] abecedarul.) Dms s.v.; *Că pri ápu căntá filádă.* (Citea abecedarul ca pe apă [= cursiv, fluent].) Dms s.v. **2.** Foaie, foiţă. *Dọań únă filádă să-ń dar únă ţigáră.* (Dă-mi o foiţă să-mi fac o ţigară.) Dms s.v.

Et.: gr. ***φυλλάδα.***

fíldiş, *pl.* **fíldiş** *s.m.* Cap 127; Dms. Dinte sau os de elefant; fildeş.

Et.: tc. ***fildişi.***

Fílc̦a *n.pr.* Cap 127. Nume de persoană. *I̯el ş-u lę, mámu móri, Fílc̦a di lu Vínc̦a.* (El şi-o ia [în căsătorie], mamă dragă, pe *Fílc̦a* a lui *Vínc̦a.*) Cap^2 21/2.

filc̦án *pron. neh*. Pap^2 79; Can^2 393; Cap 127; Dms. Cutare. *Strói̯nicu spúni ca-i̯ vinít să la-u̯ ţę́ră fę́ta dúpu filc̦án cupiláş.* (Peţitorul spune că a venit să le-o ceară fată după cutare tânăr.) Can T^1 274/7; *Să furóm pári di la filę́n čurbağíi̯a.* (O să furăm bani de la cutare bogătaş.) Cap^2 33/25; *Si uzọ́ la ampirátu că la filc̦án čéşmă rau̯ doi̯ răsláń.* (Se auzi la împărat că la cutare fântână erau doi lei.) Cap^2 75/28; *Trimc̦ási doi̯ suvaríi̯ sa-l' spúnă că čilibí ămpirát nărănčáşti să si dúcă ăn fi'án cazá.* (Trimise doi jandarmi să-i spună că nobilul împărat porunceşte să se ducă în cutare district.) DP 73/38.

Ăn filc̦án văcọ́t. (Odată, de mult, la un moment dat; nu ştiu când.) Cap^2 26/14.

Var.: **filę́n**, **fil'án.**

Et.: tc. ***filân.***

filę́n vezi **filc̦án.**

filíi̯ă, *pl.* **filíi̯** *s.f.* Can^2 393; Cap 127; Cerna A/809; ALDM II, h. 727/1–7; Dms. Felie. *Únă filíi̯ă di poọ́ani.* (O felie de pâine.) Dms s.v.; *Filíi̯ă di ľubiníţă.* (Felie de pepene verde.) Dms s.v.; *Tă'ľọ́ únă filíe.* (Tăie o felie.) Cap^2 75/3; *Ára ọ́spiţi' pri únă filiă di pọ́i̯ni anţápă cáti un mitilíc.* (Iar oaspeţii înfig câte un bănuţ pe o felie de pâine.) Can T^2 118/22.

Var.: **filiă**, **filíe.**

Et.: gr. ***φελί*** (bg. ***filija***).

filiă vezi **filíi̯ă.**

filíe vezi **filíi̯ă.**

filíz *s.m.* AtaM 297/32. Lăstar, mlădiţă.

Et.: tc. ***filiz*** (bg. ***filiz***).

fil' (**fil**), *pl.* **fil'** *s.m.* Elefant. *Fráţi' vi̯ău̯ căţát şi un fil' mult mári.* (Fraţii prinseseră şi un elefant foarte mare.) MP 244/1.

Et.: tc. ***fil.***

fil'ál *adv.* Dms. Imediat, numaidecât. *Fil'ál să vínă.* (Să vină imediat.) Dms s.v.; *Fil'ál lă floọ ğu̯i̯ápu.* (A găsit răspunsul imediat.) Dms s.v.

Et. nec.

fil'án vezi **filc̦án.**

fimirídă, *pl.* **fimirídi** *s.f.* ALDM III h. 1465/2–7. Ziar.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Et.: gr. ***εφημερίδα***.

Fínă *n.pr.* Pap[2] 79. Nume de cățea.

finér, *pl.* **fineáră** *s.n.* AtaM 78/1, 139/16; Dms. Felinar. *Ţc̦ári s-ti ubidím cu finéru.* (Trebuie să te căutăm cu felinarul.) Dms s.v.

Et.: tc. ***fener*** (mac., bg. ***fener***).

fintǫ́nă vezi **făntǫ́nă.**

fi̯ǫ́că, *pl.* **fi̯ǫ́ki** *s.f.* AtaM 287/31; ALDM II, h. 697/1. Sertar.

Var.: **fiócă** (AtaM 287/31).

Et.: mac. ***fioka.***

fíră, *pl.* **fíri** *s.f.* Dms. Lipsă, pierdere în greutate. *Grǫ́nu vu fíră mári.* (Grâul [= bobul de grâu] a avut pierdere mare în greutate.) Dms s.v.; *Nu mi zăuşǫ́i̯, ăń dc̦ádi fíră.* (N-am fost atent, mi-a dat lipsă [la cântar].) Dms s.v.

Et.: gr ***φύρα*** (mac., bg. ***fira***).

firăunlúc, *pl.* **firăunlúţi** Dms. Perfidie, răutate, intrigă. *Săldi firăunlúc ăi̯ bun.* (Numai de intrigă e bun.) Dms s.v.

Et.: din ***firión*** + ***-lúc*** [= ***lǫc***].

firés, **firíri**, **firíi̯**, **firít** *vb.* IV. *Refl.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 393; Cap 127; Dms. A se feri, a se păzi; a se ascunde. *Firé̦-ti si nu ti cálcă cálu.* (Fereşte-te să nu te calce calul.) Can[2] 393 s.v.; *Mi firés s-nu ţivá s-mi vc̦ádă.* (Mă ascund să nu cumva să ma vadă.) Dms s.v.; *Dómnu s-ti firc̦áscă.* (Să te păzească Dumnezeu.) Dms s.v.

♦ *Si firc̦ásti ca drácu di tămǫ́ńă.* (Se fereşte ca dracul de tămâie.) Cap[2] 207/10.

Et.: lat. ****ferire***.

firión, *pl.* **firión** *s.m.* Dms. Om rău, perfid, intrigant. *Ţísta-i̯ mári firión.* (Acesta e mare intrigant.) Dms s.v.; *Fui̯ di u̯a firiónuli!* (Fugi de aici răule!) Dms s.v.

Et.: din tc. ***firavun***.

firisés vezi **furisés.**

firisít vezi **furisít.**

firmán *s.* Ordin, decret; firman. *Priúnă cu si̯ă̦tira căzú şi un firmán.* (Împreună cu secera căzu şi un ordin.) MP 202/20; *Ţi pişiu̯á firmánu?* (Ce scria în decret?) MP 202/22.

Et.: tc. ***ferman*** (bg. ***ferman***).

firţés vezi **firţui̯és.**

firţués vezi **firţui̯és.**

firţui̯és, firţuíri, firţuíi̯, firţuít *vb.* IV. *Tranz.* ALDM III, h. 1522/1–4, 6, 7. A însăila.

Var.: **firţés** (ALDM III, h. 1522/5, 6), **firţués** (ALDM III, h. 1522/1–3).

Et.: nec.

firusés, **firusíri**, **firusíi̯**, **firusít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A scădea în greutate, a slăbi; (despre lichide) a se evapora. *Din zúu̯ă, zúu̯ă firusc̦ăşti.* (Zi de zi scade în greutate.) Dms s.v.; *Ăcu ver brǫ́nc̦a s-nu firusc̦ăscă, să-u ţǫań ăn prăsól!.* (Dacă vrei ca brânza să nu scadă [= să nu piardă din greutate], să o ții în saramură.) Dms s.v.; *Dicǫ́an si ănluşǫ́á, firusí făkíru.* (De când s-a îmbolnăvit, a slăbit sărmanul.) Dms s.v.; *Di ţi ămbitărnc̦ăşti, firusc̦ăşti.* (Pe măsură ce îmbătrâneşte, slăbeşte.) Dms s.v.; *Ápa cǫan i̯árbi, firusc̦ăşti.* (Când fierbe, apa se evaporă.) Dms s.v.

Et.: gr. ***φυραίνω.***

fisúnă, *pl.* **fisúnes** *s.f.* ALDM III, h. 1492/5. Foale, burduf.

Et.: gr. ***φυσούνα.***

fişéc, *pl.* **fişc̦áţi** *s.n.* Cap 127; Cerna A/1694; AtaM 297/32; Dms. Cartuş. *Un sindúk plin di fişc̦áţi.* (O ladă plină cu cartuşe.) Dms s.v.; *Cu un fişéc, ti mănáncă lúpii!.* (L i t. Cu un [singur] cartuş, te mănâncă lupii. = Dacă nu eşti bine înarmat, te omoară duşmanii.) Dms s.v.

♦ *Ca fişéc.* (Ca [un] cartuş.) = Se spune despre cineva care are o ținută elegantă.) Cap[2] 179/9.

Et.: tc. ***fişec*** (mac., bg. ***fišek***).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fişiclo̯ác vezi **fişiclǫ́c**.

fişiclǫ́c, *pl.* **fişiclǫ́ți** şi **fişiclǫ́cur** *s.n.* Dms. Cartuşieră. *Cu fişiclo̯áțili pricruțáti ămná.* (Umbla cu cartuşierele încrucişate.) Dms s.v.

Var.: **fişiclo̯ác.**

Et.: tc. ***fişeklik***.

fişiclíi̯ă, *pl.* **fişiclíi̯** *s.f.* AtaM 108/16. Cartuşieră.

Et.: din ***fişéc + -líi̯ă.***

fit *adv.* În expr. **Sam fit**. Dms. A fi chit. *Im fit, no̯-ai̯ să-ń dai̯, no̯-am să-ț dau̯.* (Sântem chit, n-ai să-mi dai, n-am să-ți dau.) Dms s.v.

Et.: tc. ***fit.***

fităto̯ără, *pl.* **fităto̯ári** *s.f.* Can^2 393; Cap 127 s.v. *fet*; Dms. (Despre oaie, vacă) Fătătoare.

Et.: din ***fet + -ăto̯ără***.

fite̯áşti *adv.* Can^2 393; Dms. Ca fetele.

Var.: **fitę́şti** (Can^2 393).

Et.: din ***fe̯átă + -e̯áşti.***

fite̯áscă, *pl.* **fitéşt** *adj.f.* Pap^2 79; Can^2 393; Dms. Fetesc, de fată (de fete). *Cățáră un fičór, máscuri, la priminíră an fitę́scă rúbă.* (Prinseră un băiat, voinic, şi-l îmbrăcară în haine de fată.) Pap M^2 156/6; *Scot ǵipt şi la duc la mǫ́ră cu cǫ́ntiță fitéşt.* (Scot grâu şi-l duc la moară cu cântece de fete.) Can T^2 118/4.

Var.: **fitę́scă.**

Et.: din ***fe̯átă + -ésc.***

fitę́scă vezi **fite̯áscă.**

fitę́şti vezi **fite̯áşti.**

fitícă, *pl.* **fitíḱi** *s.f.* Cap 127 s.v. *fe̯átă*; ALR I 2, h. 191/013; ALDM I, h. 454/7. Fetiță, copilă.

Et.: din ***fe̯átă + -ică.***

fitíčcă, *pl.* **fitíčḱi** *s.f.* Cap 127 s.v. *fe̯átă;* Dms. Fetiță.

Var.: **fitíčcă** (Cap 127 s.v. *fe̯átă).*

Et.: din ***fe̯átă + -íčcă.***

fitíľ, *pl.* **fitíľă** şi **fitíľur** *s.n.* AtaM 297/33; Dms. Fitil. *Fitíľ di lámbă.* (Fitil de lampă.) Dms s.v. Fig. Intrigă. *Țéla-i̯ cu fitíľur.* (Acela e cu intrigi.) Dms s.v.

Pun un fitíľ. A băga intrigi. Dms s.v.

Et.: din tc. ***fitil*** (mac. ***fitil, fitilj***, bg. ***fitil***).

fitíľă *s.f.* Dms. Fetie, feciorie. *Fitíľa ăi̯ sco̯ámpă lă fe̯áti.* (Fetia e scumpă la fete.) Dms s.v.

Et.: din ***fe̯átă + -íľă.***

fitími *s.f. sg.t.* Dms. Mulțime de fete. *Co̯átă fitími nu ve̯am vizút.* (Atâta mulțime de fete nu [mai] văzusem.) Dms s.v.

Et.: din ***fe̯átă + -ími.***

fitíşcă vezi **fitíčcă.**

fitişo̯árcă vezi **fitişǫ́rcă.**

fitişórcă vezi **fitişǫ́rcă.**

fitişǫ́rcă, *pl.* **fitişǫ́rḱi** *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 79; Can^2 393; Cap 127 s.v. *fe̯átă*; ALR II, 1, h. 140/012; Cerna A/511; ALDM I, h. 455/1–7; Dms. Fetiță; fetişcană.

Var.: **fitişo̯árcă** (Pap^2 79; Can^2 393; Dms), **fitişórcă** (Cap 127 s.v. *fe̯átă;* ALR II, 1, h. 140/012).

Et.: din ***fe̯átă + -iş + -ǫ́rcă.***

fitlo̯ác vezi **fitlǫ́c.**

fitlǫ́c, *pl.* **fitlǫ́ți** *s.n.* Can^2 394; Dms. Fetie, timpul petrecut ca fată.

Var.: **fitlo̯ác** (Dms).

Et.: din ***fe̯átă + -lǫ́c.***

fito̯áńă vezi **fitǫ́ńă.**

fitǫ́ńă, *pl.* **fitǫ́ń** *s.f.* Cap 127 s.v. *fe̯átă*; Dms. Fetişcană. *Din prătucálă işǫ́ únă fitǫ́ńă mult búnă.* (Din portocală ieşi o fetişcană foarte frumoasă.) Cap^2 137/2.

Var.: **fito̯áńă** (Dms.)

Et.: din ***fe̯átă + - ǫ́ńă.***

fiu̯^{1} *s.m.* Pap^2 79; Cap 128; Dms. Instrument folosit de argintari.

Et. nec.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fiu̯[2] în **fiu̯**, **fiu̯** *interj*. Hai, hai, încet-încet, pâş-pâş. *Fičóru li pridunọá cáprili şi fiu̯, fiu̯ lọa şa ncóla.* (Feciorul adună caprele şi hai, hai, o luă aşa încolo.) DP 65/4.

Et.: onomatopee.

flamúnt vezi **flămúnd.**

flat, flátă *pl.* **flaţi, fláti** *adj.* Can[2] 394. Găsit. P. e x t. Vitreg. *Fráti flat.* (Frate vitreg.) Can[2] 394 s.v.; *Flátă múmă.* (Mamă vitregă.) Can[2] 394 s.v.

Et.: vezi ***áflum.***

flátḱi vezi **platḱi.**

flămăndẹ́áţă vezi **flămundẹ́áţă.**

flămăndẹ́ţă vezi **flămundẹ́áţă.**

flămúnd, **flămúndă,** *pl.* **flămúnḑ** (**flămúnḑă, flămúi̯nţ**), **flămúndi** *adj*. Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 394; Cap 128; Cerna A/317, 318, 591; Wild h. 227/7, h. 227 a /2, 4–7; ALDM I, h. 260, 261/1–7; Dms. Flămând. *Áḑaba veţ, bra kiraḑí, únă mučcátă di pọ́i̯ni, ca sam flamúnd*. (Poate aveţi, bre chirigiilor, o bucată de pâine, că-s flămând.) Pap M[2] 157/2; *Flai̯ ńélu ca ţắpă an turísţi flămúndu.* (Am găsit mielul că ţipă în turişte (stână) flămând.) Can T [2] 128/2; *Ắldi táti şi dóda mári lăgáu dúpu găl'ín s-li cáţă că s-nă vem măncári ănclóţi, s-nu im flămúnḑă.* (Alde tata şi sora mai mare alergau după găini să le prindă ca să avem de mâncare pe unde ne duceam, să nu fim flămânzi.) AtaM 359/27; *An ţẹa vrẹ́ámi, i̯á-la viní şi fičóru, cári [...] ra umărót şi flămúnd.* (În acel timp (moment) veni şi feciorul, care […] era obosit şi flămând.) DP 186/14; *I̯o cálu si-l' la las flămúndu únă săptămónă.* (Eu o să i-l las calul flămând o săptămână.) DP 172/13; *Nu vi̯ắm cu nui̯ pói̯ni: im flămúi̯nţ.* (Nu avem pâine cu noi: suntem flămânzi.) MP 104/28; *Nu pu̯ắti z-vínă pắnă u̯a, că i flămúnt.* (Nu poate să vină până aici, că e flămând.) MP 20/6; *Măčócu si săturá din misúru lu bába, da bába ş-ra flămúndă.* (Pisoiul se sătura din blidul babei, dar baba era [= rămânea] flămândă.) Cerna T; *Că li vizú pópa u̯ói̯li flămúndi, al' zísi la lúde: mult sa flămúndi u̯ói̯li.* (Când văzu popa oile flămânde îi zise prostănacului: tare sunt flămânde oile.) Cap[2] 31/19.

Săm flămúnd di ápu. A-i fi sete. Cerna A/591. **Flămúnd di ápă.** Însetat. Wild h. 227/7.

♦ *Sătúlu nu li viruésţi flămúndu.* (Sătulul nu-l crede pe cel flămând.) Pap M[1] 13/2.

Var.: **flamúnt** (Wild h. 227 a /4, 5), **flămúndu (**ALDM I, h. 260/1), **flămúnt.**

Et.: lat. ****flammabundus*.**

flămundẹ́áţă *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Foame, foamete. *Mo, că ămbitriníi̯, mi guní şi mi lásă să mor di flămundẹ́áţă.* (Acum, dacă îmbătrânii, mă izgoni şi mă lasă să mor de foame.) DP 97/36; *Di flămăndẹ́áţă nu mor, ma di măncári múltă mor.* (De foame nu mori, însă de mâncare multă mori.) Dms s.v.; *Ăn cávgă văcọát ai̯ flămăndẹ́áţă.* (În timp de război e foamete.) Dms s.v.; *Mor di flămăndẹ́áţă.* (Mor de foame.) Cap 128 s.v. *flămúnd*.

Var.: **flămăndẹ́áţă**, **flămăndẹ́ţă** (Pap[2] 79), **flămundẹ́ţă** (Pap[2] 79), **flọmọndẹ́ţă** (Wild h. 227 a/1).

Et.: din ***flămúnd* + *-ẹ́áţă***.

flămundẹ́ţă vezi **flămundẹ́áţă**

flămundós, **flămundọ́să**, *pl.* **flămundọ́ş**, **flămundọ́si** *adj.* Pap[1] 45; Pap[2] 79; Can[2] 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Flămând.

Et.: din ***flămúnd* + *-ós.***

flămúndu vezi **flămúnd.**

flămunḑọ́ş vezi **flămunzọ́s.**

flămúnt vezi **flămúnd.**

flămuntáre *s.f.* Wild h. 227 a /6. Foame(te).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Et.: din ***flămúnd* + *-áre.***

flămunzés vezi **flămunzǫ́s.**

flămunzǫ́as vezi **flămunzǫ́s.**

flămunzǫ́s, **flămunzǫ́ri**, **flămunzǫ́i̯**, **flămunzǫ́t** *vb.* IV. *Intranz.* Can^2 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. A flămânzi.

Var.: **flămunḑǫ́s** (Pap^2 80), **flămunzés** (Cap 128 s.v. *flămúnd*), **flămunzǫ́as** (Dms).

Et.: din ***flămúnd* + *-ós.***

flămúr, *pl.* **flămúr** *s.m.* ALDM II, h. 1138/4, 5. Tei.

Et.: gr. ***φλαμούρι***.

flevitídă *s.f.* ALDM I, h. 392/4, 5. Varice.

Var.: **flivites** (ALDM I, h. 392/4).

Et.: gr. ***φλεβίτιδα***.

flinğán, *pl.* **flinğáni** *s.n.* Pap^1 45; Pap^2 80, 116; Can^2 394, Can^4 194, 197; Cap 128; Dms. Ceaşcă (de cafea). *Fę́átili [...] punę́áu̯ la cap únă luminári şi la pičǫ́ári un flinğán cu şirbét.* (Fetele [...] puneau la cap o lumânare şi la picioare o ceaşcă cu sirop.) Cap^2 72/6; *An camára disúpra di i̯el pun un sfulğán.* (În dulapul din perete de deasupra lui pun o ceaşcă.) Can T^2 117/25; *Al' dúsi fi̯ắta un sfălḑán di ápu.* (Fata îi aduse o ceaşcă de apă.) MP 26/27.

Var.: **sfălḑán, sfilğán** (Pap^2 116; Can^2 394 s.v., Can^4 197; Dms s.v. *flinğán*), **sfinğán** (Can^4 194), **sflinğán** (Dms s.v.; Can^4 197 s.v.), **sfulğán.**

Et.: tc. dial. ***filğan*** (mac., bg. ***filğan***).

flivites vezi **flevitídă.**

flǫ́ári, *pl.* **flor** *s.f.* Pap^1 45; Pap^2 80; Can^2 394; Cap 128; ALR II s.n. 1, h. 244/012; Cerna A/Supl; Dms. **1.** Floare. *Flórli sa spárti.* (Florile sunt sticate [= veştejite].) W 77/12; *Au̯ dáră curúna tǫ́tă niridítă [...]cu ḱítḱi di flor.* (Fac cununa toată împodobită cu buchete de flori.) Can T^2 118/7. **2.** Strat de mucegai care se formează la suprafaţa unor lichide; floare. *Vínu fáţi flu̯or.* (Vinul face floare.) ALR II s.n. 1, h. 244/012.

Var.: **flǫ́ri** (Can^2 394)**.**

Et.: lat. ***flos, -orem.***

floc, *pl.* **floţ** *s.m.* Can^2 394; Cap 128; Dms. Floc.

Et.: lat. ***floccus.***

Flóra *n.pr.* AtaM 93/8. Nume de femeie, Flora.

flórcă, *pl.* **flórḱi** *s.f.* Cap 128; Dms. Fluier. *Un fičór ăi̯rá picurár, aş vę́a únă flórcă şu ăş şui̯rá.* (Un băiat era cioban, avea un fluier şi fluiera.) Cap^2 109/28.

Et.: din ****flóer*** (cf. alb. ***floere***) + ***-că***.)

floríčcă, *pl.* **floríčḱi** *s.f.* Can^2 394; Cap 128 s.v. *flǫ́ári*; Dms. Floricică.

Var.: **fluríčcă** (Dms).

Et.: din ***flǫ́ri*+ *-íčcă.***

flótuc, *pl.* **flótuţi** *s.n.* Can^2 394; Cap 128; Dms. Clăbuc de săpun; floc, smoc de lână. *Birbéru [...] dunǫ́ spúmă, di-l' pucní un flótuc ăn u̯ócl'i.* (Bărbierul [...] a adunat spumă, şi i-a aruncat un clăbuc în ochi.) Cap^2 70/18.

Et.: din ****flot*** (sg. refăcut de la pl. ***floţ***) + ***-úc***.

flǫmǫndę́ţă vezi **flămundę́áţă.**

flǫ́ri vezi **flǫ́ári.**

fluríčcă vezi **floríčcă.**

flurínă vezi **furlínă.**

fǫ́áli vezi **fǫ́li.**

fǫ́ară vezi **năfáră.**

fǫ́árfică, *pl.* **fǫ́árfiţ** *s.f.* Pap^2 80; Can^2 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 429/012; ALR II s.n. 6, h. 1653/012; Cerna A/794, 2306, 2310; Wild h. 434/1–7; ALDM II, h. 714/1–7; ALDM III, h. 1671/1–7; Dms. **1.** Foarfecă. *Li lę fǫ́árfiţli şi-l' táľă la căzútu cǫ́ti unę́c per din tǫ́áti lócurli.* (Ia foarfecele şi-i taie celui bolnav [de epilepsie] câte puţin păr din toate locurile.) Pap M^2 103/33; *Cu fǫ́árfiţli au̯ cusés i̯árba.* (Cu foarfecele cosesc iarba.) Cap^2 41/33. **2.** Semn la

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

urechea oii şi unealtă cu care se face gaură în urechea oii; furcuţă. Cerna A/2306, 2310. **3.** Urechelniţă. Cap 128.

♦ *Ca din fo̯árfiţ.* (L i t. Ca din foarfece. = Se spune despre cei îmbrăcaţi frumos şi elegant; ca scos din cutie.) Cap[2] 179/13.

Var.: **fo̯rfiţi** (Can[2] 394), **fu̯árfică** (ALDM II, h. 714/2, 3).

Et.: lat. ***forfex, -icem.***

foc, *pl.* **fócur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 128; Cerna A/729; Wild h. 428/1–7; ALDM I, h. 383/1–6; ALDM II, h. 656/1–7; Dms. **1.** Foc. *Zăpucătǫ́ zíniru lu ampirátu, vizú un mári foc.* (Ginerele împăratului aruncă o privire şi văzu un foc mare.) Cap[2] 56/18; *Púsi ápă pri foc si ancălzáscă.* (Puse apă pe foc să se încălzească.) Cap[2] 116/17; *Căftáră ănsús, căftáră ănjós şu vizúră díndi di váli un foc.* (Se uitară în sus, se uitară în jos şi văzură peste râu un foc.) Cap[2] 109/3; *Au̯ púsiră căldárę pri foc şi láră s-la dáră băcădárnicu.* (Puseră căldarea pe foc şi începură să facă mămăliga.) Cap[2] 31/44; *S-mi duc la fu̯ăc si-l' zic s-ti árdă.* (O să mă duc la foc să-i zic să te ardă.) Cap[2] 122/22; *Fu̯ăc, fu̯ăc, i̯éla s-u arǫ́ băltíi̯a!* (Focule, focule, vino să arzi securea!) Cap[2] 122/23; *Lă punǫ́ám ţéla lémnu pri fu̯oc.* (Puneam lemnul acela pe foc.) AtaM 388/8; *Di bucurí̯ă, cálu din nu̯ăr scutǫ́á fum şi din picu̯ărі fu̯ăc lăsá.* (De bucurie, calul scotea fum din nări şi din picioare [= în urma lui] lăsa foc.) MP 42/17. **2.** Febră. ALDM I, h. 383/1–6. F i g . Dor, durere, chin. *Mí'l', am mári fu̯ăc di si vin păn di vu̯ă̯i.* (Dragilor, am mare dor [= mi-e foarte dor] să vin până la voi.) MP 150/2; *Am un foc la buríc.* (Am un dor la inimă.) Dms s.v.

Foc mi fac. A se face foc, a se supăra tare. *Co̯an uzo̯á ără, ămpirátu foc si fǫ́si.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33.

♦ *Vrin foc s-ti árdă, dá-ni-ń ti árdiri!* (Vreun foc să te ardă, dar-ar să te ardă!) Pap M[2] 59/9; *Fócu s-ti árdă!* (Să te ardă focul!) Pap M[1] 13/7.

Var.: **fu̯ăc**, **fu̯oc**, **fu̯o̯c** (Wild h. 428/2).

Et.: lat. ***focus*.**

fócčic, *pl.* **fócčiţ** *s.n.* Can[2] 394; Cap 128 s.v. *foc*; Dms. Foc mic.

Var.: **focčíc** (Cap 128 s.v. *foc*).

Et.: din ***foc* + *-čic*.**

focčíc vezi **fócčic.**

for vezi **fără.**

fóro *s.* ALDM II, h. 911/2-7. Impozit.

Et.: gr. ***φόρος*.**

fórtămă vezi **fórtumă.**

fórtumă, *pl.* **fórtumi** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; ALR II, 1, h. 182/012; Dms. **1.** Funie, frânghie. *Ţéla vę do̯u̯ fórtumi.* (Acela avea două funii.) Cap[2] 33/11; *Mai̯ mícu fráti au̯ dănǫ́ álba fórtumă.* (Fratele mai mic strânse funia albă.) Cap[2] 33/13; *Tu s-la lez pu̯ómu cu fórtăma.* (Tu să legi pomul cu funia.) DP 193/4; *Ligáţ-mi cu únă fu̯ărtămă di mi̯ăjluc.* (Legaţi-mă cu o funie de mijloc.) Cap[2] 119/8; *I̯ăl' au̯ lăsáră fu̯ărtăma la ju̯ăsu şi la nţăpó lámńa.* (Ei lăsară funia în jos şi balaurul îl înţepă [= înfipse cu colţii].) MP 36/29. **2.** Unitate de lungime; cot. *Si sculǫ́ ţéla pust di măgár şi rusǫ́si treį fórtumi anált.* (Se sculă pustia de măgar şi rosese [rădăcina] pe o lungime de trei coţi.) Cap[2] 104/27.

Var.: **fórtămă**, **fu̯ărtămă.**

Et.: gr. ***φόρτωμα*.**

fórţă, *pl.* **fórţi** *s.f.* Dms. Putere.

Et.: gr. ***φόρτα*** (it. ***forza***).

fǫ́li, *pl.* **foľ, fǫľ** şi **fǫ́ľur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 430/012; Cerna A/311, 312, 924, 1757; Wild h. 179/4, 6, 7; ALDM I, h.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

254/1, 4–6, h. 255/1–3, 6, h. 259/1–6, ALDM II, h. 812/2, 3; ALDM III, h. 1492/1–4, 6, 7; Dms. **1.** Pântece, burtă, foale. *Mi dọ́re fọ́lili.* (Mă doare burta.) Cerna A/312; *Si fę́si rọ́pă pọ́nă la fọáli fičóruluị.* (Se făcu [stană] de piatră până la burta feciorului.) Pap M^2 145/4; *Fráti, mutrẹ́á si daị pri fọáli că ịo ştucníị múltu.* (Frate, fii atent să dai [= să cazi] pe burtă că eu mă înfundai rău.) Cap^2 115/12; *Am un cal, şáụa sub fọáli u poártă.* (Am un cal, poartă şeaua sub burtă. [Ghicitoare: Leagănul].) Cap^2 156/30; *Ịel ştiá că fẹ́áta ári ăn fọáli ắncă doị şọarp fraţ.* (El ştia că fata are în pântece încă doi şerpi fraţi.) DP 78/38; *Túndi sup fọáli.* (Tuşinează [oile].) ALR II, 2, h.430/012. **2.** Burduf. *Ịo ţer să-ń daị un fọáli di bívul di cárni şi un fọáli di bívul di ápu.* (Vreau să-mi dai un burduf de bivol cu carne şi un burduf de bivol cu apă.) Pap M^2 149/26; *Un fọáli di ápu nu-ń júnẹ̗ti níţi la míni, mi la toţ.* (Un burduf cu apă nu-mi ajunge nici mie, dar la toţi.) DP 28/10; *Umpl'ără treị fol' di ápă.* (Umplură trei burdufuri cu apă.) Cap^2 110/31; *Am un fọáli plin di alb măčcáţ.* (Am un burduf plin de bucăţi albe [Ghicitoate = Făină de grâu alb].) Cap^2 155/8; *Ábra dẹ́du, na fọ́lili, dú-ti şi tu di lẹ unẹ́c ápu.* (Bre, moşule, na burduful, du-te şi tu de ia un pic de apă.) Cap^2 43/41; *S-liặị triặị fụặị di ápu şi triặị fụặị di cárni.* (Să iei trei burdufuri cu apă şi trei burdufuri cu carne.) MP 20/10; *Ca viníră ţé'a noị', lără undọ́ụ fó'ur.* (Când veniră cei nouă [oameni], luară câteva burdufuri.) Cap^2 45/11. **3.** (La fierărie) Foale. *Fọáli di suflári.* (Foale cu care se suflă.) Pap M^2 30/17; *Fọáli di răstupíri răzíntu.* (Foale pentru topirea argintului.) Pap M^2 30/18.

Ámnum pri fọ́li. A umbla pe brânci. Can^2 394 s.v.

♦ *La dărără fọáli.* (L i t. L-au făcut burduf.= L-au bătut zdravăn.) Pap M^2 70/8; *Aụ dẹ́ádi di fọáli.* (L i t. A dat-o de burtă [= a făcut burtă].= A scăpat de sărăcie; şi-a aranjat lucrurile în aşa fel încât nu-i mai pasă de nimeni.) Cap^2 179/11.

Var.: **fọáli, fụáli** (ALDM I, h. 259/2,3).

Et.: lat. ***follis.***

fọr vezi **fắră.**

fọ́ră vezi **fắră.**

fọ́rfiţi vezi **fọárfică.**

frágă *s.f.* Cap 129; Dms. Fragă.

Et.: lat. ***fraga.***

Frájil' *n.pr.* Pap M^2 176/29; Cap 129 s.v. *frágă*. Nume de loc în *Nọ́nti.*

Et.: *pl.art.* de la ***frágă***.

frángă, *pl.* **frángi** *s.f.* Cap 129; Dms. Monedă franţuzească de aur, napoleon. *La vindúră şi tufę́cu şi lără únă frángă.* (Vândură şi puşca şi luară un napoleon.) Cap^2 146/39; *Mi duc să-ụ lẹụ čútura să li mirím frángili.* (Mă duc să iau baniţa să măsurăm monedele de aur.) Cap^2 147/15; *Sa scọámpi ţẹ́ásti ụáụă, únu ţinţ frángi.* (Sunt scumpe aceste ouă, unul – cinci napoleoni.) DP 70/13.

Et.: gr. ***φράγκο.***

franğólă, *pl.* **franğọ́li** *s.f.* Dms. Franzelă.

Et.: tc. ***francala.***

frásim vezi **frásin.**

frásin, *pl.* **frásiń** *s.m.* Pap^1 45; Pap^2 80; Can^2 394; Cap 129; Cerna A/1331; ALDM II, h. 1136/1–7; Dms. Frasin. *Árcu-ị un tuiág di lemn di frásim íli di zilímcă.* (Arcul e un băţ din lemn de frasin sau de iederă.) Pap M^2 33/17.

Var.: **frásim, frápţăn** (ALDM II, h. 1136/3), **frápţin** (ALDM II, h. 1136/1, 7).

Et.: lat. ***fraxinus***.

fráşă vezi **fărăş.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fráti, *pl.* **fraţ** *s.m.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; ALR I, 2, h. 159/012, 013; ALR II s.n., 6, h. 1674/012, h. 1676/012; Cerna A/473, 475, 2021, 2146; Wild h. 463/1-7; ALDM I, h. 416, 418/1–7; Dms. **1**. Frate. *Únă u̯ără rau̯ doi̯ fraţ şi rau̯ picurár.* (Erau odată doi fraţi şi erau ciobani.) Cap[2] 26/23; *Ai̯ la cása mg̑a i̯úndi sa tătg̑ńil', fráţil' şi surórli mg̑áli.* (Hai la casa mea unde sunt părinţii, fraţii şi surorile mele.) Cap[2] 94/34; *Únă sútă di fraţ ăn un brǫn anţínş.* (O sută de fraţi încinşi într-un singur brâu. [Ghicitoare: Gardul].) Cap[2] 156/2; *Am pátru fraţ ăn únă căm̑g̑áşă.* (Am patru fraţi într-o cămaşă. [Ghicitoare: Nuca].) Cap[2] 157/27; *Am doi̯ fraţ, un múnti l'a dispárti; túcu si sigă̯i̯és si si vg̑ádă şi nu si pot vidg̑ári.* (Am doi fraţi, un munte îi desparte; mereu încearcă să se vadă şi nu se pot vedea. [Ghicitoare: Ochii].) Cap[2] 162/10; *Ţi cǫ́ta i̯eş slab, bra fráti?* (De ce eşti atât de slab, măi, frate?) Cap[2] 26/34; *Un fráti cu únă sóră di vg̑ac si putirés, nu si pot căţári.* (Un frate şi o soră de veci se gonesc [şi] nu se pot prinde. [Ghicitoare: Soarele şi luna].) Pap M[1] 10/15; *Am un fráti, tǫátă zúu̯a din cur ăn cap mg̑árzi.* (Am un frate, toată ziua merge din cur în cap. [Ghicitoare: Arşinul (de măsurat lungimea)].) Cap[2] 164/3; *Fráţii sa ancl'ş an apsaná.* (Fraţii sunt închişi în închisoare.) MP 14/3; *Z-dúsi la lu fičúruluı̯ fraţ.* (Se duse la fraţii băiatului.) MP 56/30; *Únu fráti murí ăn Silístra.* (Un frate muri în Silistra.) Cerna T; *Fráti bun.* (Frate bun, născut din aceiaşi părinţi.) Dms s.v.; *Fráti bliznác.* (Frate geamăn.) Dms s.v. **2.** *Pl.* Ramificaţii care se formează la baza tulpinii plantelor; fraţi. *Gărnişóru dg̑ádi fraţ, s-l'ă curǫ́am.* (Porumbul dădu fraţi, să-l curăţăm.) Dms s.v.

♦ *La călcǫ́ fráti-su.* (L i t. L-a călcat pe frate-său. = Nu a respectat prioritatea fratelui mai mare, s-a căsătorit înaintea fratelui mai mare.) Cap[2] 218/14.

Et.: lat. ***frater***.

frăc, *pl.* **frắcur** *s.n.* Dms. Bucată. *Cu un frăc di ḱirmídă nă-u̯ cupirím ǫ́ala cu báclă.* (Cu o bucată de olan acoperim oala cu fasole.) Dms s.v. *ḱirmídă.*

Et. nec.

frăcnés, **frăcníri**, **frăcníi̯**, **frăcnít** *vb.* IV. *Tranz.* şi *intranz.* Cap 129; Dms. **1.** A lovi. *Ţivá nu-i̯, pắndi ručóc s-l'ă frăcním toţ.* (Nu-i nimic, până-n prânz îi vom lovi pe toţi.) DP 86/27. **2.** A tăia, a reteza; a decapita. *Ă̆l' lă frăcní cápu.* (I-a retezat capul.) Dms s.v.; *Fičóru nu lă dg̑ádi di mănár şi-l' lă frăcní [lu lámńa] cápu.* (Feciorul nu-l luă în seamă şi-i retează capul [balaurului].) DP 101/15; *Isín Beg lă frăcníră ăn Birísläv.* (Pe *Isín Beg* l-au decapitat în *Birísläv.*) Dms s.v. **3.** A distruge, a înfrânge. DP 233/7. F i g . A se îmbrăca bine, a se dichisi. (Dms).

Et.: mac. ***fărkam*** (Cap 129).

frăcnít, frăcnítă, *pl.* **frăcníţ, frăcníti** *adj.* AtaM 78/9. Lovit. F i g. Bine îmbrăcat, elegant. *Cári-i̯ frăcnít că el.* (Cine [mai] e îmbrăcat bine ca el.) Dms s.v.

Et.: vezi ***frăcnés*.**

frăčǫ́s vezi **fučǫ́s.**

frăčúc, *pl.* **frăčúţ** *s.m.* Can[2] 394; Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frăţior.

Var.: **frătčúc** (Can[2] 394), **frătúč** (Dms).

Et.: din ***fráti* + *-ĉi* + *-úc.***

frădél vezi **sfắrdăl.**

frăláčcă vezi **fărláčcă**.

frămínt vezi **frimínt.**

frắmte vezi **frúnti.**

frăn vezi **frǫn.**

frănár, *pl.* **frănár** *s.m.* Can[2] 394. Persoană care ce vinde frâuri.

Et.: din ***frǫn* + *-ár.***

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

frăng vezi **frǫng.**

frăngătúră, *pl.* **frăngătúr** *s.f.* Can[2] 394; Cap 130 s.v. *frǫng*; Dms. Frântură, spărtură; hârb, ciob.

Var.: **frăntătúră** (Can[2] 394; Cap 129 s.v. *frǫng*; Dms.), **frăntúră** (Dms).

Et.: din ***frǫng* + *-ătúră.***

frănǧésc vezi **frinḑésc.**

Frănǵ íi̯a *n.pr.* Dms. Franța.

frăntătúră vezi **frăngătúră.**

frắntu vezi **frǫnt[2].**

frăntúră vezi **frăngătúră.**

frănțuzẹ́áşti *adv.* AtaM 253/23. Franțuzeşte.

Et.: din ****frănțúz* + *-ẹ́áşti.***

frắşcă vezi **prắčcă.**

frăşcăi̯és vezi **prăčcăi̯és.**

frăşnés vezi **prăčcăi̯és.**

frăşnitúră, *pl.* **frăşnitúr** *s.f.* Dms. Lovitură de nuia.

Et.: din ***frăşnít*** (s.v. *prăčcăi̯és*) **+ *-ură.***

frătčúc vezi **frăčúc.**

frătúč vezi **frăčúc.**

frățăi̯és, frățăíri, **frățăíi̯**, **frățăít** *vb.* IV. *Tranz.* şi *intranz.* A ciopârți. *Cǫan zăcăţǫá s-la táľă, lă frățăi̯á di lálta párti di gúşă.* (Când începu să-l taie, îl ciopârțea din cealaltă parte a gâtului.) DP 114/39; *Lǫa s-la frățăi̯áscă cu múcľa di cuţǫát.* (Începu să-l ciopârțească cu muchia cuțitului.) DP 115/4.

Et. nec.

frățẹ́áşti *adv.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățeşte, ca frații.

Et.: din ***fráti* + *-ẹ́áşti.***

frățés, **frățẹ́áscă**, *pl.* **frățéşt** *adj.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățesc.

Var.: **frățésc** (Dms s.v.).

Et.: din ***fráti* + *-esc.***

frățésc vezi **frățés.**

frățíľă, *pl.* **frățíľ** *s.f.* Dms. Frăție.

Et.: din ***fráti* + *-íľă.***

frẹ́áşcă vezi **frắşcă.**

frec, **fricári**, **fricái̯**, **fricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; Dms. A freca; a frecționa. *Mi fricǫ́ că ram loş.* (Mă frecă (pe corp), căci eram răcit.) Cap 129 s.v.; *Au̯ tălčóra lámńa şi la scu̯ắsara fičúru din ru̯ăst şi la fricára cu bíi̯ca.* (Omorâră balaurul şi îl scoaseră pe fecior din gura [lui] şi îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Ḭu̯ă si dun ni̯ăc bii̯ţ şi z-vin cu̯ắla s-la fricóm fičúru.* (Eu o să adun câteva buruieni de leac şi o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *Cáţă s-li frẹ́că un di lalt.* (Încep să le frece unul de altul.) Can T[1] 270/14. F i g . A-i freca ridichea. *Frécă-la să-ľ vínă criélu.* (Freacă-i ridichea să-i vină mintea [la cap].) Dms s.v.

Et.: lat. ***fricare.***

frenc, *pl.* **frenț** (**frenḑ**) *s.m.* Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; ALR II 3 s.n. h. 879/012, Dms. Francez. *Pắnă nu rau̯ viníţ frénḑiľ prin nǫ́stri lócur, múlti pári cazandisẹ́m.* (Până nu veniseră francezii prin locurile noastre, adunam mulți bani.) Can T[1] 275/32; *Vínără, la láră táti di cóla frénḑii̯.* (Veniră, îl luară pe tata de acolo francezii.) Cerna T; *Frénțiľ au̯ flát-au̯ ţẹ́sta pisăitúră an vrínă rǫ́pă.* (Francezii au găsit această inscripție pe o stâncă.) Pap M[2] 18/21; *Vizúi̯ un freng.* (Am văzut un francez.) Dms s.v.; *Draţ ǫ́miń rau̯ frénḑiľ.* (Francezii erau oameni răi.) Can T[1] 276/16.

Var.: **freng[1]**.

Et.: tc. ***frenk.***

freng[1] vezi **frenc.**

freng[2], *pl.* **fréngur** *s.f.* Cerna A/685; ALDM II, h. 623/3; AtaM 81/17; Dms. **1.** Încuietoare metalică la uşă; broască. **2.** Clanță. ALDM II, h. 623/3. *Úşa vǫástră ári freng, nǫástră cľuč.* (Uşa voastră are broască, a noastră zăvor.) Dms s.v.

Var.: **fréngu** (AtaM 81/17).

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Et.: ***freng*** (s.v. ***frenc***).

fréngu vezi **freng**[2].

frenzẹ́áşti vezi **frinḑẹ́áşti.**

frenzésc vezi **frinḑésc.**

fric vezi **frig**[1].

frícă *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 394; Cap 129; Dms. Frică. *S-nu-ț íe frícă, că meu̯ fičór ai̯ ancrielát.* (Să nu-ți fie frică, pentru că băiatul meu e deştept.) W 69/21; *Díntru frícă, tǫ́ti cătuníčḱili si dunáră an țísta loc i̯úndi-i̯ cmo.* (De frică, toate sătucurile se adunară în acest loc unde este acum.) Can T[1] 263/14; *Izmiḱáriľ şi ălăítḱili [...] li ămpľáră izmẹ́nili di frícă.* (Slugile şi însoțitoarele [...] le umplură izmenele [= făcură pe ei] de frică.) Pap M[2] 144/8; *Muľérli angľițắră di frícă.* (Femeile înghețară [= încremeniră] de frică.) DP 176/19.

Trag frícă. A se speria, a trage o frică. *Číča-sa, di fríca țe-u̯ trási, si anluşǫ́.* (Unchiu-său, de frica ce o trase, se îmbolnăvi.) Cap[2] 78/23. **Ăń ăi̯ frícă.** A-i fi frică. *I ra frícă s-nu la lásă an drum.* (Îi era frică să nu-l lase în drum.) MP 20/16; *La pădár ăi̯ ra frícă.* (Pândarului îi era frică.) Cap[2] 38/2.

♦ *Di țe ț-u frícă, nu scap.* (De ce ți-e frică nu scapi.) Cap[2] 179/15; *Fríca vẹ́gľă víńa.* (Frica păzeşte via [= pepenii].) Pap M[2] 70/16.

Et.: gr. ***φρίκη.***

fricătúră, *pl.* **fricătúr** *s.f.* Can[2] 395; Dms. Frecătură.

Et.: lat. ***fricatura.***

fricós, **fricǫ́să**, *pl.* **fricóş**, **fricǫ́si** *adj.* Can[2] 395; Cap 129 s.v. *frícă*; Dms. Fricos; care produce frică, periculos, înfricoşător, de temut. *Dẹ́ádi di níşti lócur fríco̯ási, cáfcu nu vẹ́a vizút.* (Dădu de nişte locuri înfricoşătoare, cum nu [mai] văzuse.) DP 75/4; *Țísta lúcru-i̯ mult fricós.* (Acesta e lucru [foarte] periculos.) Can T[2] 102/25; *Si iví an cătúnu lor un rap mult fricós, cári fățẹ́á múlti nibuníľ la cătunẹ́áń.* (Apăru în satul lor un arap foarte de temut, care făcea multe rele la săteni.) Can T[3] 169/11; *S-na dúțim pri mai̯ pru̯ắpili [drum], áma mai̯ fricu̯ắs.* (Ne vom duce pe [drumul] mai apropiat, dar mai periculos.) MP 224/16.

♦ *Fricósu şi di úmbra lui̯ si spáră.* (Fricosul se sperie şi de umbra lui.) Cap[2] 213/36.

Var.: **fricu̯ắs.**

Et.: din ***frícă*** + ***-ós.***

fricu̯ắs vezi **fricós.**

friél vezi **sfriél.**

frig[1], *pl.* **frígur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 130; ALDM I, h. 383/1, 4-6; Dms. Frig. *Călčǫ́ńli şi ubéľli [...] şi li pun barbáțiľ pri pičǫ́ri i̯árna cǫn ai̯ mult frig.* (Călțunii şi obielele [...] şi le pun bărbații în picioare iarna când e foarte frig.) Can T[1] 264/33; *Di frig ń-oi̯ angľățắt.* (De frig am înghețat.) ALR I, 1, h. 150/012; *Ápa angľẹțǫ́ di fric.* (Apa înghețǎ de frig.) W 78/5; *Fric mult si fáți níşti or i̯árnata.* (Uneori, iarna, se face foarte frig.) W 77/17; *Fric mári, şi cădẹ́ di brúmă prắstă noi̯.* (Frig mare şi cădea bruma peste noi.) Cerna T.

Ń-ăi̯ frig. A-i fi frig. *Ń-u̯ fric.* (Mi-e frig.) Cerna T; *Mulț siromáş o̯ámiń nu au̯ lẹ́mni, níți rúbi şi díntru țe la-i̯ fric.* (Mulți oameni săraci nu au lemne, nici haine şi de aceea le e frig.) W 78/3.

Var.: ***fric***.

Et.: lat. ***frigus***.

frig[2], **fríḑiri**, **friş**, **fris** *vb.* III. Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 130; ALR I, 1, h. 150/012; ALR II, 6, h. 1649/012; Wild h. 356/1, 3, 5; Dms. *Tranz.* şi *refl.* A (se) frige. *Nu ştu țe mi frísi.* (Nu ştiu ce mă fripse.) Pap[1] 45 s.v.; *Gǫ́sca s-frízi.* (Gâsca se frige.) Can T[2] 113/32; *N-Crăčún frizẹ́ám bíbă şi măncám.* (De Crăciun frigeam carne şi mâncam.) AtaM 388/11; *Mícu z-dúsi*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

s-bi̯e̯a ápu şi márili u frizi̯e̯á zărcáde̯a. (Cel mic se duse să bea apă şi cel mare frigea căprioara.) MP 244/31; *L'a dunó pi̯ắştii̯, l'a dúsi an pi̯ắstiri şi, ca frísi, măncó mult şi si săturó.* (Adună peştii, îi duse în peşteră şi, dacă fripse, măncă mult şi se sătură.) MP 82/17; *La lǫ bóu [...], la bilíră, la frísiră.* (Luă boul [...], îl jupuiră, îl fripseră.) Cap[2] 142/22; *Fičóru si la friz, di cu scrúmu si mi ung şi si-ń tre̯ácă.* (Să frigi feciorul, că o să mă ung cu scrumul şi o să-mi treacă.) Cap[2] 60/26; *Mi cmo cári s-na la frígă [birbe̯áţili]?* (Dar acum cine ni-l va frige [berbecul]?) Cap[2] 93/44; *Curún si mi friţ.* (Să mă frigi mai repede.) Cap[2] 113/13; *I̯el la lǫ şi si dúsi cásă s-la frígă [péştili].* (El îl luă şi se duse acasă să-l frigă [peştele].) Cap[2] 137/15; *„Fičurlácu s-lă fríziţ", zísi móşu.* („Să frigeţi băieţelul", zise moşul.) DP 40/28; *Cǫn la frizé [pé̯ştili], sărí únă lúşpi pri báğă ăn grădínă.* (În timp ce îl frigea [peştele], sări un solz, prin deschizătura podului, în grădină.) Cap[2] 137/15.

Et.: lat. ***frigere***.

fríguri, *pl.* **frígur** *s.f.* Pap[1] 45; Cap 130 (s.v. *frig*[1]); Dms. **1**. Friguri, malarie. *Mi căţǫ́ di túnţe̯a únă frígur[i].* (Mă apucă de atunci malaria.) Cap[2] 62/43; *Di únă săptămǫ́ánă lă gmičáşti frígure̯a.* (De o săptămână îl zguduie frigurile.) Dms s.v. *fríguri.* **2**. Nume de insectă. *Personificat*, în basme. *Frígure̯a*. Gerilă. *Ştii̯ i̯o cári sam? I̯o sam Frígure̯a.* (Ştii cine sunt eu? Eu sunt Gerilă.) Cap[2] 68/43; *Frígure̯a la lăsǫ́ birbécu.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap[2] 69/3; *Frígure̯a, raţămíntu şi ánǵilu.* (Gerilă, răceala şi îngerul.) DP 98/21.

Et.: sg. refăcut de la pl. ***frígur.***

frigurós, **frigurǫ́să**, *pl.* **friguróş**, **frigurǫ́si** *adj.* Can[2] 395; Cap 130 s.v. *frig*[1]; Dms. Friguros. *Frigurós că tátă-su.* (Friguros ca tatăl său.) Dms s.v.; *Nǫ́astră udái̯ă ăi̯ frigurǫ́ásă.* (Odaia noastră e friguroasă.) Dms s.v.

Et.: lat. ***frigorosus***.

frii̯él vezi **sfriél.**

frimínt, **frimintári**, **frimintái̯**, **frimintát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 130; Cerna A/1430; Wild h. 355/1-7; ALDM III, h. 1216/1-7; Dms. A frământa. *Mámu, ţi frămínţ?* (Mamă, ce frământi?) Kats 64/16; *Lútu di pódniţă si frimíntă cu pičǫ́árli.* (Lutul pentru ţest se frământă cu picioarele.) Dms s.v.; *Con u frămintá pói̯ne̯a, la fe̯átă-l' rămási ninélu ăn pói̯ni, áma i̯a nu picăsí.* (Pe când frământa pâinea, fetei îi rămase inelul în pâine, dar ea nu simţi.) DP 186/10; *Lă frimintái̯ lóţu.* (Îl frământai aluatul.) Dms s.v.;

Ăń lă frimínt criélu. A-şi frământa mintea. Dms s.v.

Var.: **frămínt** (Wild h. 355/1–3, 5, 6).

Et.: lat. ****fragmentare***.

frimintătúră, *pl.* **frimintătúr** *s.f.* Can[2] 395; Cap 130 s.v. *frimínt*; Dms. Frământătură.

Et.: din ***frimínt* + *-ătúră.***

frinḑe̯áşti *adv.* Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franţuzeşte. *Curǫ́án ănviţǫ́á frinḑe̯áşti.* (A învăţat repede franţuzeşte.) Dms s.v.; *Luşutíi̯ă zísă frenze̯áşti.* (Boală numită franţuzeşte [= în limba franceză].) Cap 129 s.v. *frenc*.

Var.: **frenze̯áşti**.

Et.: din ***freng*[1] + *-e̯áşti.***

frinḑésc, **frinḑe̯áscă**, *pl.* **frinḑéşt** *adj.* Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franţuzesc. *Că la lárá táti ăsḱirímе̯a frănğáscă, noi̯ arămásim síngur tos tréi̯l'i fičór.* (Când îl luară pe tata armata franţuzească, noi am rămas singuri toţi cei trei copii.) Cerna T; *Ştic frinḑésc.* (Baionetă franţuzească.) Dms s.v.

Var.: **frănğésc, frenzésc** (Cap 129 s.v. *frenc).*

Et.: din ***freng*[1] + *-ésc.***.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

frinǵíi̯ă *s.f. sgt.* Cap 129 s.v. *frenc*. Sifilis.

Et.: din ***freng*[1] + *-íi̯ă*.**

Frinǵistán *n.pr.* Dms. Franţa.

Frinǵíţa vezi **Frinǵíţă.**

Frinǵíţă *n.pr.* Pap M^2 176/31; Cap 129 s.v. *frenc*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Frinǵíţa** (Pap M^2 176/31).

friptúră, *pl.* **friptúr** *s.f.* Can^2 395. Friptură.

Et.: din ***fript* + *-úră*.**

fris, frísă, *pl.* **friş, frísi** *adj.* Fript, prăjit. *S-mi mărsés, ma si mănánc purţél fris.* (O să mă spurc, dar o să mănânc purcel fript.) Cap^2 198/16; *u̯ómu, di atǫ́r, şi găĺĺnă frísă mănáncă.* (Omul, de hatâr[ul cuiva], mănâncă şi găină friptă.) Can T^2 110/12; *Cárni frísă.* (Carne friptă.) ALR II, 6, h. 1649/012; *Nápcum u̯ómu işó năfără si dúsi şi cumpără únă pói̯ni, culéi̯ friş şi unc̦ác caş.* (Apoi omul ieşi afară se duse şi cumpără o pâine, cârnaţi prăjiţi şi puţină brânză.) DP 181/22. *Substantivizat*. Friptură. *Măncái̯ un fris.* (Am mâncat o friptură.) Dms s.v.

Et.: vezi ***frig*[2].**

frisătúră vezi **frisitúră.**

frisitúră, *pl.* **frisitúr** *s.f.* Can^2 395; Cap 130 s.v. *frig*; ALR II, 6, h. 1649/012; Dms. Friptură. *La ei̯ l-ai̯ bun frisitúra.* (Lor le place friptura.) ALR II, 6, h. 1649/012.

Var.: **frisătúră** (Can^2 395).

Et.: din ***fris* + *-ătúră***.

frîşcă vezi **frắşcă.**

frăşcăíri, **frăşcăíi̯**, **frăşcăít** *vb.* IV. *Tranz*. şi *intranz.* Pap^2 80; Can^2 394; Cap 129; Dms. A lovi cu nuiaua; a scutura (praful). *Cu̯átă máńă ra, că cu̯ádili lu cáĺĺ, cu̯an si frăşcăi̯áu, si uzáu̯ că bu̯árc̦a din Zu̯ánă.* (Atâta linişte era, încât cozile cailor, când se loveau [unele de altele], se auzeau ca vântul de pe muntele *Zǫ́nă*.) DP 89/11; *Aş púsi Cúsi-cucóti pri gríndă şi la frăşcăí pǫn li scu̯ási tu̯áti párili.* (Îl puse pe Cocoşelul-fără-coadă pe grindă şi îl scutură până scoase toate paralele.) Pap^2 138/28; *La púsi pri gríndi, béĺĺki ăĺ' fáţi şi lă i̯a furlíń, ắmă că lă frăşcăí, frăşcăí, fikíru di cucót murí.* (Îl puse pe grindă, poate-i face şi ei bani de aur, dar dacă-l lovi de-i merseră fulgii, bietul cocoş muri.) DP 133/37; *Lai̯ s-la frăşcăi̯és cu únă práčcă di corn.* (Începui să-l lovesc cu o nuia de corn.) DP 133/33; *S-mi puń pri gríndi s-mi frăşcăi̯és.*(Să mă pui pe grindă [şi] să mă scuturi.) DP 133/19; *Lă frăşní cu cămăşícu.* (Îl lovi cu biciul.) Dms s.v.; *Frăşnc̦á-la [cálu]*. (Loveşte [calul] cu nuiaua.) Can^2 394 s.v.

Var.: **frăşnés.**

Et.: der. de la ***frắşcă*.**

frǫan vezi **frǫn.**

frǫang vezi **frǫng.**

frǫant[1,2] vezi **frǫnt**[1,2]**.**

fron vezi **frǫn.**

frǫn, *pl.* **frǫ́ni** şi **frǫ́nur** *s.n.* Pap[1] 45; Pap^2 80; Can^2 395; Cap 130; ALR II, s.n. 2, h. 293/012; ALDM II, h. 782/2; Dms. **1**. Frâu. *Z-dăsfi̯ắsi, aĺ' dunó zinǵíi̯li şi cu frónu.* (Descălecă, strânse şaua şi frâul.) MP 22/21. **2**. Hăţ. (ALR II, s.n. 2, h. 293/012).

Var.: **frăn** (Pap[1] 45), **frǫan** (Dms), **fron**.

Et.: lat. ***frenum***.

frǫnc vezi **frǫng.**

frǫng, **frǫ́nd̦iri**, **frǫnş**, **frǫnt** *vb.* III. *Tranz*. şi *refl.* Pap[1] 45; Pap^2 80; Can^2 395; Cap 130; Cerna A/1230; Dms. A (se) sparge, a (se) frânge; a rupe, a deteriora. *Fę́tili frǫng cắti pátru ţinţ u̯ǫ́li.* (Fetele sparg câte patru-cinci oale.) Can T[1] 270/4; *L'-ţi frǫ́nd̦i lárița.* (I se rupe plugul.) Can T[1] 268/26; *Ắcu ra tícfa cu̯óla şi ắcu căd̦á, cápu vr̦a să-ń lă*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

frǫ́ngă. (Dacă era dovleacul acolo şi dacă ar fi căzut, mi-ar fi spart capul.) AtaM 397/24; *Si frǫ́nsi tícfa, fuzíră şo̯áriţil'.* (Se sparse dovleacul, fugiră şoarecii.) Pap M^2 139/4; *Aḭ frónsira u̯ă̯u̯ă cu caş.* (Îi sparseră [= îi gătiră] ouă cu brânză.) MP 230/6; *Lă un cắti un, lă li fro̯anş cápitili ăn únă triúşă.* (La unul câte unul le-am spart capetele într-o bătătură.) DP 48/8; *Ḭel, că la frǫ́nsi [rópa], vizú un ǵḗrmi.* (El, când o sparse [piatra], văzu un vierme.) Cap^2 50/36; *Şi, ca si anvirinǫ́ izmiḱáru, că la măḭnéşti cărlígu, la li frǫ́nsi pičo̯árli la u̯oḭ.* (Şi, dacă se supără sluga, când azvârle cu cârligul, le rupse oilor picioarele.) Cap^2 34/40; *Căn căzú diǵós, ăl' ţi frắnsiră şamindo̯áu̯li pičo̯ári din zănúclḭ.* (Când căzu jos, i se frânseră amândouă picioarele din genunchi.) Cap^2 115/9; *Să nu-ţ l'a frǫnd dínţil'.* (Să nu-ţi rupi dinţii.) Pap M^2 161/40; *La ţę́ cásă rau̯ frǫ́nti tǫ́ti lúcriri.* (În acea casă erau deteriorate toate lucrurile.) Cap^2 49/3; *Frǫ́nzi-la!* (Sparge-l!) Cap^2 50/35;

F i g. A pleca, a-şi lua tălpăşiţa. *Si fro̯ánsi di u̯a.* (Şi-a luat tălpăşiţa de aici.) Dms s.v. A refuza. *Nu lă fro̯ánḑi, că-ḭ om bun.* (Nu-l refuza, că-I om bun.) Dms s.v. **2.** A meliţa. Cerna A/1230. **3.** A (se) supăra. *Si frǫnc unḗc, áma ără nu spun aşḱeré.* (Se supără puţin, dar iară nu o arată pe faţă.) Can T^2 123/28; *Nipótu, s-nu lă fro̯ángă, si căndăsí şi işo̯áră.* (Nepotul, ca să nu-l supere, se învoi şi ieşiră.) DP 85/11. **4.** A încălca, a nesocoti. *Nărănčătúra ămpirăt̯áscă nu si fro̯ánḑi.* (Porunca împărătească nu se încalcă.) DP 75/15.

♦ *Frǫ́nḑi-ţ gúşa.* (Frânge-ţi gâtul!, du-te dracului [= Ia-ţi tălpăşiţa]!) Cap^2 179/16; *Frǫ́nḑi jăgǫ́lḭ.* (L i t. Frânge ţepuşe. = Se spune despre cineva care stă degeaba, nu are nici o ocupaţie, nu face nimic; taie frunză la câini.) Cap^2 179/19; *Lă fro̯anş di ḱutéc.* (L-am rupt în bătaie.) Dms s.v.

Var.: **fro̯ang** (Dms), **frǫnc.**

Et.: lat. ***frangere***.

frǫnt[1], *pl.* **frǫ́nti** *s.n.* Dms. Ban, leţcaie; mărunţiş. *Fro̯ánti aḭ íli no-aḭ?* (Bani ai sau n-ai?) Dms s.v.

Var.: **fro̯ant[1].**

Et.: vezi ***frǫng.***

frǫnt[2], frǫ́ntă *pl.* **frǫnţ, frǫ́nti** *adj.* Frânt, rupt, spart. *Tu̯iág fro̯ant.* (Toiag rupt.) Dms s.v.; *Stómnă fro̯ántă.* (Ulcior spart.) Dms s.v.; *Ğam fro̯ant.* (Geam spart.) Dms s.v. *Că-l vizú ţăl cu frắnti pičo̯árili, căţắ si máncă di ḭăl, crăţ, crăţ.* (Când îl văzu pe cel cu picioarele frânte, începu să mănânce din el: cranţ, cranţ.) Cap^2 115/19. F i g . Frânt (de oboseală). *Fro̯ant umăro̯át.* (Obosit frânt.) Dms s.v.

Var.: **fro̯ant[2], frắntu** (AtaM 44/21).

Et.: vezi ***frǫng.***

frǫ́nză vezi **frúnză.**

frugl'ắţă vezi **frugl'íţă.**

frugl'íţă, *pl.* **frugl'íţi** *s.f.* Can^2 395; Cap 131, 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Steag roşu care se poartă la nuntă (împodobit cu flori, legat la extremitatea de sus cu o batistă iar în vârf având o cruce). *Ántru cálu mămúşului un fičór pǫ́rtă frugl'ắţa.* (Înaintea calului naşului un tânăr duce steagul.) Can T^2 119/27.

Var.: **frugl'ắţă, furgl'íţă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms), **furugl'íţă** (Dms s.v.).

Et.: mac. ***fruglica***.

frulínă vezi **furlínă.**

frúnḑă vezi **frúnză.**

frúnḑičcă vezi **frúnzičcă.**

frúnti, *pl.* **frunţ** şi **frunţă** (la ALDM I, h. 37/1) *s.f.* Pap[1] 45; Pap^2 80; Can^2 395; Cap 131; Cerna A/94; Wild h. 146/2; ALDM I, h. 37/1-7; Dms. Frunte. *Ácu mi lo̯a ămpirátu di mul'ári, o̯o si-ḭ rudés un fičór cu so̯árli ăn frúnti şi únă fo̯átă cu lúna-n ḱéptu.* (Dacă împăratul mă ia de soţie, eu o să-i nasc un băiat cu

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

soarele în frunte şi o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *Ań am un bou̯ bre̯az ăn frúnti.* (Îmi am un bou breaz în frunte.) Cap[2] 159/2; *Ǵáspili [...] al' ți anțăpǫ́ ăn frúnti.* (Viespea [...] i se înfipse în frunte.) Cap[2] 28/44. F i g . *Sg. col.* Oameni importanți, fruntaşi. *Frúnte̯a cătúnului̯ l'i ancl'isiră ăn upțána.* (Pe fruntaşii satului îi închiseră în puşcărie.) Cerna T; *Mirí şi drept ăn frúnti lă pugudí.* (□inti şi drept în frunte îi nimeri.) Dms s.v.; *I̯úndi s-ti zăpucát, el ăn frúnti.* (Unde te-ai uita, el primul.) Dms s.v.; *Lă víńuri̯ si dăno̯á frúnte̯a.* (La vii s-a strâns fruntea.) Dms s.v.

Frúnti goálă. Chel. Wild h. 146/2.

♦ *Áncă cu frúnte̯a páşti.* (L i t. Încă cu fruntea paşte. = Se spune despre cei trecuți ca vârstă, dar cu mintea încă de copil.) Cap[2] 179/23.

Var.: **frắmte** (ALDM I, h. 37/7).

Et.: lat. ***frons, -ontem***.

frúntičcă, *pl.* **frúntičḱi** *s.f.* Can[2] 395; Cap 131 s.v. *frúnti*; Dms. Frunte mică.

Var.: **fruntíčcă** (Cap 131 s.v. *frúnti*).

Et.: din ***frúnti* + *-íčcă***.

fruntíčcă vezi **frúntičcă.**

frúnză, *pl.* **frúnzi** *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Cerna A/758, 1005, 1301, 1302; Wild h. 45/4–7; h. 341/1, 4–6; ALDM II, h. 1111/1, 3–6; Dms. **1.** Frunză. *Po̯ámili [...] stau̯ fắră di frúnzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *I̯o lai̯ únă frúnză di núcă.* (Luai o frunză de nuc.) Cap[2] 29/41; *Púni níşti frúnḑă di tícfă pri i̯el.* (Pune pe el nişte frunză de dovleac.) Cerna T. **2**. Foaie. *Al' dădę́ únă frúnḑă.* (Îi dădea o foaie de hârtie.) Can T[1] 266/36; *Al' lo̯a únă frúnḑă pisăítă şi l'u de̯ádi lă páşă.* (Îi luă o coală de hârtie scrisă şi i-o dădu paşei.) DP 36/35.

♦ *Ti ári pisăít an frúnḑa di zmăręcă.* (L i t. Te-a scris pe frunza de ienupăr.= Îți poartă sâmbetele.) Pap M[2] 70/22; *Anturnǫ́ frǫ́nza.* (L i t. Întoarse foaia. = S-a schimbat, nu mai este cum a fost.) Cap[2] 179/21.

Var.: **frǫ́nză, frúnḑă.**

Et.: lat. ***frondia.***

frúnzičcă, *pl.* **frúnzičḱi** *s.f.* Can[2] 395; ALDM II, h. 1112/1- 4; Dms. Frunzuliță.

Var.: **frúnḑičcă** (ALDM II, h. 1112/1, 3).

Et.: din ***frúnză* + *-íčcă.***

frunzǫ́s, **frunzǫ́să**, *pl.* **frunzǫ́ş**, **frunzǫ́si** *adj.* Can[2] 395; Cap 131 s.v. *frúnză;* Dms. Înfrunzit.

Et.: din ***frúnză* + *-ǫ́s.***

frúto, *pl.* **frúta** *s.n.* ALDM II, h. 1001/5. Fruct.

Et.: gr. ***φρούτο*** (it. ***frutto***).

ftári vezi **tári.**

fu̯áli vezi **fǫ́li.**

fu̯árfică vezi **fo̯árfică.**

fu̯ăc vezi **foc.**

fu̯ắrtămă vezi **fórtumă.**

fuc vezi **fug.**

fucará vezi **fucărá.**

fucărá, *pl.* **fucărái̯** *adj.* Can[2] 395; Cap 124 s.v. *faḱír;* Wild h. 394/5, 6; Dms. Sărac. *Níşti or dunáu̯ pári di la toț şi li dădę́u̯ la un fucărá.* (Uneori adunau bani de la toți şi îi dădeau unui sărac.) Can T[1] 275/5; *Rau̯ mai̯ fucărái̯ şi la i̯el' nu vę cǫ́ta zălúm.* (Erau mai sărmani şi la ei nu era atâta jaf.) Can T[1] 263/22; *Ra únă u̯ără un u̯om mult fucará.* (Era odată un om foarte sărac.) Cap[2] 24/7; *I̯el aş vę únă fę́tă şi mult ra fucará.* (Avea o fată şi tare era săracă.) Cap[2] 38/9; *Rau̯ únă u̯ără trei̯ fraț fucarái̯.* (Erau odată trei frați săraci.) Cap[2] 32/28.

Var.: **fucará.**

Et.: tc. ***fukara*** (bg. ***fukara***).

fucărărésc vezi **fucărés.**

fucărés, fucăre̯áscá, *pl.* **fucăréşt** *adj.* Dms. De sărac; sărăcăcios.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Var.: **fucărărésc** (Dms s.v.), **fucărésc** (Dms).

Et.: din ***fucărá* + *-és*(*c*).**

fucărésc vezi **fucărés.**

fucărími *s.n.* Dms. Sărăcime, lume săracă. *Cútru Păzári ăi múltă fucărími.* (Înspre *Păzári* e multă sărăcime, lume săracă.) Dms s.v.

Et.: din ***fucărá* + *-ími.***

fucărlo̯ác vezi **fucărlo̯c.**

fucărlo̯c, *pl.* **fucărlo̯ți** *s.n.* Cap 124 s.v. *faḱir*; Dms. Sărăcie. *Tátă-su scăpo̯ din fucărlo̯c.* (Tată-su scăpă de sărăcie.) Cap[2] 39/2; *Lă flo̯a fucărlo̯ácu.* (A dat sărăcia peste el.) Dms s.v.

Var.: **fucărlo̯ác.**

Et.: tc. ***fukaralık*.**

fučo̯s, **fučo̯ri**, **fučo̯i̯**, **fučo̯t** *vb.* I. *Intranz.* Pap[1] 44, 45; Pap[2] 79, 80; Can[2] 392, 395; Cap 134; Cerna A/938; ALDM II, h. 708/1, 3–6; Dms. A sforăi; a gâfâi; (despre şerpi) a sâsâi; (despre porci) a grohăi. *Ampirátu si fățo̯á că durmo̯á şi cățo̯ si fučáscă.* (Împăratul se prefăcea că doarme şi începu să sforăie.) Cap[2] 86/28; *Țéla lă spuno̯á cum fučáşti drácu şi cum si printo̯árnă ăn son.* (Acela le spunea cum sforăie dracul şi cum se răsuceşte în somn.) DP 59/37; *Şárpili fučáşti.* (Şarpele sâsâie.) Pap[1] 45 s.v.; *Țe şa frăčo̯s la durmíro̯a?* (De ce sforăi aşa când dormi?) Cap 134 s.v.

Var.: **fărčo̯ás** (Dms), **fărčo̯s** (Pap[1] 44; Pap[2] 79; Can[2] 392; Cap 134 s.v. *fučo̯s,* conj. IV), **frăčo̯s**, **frăčés** (ALDM II, h. 708/4, 5), **hrăčés** (ALDM II, h. 708/1).

Et.: mac. ***fuči,*** bg. ***fuča***.

fudúl, **fudúlă**, *pl.* **fudúl'**, **fudúli** *adj.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arogant. *Mult ş-u fădúl.* (E foarte mândru.) Dms s.v. *fădúl*; *Fădúl şi dispriminít.* (Fudul şi dezbrăcat.) Dms s.v. *fădúl.*

Var.: **fădúl.**

Et.: tc. ***fodul*** (bg. ***fudul***).

fudulo̯áță *s.f.* Dms. Mândrie.

Var.: **fădulo̯áță** (Dms s.v.).

Et.: din ***fudúl* + *-o̯áță*.**

fudulisés, fudulisíri, fudulisíi̯, fudulisít *vb.* IV. *Refl.* Dms. A se fuduli, a se făli, a se îngâmfa. *Şa şi u̯ómu, nu trubuo̯áşti să si fudulisso̯áscă, că paţáşti şi i̯el ca lúpu.* (Aşa şi omul, nu trebuie să se fălească, pentru că păţeşte şi el ca lupul.) Pap M[1] 18/24; *Ți co̯áta ti fudulisés?* (Ce te fuduleşti atât?) Dms s.v.

Var.: **fădulés** (Dms s.v.).

Et.: de la ***fudúl***.

fudulít, fudulítă, *pl.* **fudulíț, fudulíti** *adj.* Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arogant.

Var.: **fădulít** (Dms s.v. *fădúl*).

Et.: vezi ***fudulisés.***

fudulo̯ác vezi **fudulo̯c.**

fudulo̯c, *pl.* **fudulo̯ți** *s.n.* Dms. Mândrie; aroganță.

Var.: **fudulo̯ác** (Dms).

Et.: tc. ***fodulluk***.

fufuto̯áşti, **fufutíri, fufutí, fufutít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Dms. (Despre foc) A dudui, a bubui. *Fufuto̯áşti fócu.* (Focul duduie.) Dms s.v.

Var.: **fufutéşti** (Pap M[2] 97/15), **furfuto̯áşti** (Dms s.v.).

Et.: onomatopee.

fufutéşti vezi **fufuto̯áşti.**

fug, **fuzíri**, **fuzíi̯**, **fuzít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 396; Cap 131; Cerna A/531–538, 541, 542; ALDM I, h. 474–478, h. 480–486/1–7; Dms. A fugi; a pleca, a se duce. *Cáłł' să-ń łi caț şi i̯o fug.* (Să ai grijă de caii mei şi eu plec.) Cap[2] 24/17; *Cári na la fáți izmi̯ătu ca fuc i̯u̯ă?* (Cine îmi face treaba când plec eu?) MP 130/6; *Cóți fuz di nu staị u̯a să máțiń?* (De ce pleci şi nu stai aici să macini?) Cap[2] 29/7; *Fó-ti ca fus*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

la lúcru, la ágru. (Fă-te că pleci la lucru, la câmp.) MP 130/7; *Ăş lę băstúnu şi-ş fúzi la băsę́rică.* (Îşi ia bastonul şi pleacă la biserică.) Cerna T; *Dădáră ručós şi fuc sfáca cásă.* (Termină de prânzit şi fiecare pleacă acasă.) Can T[2] 118/7; *I̯o, níşti or, fuzę́m di la scuĺó.* (Eu, uneori, fugeam de la şcoală.) Can T[1] 267/15; *Sę́rta lúmę̯a ăş fuzę́á cásă.* (Seara lumea pleca acasă.) AtaM 389/28; *[Mo̯ártę̯a] viní únă sę́ră, aĺ' lo̯ súflitu la fičór şi fuzí.* ([Moartea] veni într-o seară, îi luă sufletul feciorului şi plecă.) Cap[2] 23/6; *Au̯ lo cáu̯lu ţel di lemn şu fuzí să-u̯ cáftă fę́áta ţę̯a mai̯ muşátă di lúmi.* (Luă calul cel de lemn şi plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap[2] 108/12; *Lo fičúru şi fuzíra.* (Îl luă pe fecior şi plecară.) MP 22/5; *Ca fuzít-au̯ ţę́áli lántili surór [múmă-sa] I'-u dát-au̯ [mę́ára] la ţę̯a mai̯ mícă fę́átă.* (Dacă celelalte surori au plecat, [mamă-sa] i l-a dat [mărul] fetei mai mici.) Cap[2] 101/13; *Sămuvíla vę fuzít dúpu măncári.* (Zâna plecase după mâncare.) Cap[2] 150/4; *Şos módru, cu nu, Ĭumíntrę̯a s-fuc.* (Stai [= fii] cuminte, dacă nu, altfel o să plec.) Kats 77/22; *I̯u̯ă s-fuc la ágru.* (Eu voi pleca la câmp.) MP 130/9; *Viţól viní la míni, bou̯ să fúgă*, (Viţel veni la mine, bou o să plece.) Pap M[1] 20/35; *Ţer să fuz cásă?* (Vrei să pleci acasă?) Cap[2] 24/21; *Fráti-su, fui̯ dúpu el curo̯án.* (Frate-său, fugi [= dă fuga] repede după el.) DP 35/33; *Tu su-u̯ cat únă fę́átă di per [...], s-u puń pri cal şi nápcum fui̯.* (Tu să prinzi o fată de păr […], să o pui pe cal şi apoi fugi.) DP 193/31; *Sto̯i, ca i̯o sam, nu ti spári, nu fui̯!* (Stai , că eu sunt, nu te speria, nu fugi!) Can T[2] 104/40; *Fui̯ şi lę-ţ ţe ţer.* (Du-te şi ia-ţi ce vrei.) Cap[2] 39/18; *S-nu fuz!* (Nu fugi!) ALDM I, h. 485/1–7; *Fuzíţ, túrţi!* (Fugiţi, turcilor!) Cap[2] 44/20; *Nu fuzíţ!* (Nu fugiţi!) ALDM I, h. 485/1–7; *Móşu ra fuzít di cásă.* (Moşul era plecat de acasă.) DP 69/17; *Cu fuzíri.* (Fugind.) ALDM I, h. 486/4–6; *Fuḑę́ái̯ĺi.* (Fugind.) (ALDM I, h. 486/7).

♦ *Fúi̯ă-ţ cu tińíi̯ă, pănă i̯eş cald!* (L i t. Pleacă cu cinste, cât eşti cald. = Pleacă cu cinste, atâta timp cât eşti o persoană onorabilă.) Cap[2] 169/38; *Aĺ' fug óclĺi.* (L i t. Îi fug ochii. = Se spune despre cineva care poftește când vede ceva bun, frumos.) Dms s.v.

Var.: **fuc.**

Et.: lat. ***fugire***.

fugát, *pl.* **fugáţ** *s.m.* Pap[2] 80; Dms. Fugit, fugar; evadat, dezertor. *Lu fugátu múmă alb purtát-au̯.* (L i t. Mama celui fugit a purtat alb.= Mama dezertorului n-a purtat doliu.) Pap M[2] 76/41; *Di fugát s-nu vă pruḱáţ.* (De dezertor să nu vă apropiați.) Dms s.v.; *Ăpţănái̯a ra plínă di fugáţ.* (Închisoarea era plină de fugari.) Dms s.v.

Et.: vezi ***fug*** (cu schimbare de conjugare).

fúgă *s.f.* Pap[1] 45; Pap[2] 80; Can[2] 395; Cap 131; Dms. Fugă; plecare. *Ántru fúgă ĺa dărués óspiţiĺ' cu căti únă ziǵíă di čaróp şi zăníţă.* (Înainte de plecare le dăruiesc oaspeților câte o pereche de ciorapi şi o cingătoare.) Can T[2] 118/13; *La fúgă aĺ' ţirę́u la săi̯bía şi dişparasí (pári pri dinţ).* (La plecare îi cereau gospodinei şi *dişparasí,* bani pentru dinți.) Can T[1] 275/29; *Lă fúgă ampirátu si čudí di i̯úndi tári mę́ásă.* (La plecare împăratul se miră de unde o asemenea masă.) Cap[2] 89/41; *Şi că ţrăpníră ápu, la fúgă, co̯áda lu cálu lu fičór I'-u căţó múntili.* (Şi după ce luară apă, la plecare, muntele agăță coada calului feciorului.) Cap[2] 136/34.

La fúgă. Fuga, repede. *Si priminí cu rúbă di ampirát şi la fúgă la nivę́ásta lui̯.* (Se îmbrăcă cu haine împărăteşti şi fuga la nevasta lui.) Cap[2] 75/44. **Lę̯au̯ fúga**. A fugi, a o lua la fugă. Pap[1] 45 s.v.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Et.: lat. ***fuga***.

fulinár, **fulinárcă**, *pl.* **fulinár**, **fulinárʼki** *adj.* Dms. Pântecos, burtos.

Et.: der. de la ***fǫ́li*** sau de la ****fulínă*** ‘burduf’ (cf. ar. ***fuʼlínă*** ‘burduf’ < lat. ***follina***) + ***-ár.***

fulinícaf vezi **fulinícăv.**

fulinícăv, **fulinícăvă**, *pl.* **fulinícăv**, **fulinícăvi** *adj.* Can^{2} 395; Cap 128 s.v. *fǫ́li,* 131; ALR II, 1, h. 63/012; Dms. Pântecos, burtos.

Var.: **fulinícaf** (Cap 128 s.v. *fǫ́li*, 131), **fulnícaf** (Cap 128 s.v. *fǫ́li*), **fulnícav** (ALR II, 1, h. 63/012).

Et.: der. de la ***fǫ́li*** sau de la ****fulínă*** ‘burduf’ (vezi **fulinár**).

fulnícaf vezi **fulinícăv.**

fulnícav vezi **fulinícăv.**

fuʼlíc, *pl.* **fuʼlíč** *s.m.* Dms. Burduf mic.

Et.: din ***fǫ́li*** + ***-íc.***

fuʼlór, *pl.* **fuʼlǫ́ră** *s.n.* Pap^{1} 45; Pap^{2} 80; Can^{2} 395; Cap 131; Dms. Fuior, caier. F i g . Minte. Pap^{2} 80.

Et.: lat. ****folliolus.***

fum^{1}, *pl.* **fúmur** *s.n.* Pap^{1} 45; Pap^{2} 80; Can^{2} 395; Cap 131; Dms. Fum. *Ca-ʼl ți dúsi fúmu di tămǫ́ńă, aʼl trícu díntili.* (Dacă i se duse [= ajunse la el] fumul de tămâie, îi trecu dintele [= durerea de dinți].) Cap^{2} 30/42; *Ți rau̯ ţéli fúmur di cóla?* (Ce erau acele fumuri de acolo?) Cap^{2} 148/7. F i g. Aere; fumuri. *Ţéʼla cǫ́ţva cári sa ambitáţ di fúmu grăţésc, tǫ́furli lor nu ştíă grăţǫ́şti*. (Neamurile celor câțiva care sunt îmbătați de fumurile greceşti nu ştiu greceşte.) Can T^{2} 112/34.

♦ *Fuzíra ca fum*. (L i t. Fugiră ca [un] fum. = Fugiră [iute] ca vântul.) MP 26/3.

Et.: lat. ***fumus.***

fum^{2}, **fumári**, **fumái̯**, **fumát** *vb.* I. *Tranz.* şi *refl.* Pap^{2} 80; Can^{2} 395; Cap 131; Wild h. 229/3; Dms. A afuma. *Bra Lúdi, ți ţer si-ţ fac că mi fumáş di-ń tricú díntili?* (Bre Ludi, ce vrei să-ți fac că mă afumaşi [cu tămâie] de-mi trecu dintele [= durerea de dinți]?) DP 159/25; *Cóşu di ălbíń lă fumǫ́am cu báligă.* (Stupul îl afumam cu baligă.) Dms s.v.; *Si fumǫ́á zídu.* (S-a afumat peretele.) Dms s.v.

Et.: lat. ***affumare***.

fumát, **fumátă**, *pl.* **fumáţ**, **fumáti** *adj.* Can^{2} 395; Cap 131 s.v. *fum^{2}*; Dms. Afumat. F i g . *s.m.* Măgar. F i g. Beat, afumat. Can^{2} 395.

Et.: vezi ***fum^{2}.***

fumătúră, *pl.* **fumătúr** *s.f.* Can^{2} 395; Cap 131 s.v. *fum^{2}*; Dms. Afumătură; fumegătură.

Et.: din ***fum^{2}*** + ***-ură.***

fumę̯áii̯ă vezi **fămę̯áʼă.**

fumę̯áʼă vezi **fămę̯áʼă.**

fuméʼe vezi **fămę̯áʼă.**

fumę̑ʼă vezi **fămę̯áʼă.**

fumi̯ắʼă vezi **fămę̯áʼă.**

fund, *pl.* **fúndur** *s.n.* Pap^{1} 45; Pap^{2} 81; Can^{2} 395; Cap 131; Dms. Fund. *An fund di picól.* (În fund de iad.) Pap^{1} 45 s.v.; *Ăn fúndu lu mári.* (În fundul mării.) Pap^{2} 81 s.v.; *Ăn fúndu lu gărdína.* (În fundul grădinii.) Dms s.v. P. e x t. Grajd pentru vite construit în fundul curții sau al casei. Pap^{1} 45; Pap^{2} 81; Cap 131; Dms.

Et.: lat. ***fundus.***

fúndă *s.f.* Wild h. 35/3. Floare.

Et.: gr. ***φούντα.***

fundúc, *pl.* **fundúţ** *s.m.* Cap 132 s.v. *fund*; Dms. (În *Úmă*) Mâncău, mâncăcios. *Ţe fundúc mári.* (Ce mare mâncăcios.) Cap^{2} 219/8.

Et.: din ***fund*** + ***-úc.***

fúni vezi **fúńă.**

fuńár, *pl.* **fuńár** *s.m.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Persoană care colecționează (şi vinde) funii; funar.

Et.: din ***fúńă*** + ***-ár.***

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fúńă, *pl.* **fuń** *s.f.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 395; Cap 132; ALR II s.n. 1, h. 56/012; Cerna A/893, 1224; Dms. Funie, frânghie; sfoară. *Antíndim úná fúńă nę́gră.* (Întindem o sfoară neagră.) Can T[2] 115/3; *Lę́gă-mi cu úná fúńi.* (Leagă-mă cu o funie.) W 65/28; *Strínzi fúnca, dúnă lę́mni.* (Strânge funia, adună lemne. [Ghicitoare: Pepenele verde].) Cap[2] 157/23; *Lu̯ọ́á úná fúńă lúngă si dúsi ăn urmán.* (Luă o frânghie lungă [şi] se duse în pădure.) DP 28/17.

Var.: **fúni** (Pap[2] 81; Cap 132), **fúńi**.

Et.: lat. ***funis.***

fúni vezi **fúńă.**

fúńi vezi **fúńă.**

fuńíčcă, *pl.* **fuńíčki** *s.f.* Can[2] 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Sforicică, frânghiuţă.

Var.: **fúńičcă** (Cap 132 s.v. *fúni*).

Et.: din ***fúńă* + *-íčcă.***

fúńičcă vezi **fuńíčcă.**

fu̯oc vezi **foc.**

fu̯ọc vezi **foc.**

fur[1], *pl.* **fur** *s.m.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 395; Cap 132; Wild h. 396/1–7; ALDM III, h. 1576/1–7: Dms. Hoţ, tâlhar. *Ni fúru pọ́ti s-la fúră, ni fócu pọ́ti s-la árdă.* (Nici hoţul nu poate să-l fure, nici focul nu poate să-l ardă.) Can T[1] 263/6; *Ári un fur: túcu s-ancl'íz, nu s-anclídi.* (Există un hoţ: oricât ai încuia, nu se [poate] încuia. [Ghicitoare: Soarele].) Cap[2] 160/2; *Di i̯úndi stătę́, túcu vizú níşti fur i̯úndi vin.* (De unde stătea, numai ce văzu nişte hoţi că vin.) Cap[2] 47/9; *Doi̯ fur fę́siră laf ca si l'a fúră boi̯l'.* (Doi hoţi se vorbiră să fure boii.) Cap[2] 83/3; *Ţę́l'a fúril' [...] şizúră toţ cóla.* (Hoţii [...] şezură toţi acolo.) Cap[2] 47/11.

♦ *Fúru fọ́ră calaúz nu po̯áti sirbíri.* (L i t. Hoţul fără călăuză nu poate lucra. = Cine se aseamănă se adună.) Pap M[2] 70/29; *Ca di fur dunátă-i̯.* (L i t .Ca de hoţi e adunată [casa].= [În casă] nu e nimic, este numai săracie [de parcă ar fi fost călcată de hoţi].) Cap[2] 179/26.

Et.: lat. ***fur, -em***.

fur[2], **furári**, **furái̯**, **furát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 395; Cap 132; Dms. A fura. *Tu i̯eş ţę́a cári fur măncárca.* (Tu eşti cea care furi mâncarea.) Cap[2] 86/30; *Ań a̯u furáră mę́asa.* (Mi-au furat masa.) Cap[2] 90/4; *Cálu zănicl'izọ́á şi zísi: „Dorm tu, dorm stăpọ́ani, ắră Ğáğa va s-mi fúră".* (Calul începu să necheze şi zise: „Dormi tu, dormi, stăpâne, iar *Ğáğa* o să mă fure".) DP 91/15; *Cum furáţ vu̯ă̯i̯ cu táti, şa si furóm şi nu̯ă̯i̯.* (Cum furaţi voi cu tata, aşa vom fura şi noi.) MP 210/10; *I̯o̯u̯ să mi duc să fur gă̆l'ń.* (Eu o să mă duc să fur găini.) W 74/7; *Dú-ti sa fur di cásă un k'áptini şi un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene şi un brici.) Pap M[1] 14/13; *Tuğáru la trimę́si să fúră pári di la cumíţ.* (Negustorul îl trimise să fure bani de la comitagii.) Cap[2] 51/19; *Ai̯ să na dúţim să furọ́m pári.* (Hai să ne ducem să furăm bani.) Cap[2] 33/24; *Doi̯ fur fę́siră laf ca si l'a fúră boi̯l'.* (Doi hoţi se vorbiră să fure boii.) Cap[2] 83/3; *Ţę́ástă fę́átă ra furátă di draţ.* (Această fată era furată [= fusese furată] de draci.) Pap M[1] 20/20.

Mi fúră sónu. A aţipi. Can[2] 395 s.v.

Et.: lat. ***furare***.

furáč, *pl.* **furáč** *s.m.* Cerna A/1846. Hoţ.

Et.: din ***fur[1]* + *-áč.***

furári *s.f.* Can[2] 395; Cap 132 s.v. *fur;* Dms. Furat. *Stoi̯ tu u̯a că i̯o s-mi duc la furárca.* (Stai tu aici că eu o să mă duc la furat.) Cap[2] 141/40; *Tu̯ắtă nu̯ắptca rau̯ la furárca.* (Toată noaptea erau la furat.) MP 142/12.

Et.: vezi ***fur[2]***.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

furărésc vezi **furés**.

furătúră, *pl.* **furătúr** *s.f.* Can^{2} 395; Cap 132 s.v. *fur*^{2}; Dms. Furt, hoție. *Din furătúră sa dunáti.* (Sunt strânse din furt.) Dms s.v.

Et.: din ***fur*^{2} + *-ătúră.***

fúrcă, *pl.* **furţ, fúrți** și **fúrki** *s.f.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132; Cerna A/1241; ALDM II, h. 1063/1–7; Dms. Furcă; furcă de tors. *Aụ laị [ụáịa] dị-u puș ăm fúrcă s-nu si poátă culcári.* (O luai [oaia] de o pusei în furcă să nu se poată culca.) Can T^{2} 127/38; *Cot li daị fúrțili?* (Cu cât dai [= vinzi] furcile?) MP 70/20; *Ạăl ziți̯á: únă zarụ̆diri, únă fúrță.* (El zicea: un surâs, o furcă.) MP 70/20; *Ancărcó pri un cal dụ̆ụ̆ă sindúḱ di fúrți.* (Încărcă pe un cal două cufere cu furci.) MP 70/18; *La púsi cáiru pri fúrcă.* (Puse caierul în furca de tors.) Cap 54 s.v. *cáir; Ári un ụom ụa […], vindɛ̦á niști fúrsi, cátă cóti fúrsi-ń dɛ̦ádi.* (E un om aici […], vindea nișteurci, uite câte furci mi-a dat.) DP 198/37.

Var.: **fúrsă**, **fúrță**[1].

Et.: lat. ***furca.***

furculíță *pl.* **furculíți** *s.f.* Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. (În Țărnareca) Furculiță.

Et.: din ***fúrcă* + *-ulíță.***

furɛ̦áști *adv.* Dms. Hoțește. *Lisíța furɛ̦áști li lɛ̦a găĺínli.* (Vulpea ia găinile hoțește.) Dms s.v.

Et.: din ***fur*^{2} + *-ɛ̦ești.***

furés, **furɛ̦éască**, *pl.* **furéșt** *adj.* Dms. Hoțesc. *Furésc lúcru.* (Faptă hoțească.) Dms s.v.

Var.: **furărésc** (Dms s.v.), **furésc** (Dms).

Et.: din ***fur*^{2} (*furári*) + *-és(c).***

furésc vezi **furés.**

Furéșcă *n.pr.* Pap M^{2} 176/15; Cap 132. Nume de râu în *Cúpă.*

Var.: **Furɛ̦éșcă** (Pap M^{2} 176 /15).

Et.: din din ***fur*^{2} + *-éșcă.***

furézmă, *pl.* **furézmi** *s.f.* Can^{2} 396; Cap 132 s.v. *furisít;* Dms. Afurisenie, blestem.

Et.: gr. ***αφορισμός***.

Furɛ̦éșcă vezi **Furéșcă.**

furfuteɛ̦áști vezi **fufuteɛ̦áști.**

furgl'ițắr, *pl.* **furgl'ițắr** *s.m.* Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Băiatul care poartă *frugl'iț̦a* la nuntă.

Et.: din ***furgl'ițắ* + *-ár.***

furgl'íțắ vezi **frugl'íțắ.**

Fúril' *n. pr.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Dms. Numele constelației Carul mare.

Et.: vezi ***fur*^{1}.**

furíl'ă, *pl.* **furíl'** *s.f.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132 s.v. *fur;* Dms. Furtișag, hoție. *S. col*. Hoți. Can^{2} 396.

Et.: din ***fur*^{1} + *-íl'ă.***

furisés, **furisíri**, **furisíị̯**, **furisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can^{2} 396; Dms. A afurisi; a blestema. *Ăị̯ furisít di vlădíca.* (Este afurisit de episcop.) Dms s.v.;

Et.: gr. ***αφορίζω***.

furisít, **furisítă**, *pl.* **furisíț**, **furisíti** *adj.* Cap 132; Dms. Afurisit; rău. *Nu-ń la voị̯ Píti furisítu.* (Nu-l vreau pe *Píti* afurisitul.) Cap^{2} 19/16; *Furisít fičór.* (Afurisit copil.) Dms s.v. *Substantivat.* Ticălos. *Furisítuli, dósta minčunáș.* (Ticălosule, destul ai minți̯t.) Dms s.v.

Et.: vezi ***furisés.***

furḱétă, *pl.* **furḱéti** *s.f.* Dms. Ac de siguranță.

Et.: it. ***forchetta***.

fúrḱičcă *pl.* **fúrḱičḱi** *s.f.* Can^{2} 396; Cap 132; Dms. Furcă mică.

Var.: **furḱíčcă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*).

Et.: din ***fúrcă* + *-íč(că).***

furḱíčcă vezi **fúrḱičcă.**

furlíị̯ă vezi **turlíị̯ă.**

furlínă, *pl.* **furlíń** *s.f.* Pap^{1} 46; Pap^{2} 81; Can^{2} 396; Cap 132; Cerna A/1854; ALDM III, h. 1584/1-7; Dms. **1**. Aur. *Vɛ̦aụ cásă un puị̯ ți fățɛ̦á i zúụ̆ă cắti un*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

u̯ău̯ di furlínă. (Aveau acasă o găină ce făcea în fiecare zi câte un ou de aur.) DP 186/32; *Dărắ únă clo̯áčcă cu 12 di puľ di flurínă.* (Făcu o cloşcă cu 12 pui de aur.) Cap[2] 107/29; *Lemn s-caţáţ, frulínă.* (Lemn dacă veţi prinde [= atinge], aur [se va face].) Can T[2] 122/4; *Si-ľ daţ [...] ş-únă vẹ́árgă di furlínă.* (Să-i daţi [...] şi o vargă de aur.) Cap[2] 63/6. **2.** *Pl.* P. e x t. Bani de aur, galbeni. *Cọn s-mi spel i̯o, si cádă furlínă.* (Când o să mă spăl eu, o să cadă bani de aur.) Cap[2] 86/43; *An córni [lu străbăgóscu] flo únă lẹ́ái̯că plínă di furlíń.* (La rădăcina [coacăzului] găsi o tigvă plină cu bani de aur.) DP 177/36; *La púsi pri gríndi [cucótu], béľki ăľ fáţi şi lă i̯a furlíń.* (Îl puse pe grindă [pe cocoş], poate-i face şi ei bani de aur.) DP 133/37; *Ţísta [gai̯dağía], priúnă cu ọ́miniľ lu cupiláşu, si duc sfiríndurlẹ la fẹ́tă cu puclọ́ni, cu răzínt şi cu ǵirdánu di furliń.* (Acesta [cimpoierul], împreună cu oamenii mirelui, se duc cântând din cimpoi la fată cu plocoane, cu argint şi cu salba de bani de aur.) Can T[1] 274/32; *Noi̯ să-ţ do̯am un ǵirdán di furlíń.* (Noi o să-ţi dăm o salbă de galbeni.) DP 87/20; *Fésu la nşáră cu furlíń.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T[1] 266/9; *Lọ [...] căčúu̯a lu fičóru mic anşărátă cu furlíń.* (Luă […] căciula împodobită cu bani de aur a copilului mic.) Cap[2] 66/245.

♦ *Cumát di furlínă.* (Bucată de aur. = Se spune despre un om bun la suflet.) Cap[2] 179/28; *Că furlínă.* (Ca aurul. = Se spune despre o fată frumoasă.) Dms s.v.

Var.: **flurínă**, **frulínă**.

Et.: bg. ***florin*** (cf. it. ***fiorino***).

furlíncă, *pl.* **furlínḱi** *s.f.* Cap 133; Dms. Ban de aur, galben. *Măgáru lu Óğa furlínḱi cácă.* (Măgarul lui Nastratin Hogea cacă galbeni.) Dms s.v.

Et.: din ***furlínă + -că***.

furlọ́ác *vezi* **furlọ́c**.

furlọ́c, *pl.* **furlọ́ţi** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Hoţie, furat. *Mámu, şi i̯o s-mi duc cu vúi̯či la furlọ́c.* (Mamă, şi eu o să mă duc cu unchiul la furat.) Cap[2] 142/6.

Fac furlọ́c. A fura. *I̯o nu pot să fac furlọ́c.* (Eu nu pot să fur.) Cap[2] 47/23; *Ţísta u̯om ári fat mult furlọ́c.* (Acest om a furat mult.) Pap[1] 46 s.v.

Var.: **furlọ́ác** (Dms).

Et.: din ***fur[1] + -lọ́c***.

fúrnă, *pl.* **fúrni** *s.f.* Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1057/012; Cerna A/1438; ALDM III, h. 1222/1–7; Dms. Cuptor. *Un fičór, sáldi un la múmă ţe-i̯, s-la árzu ăn fúrnă.* (Un copil, care-i numai unul la mamă, o să-l ard în cuptor.) Cap[2] 99/1; *Muľarea au̯ árdi fúrna.* (Nevasta încinge cuptorul.) ALR II s.n., 4, h. 58/012; *Au̯ ársiră fúrna şi la láră fičóru, la băčcáră şi la turíră ăn fúrnă.* (Încinseră cuptorul şi luară copilul, îl sărutară şi îl aruncară în cuptor.) Cap[2] 99/5; *I̯eľ au̯ ársiră fúrna.* (Ei încinseră cuptorul.) Cap[2] 60/28; *I̯o ă si ner lă bisẹ́árcă, tu să-u̯ árḑă fúrna.* (Eu o să mă duc la biserică, tu să încingi cuptorul.) Cap[2] 113/9; *Şápti-opt fúrni di pọ́i̯ni.* (Şapte-opt cuptoare de pâine.) Cerna T; *Că si stăfsẹ́á luţọ́lu, lă punẹ́ám ăn pu̯ắdniţă íli ăn fúrnă cu lupáta.* (Când dospea aluatul, îl puneam în ţest sau în cuptor cu lopata.) AtaM 385/4. P. e x t. Brutărie. AtaM 124/5.

Et.: mac., bg. ***furna.***

furnăğí vezi **furnăğíi̯ă.**

furnăğíi̯ă, *pl.* **furnăğíi̯** *s.m.* Cap 133 s.v. *fúrnă*; Cerna A/1797; ALDM III h. 1530/1–7; Dms. Brutar. *[Cadíi̯a] z-dúsi la furnuğói̯a şi la ntribó: „Cóţi pói̯na mirusi̯ắşti ca di la mu̯ărt?”* ([Judecătorul] se duse la brutar şi-l întrebă: „de ce miroase pâinea a mort?”) MP 186/2.

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

Var.: **furnăğói̯ă** (Cap 133 s.v. *fúrnă*; Dms s.v.), **furnăğǫ́i̯ă** (ALDM III h. 1530/2), **furnăğí** (ALDM III h. 1530/7), **furnuğói̯ă.**

Et.: mac., bg. ***furnağija.***

furnăğǫ́i̯ă vezi **furnăğíi̯ă.**

furnăğǫ́i̯ă vezi **furnăğíi̯ă.**

furnícă vezi **furnígă.**

furnigár, *pl.* **furnigáră** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133 s.v. *furnígă*; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/4; Dms. Furnicar.

Et.: lat. ***formicarium.**

furnigárnic, *pl.* **furnigárniți** *s.n.* Can[2] 396; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/1–3, 6; Dms s.v. Furnicar.

Et.: din ***furnigár* + *- níc.***

furnigárniță, *pl.* **furnigárniți** *s.f.* ALDM II, h. 1193/5. Furnicar.

Et.: din ***furnigár* + *- níță.***

furnígă, *pl.* **furníz** *s.f.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; Cerna A/1399; Wild h. 123/1–7; ALDM II, h. 1192/1–7; Dms. Furnică. *Cǫn triţǫ́ pri drum vizú únă furnígă.* (Când trecea pe drum văzu o furnică.) Cap[2] 71/31; *Bătú pri un cup di furníz.* (Întâlni un muşuroi de furnici.) Cap[2] 27/42; *I̯el dǫ́adi di níşti furníz i̯úndi si ţirtáu̯ pri únă ńicúră di pǫ́ni.* (Dădu peste nişte furnici care se certau pe o fărâmă de pâine.) Cap[2] 91/31; *Işǫ́ ampirátu lu furnízli.* (Ieşi [= apăru] împăratul furnicilor.) Cap[2] 27/43; *Cásă di furníz.* (Furnicar.) Can[2] 396 s.v.

♦ *Cǫt pǫártă furníga.* (Cât duce furnica. = Foarte puțin.) Pap M[2] 70/26.

Var.: **fărnígă** (Wild h.123/2), **furnícă** (Cap 133; Dms s.v.).

Et.: lat. ***formica***.

furnigós, **furnigǫ́să**, *pl.* **furnigǫ́ş**, **furnigǫ́si** *adj.* Can[2] 396; Cap 133 s.v. *furnígă*; Dms. Plin de furnici.

Et.: din ***furnigă* + *-ós***.

furnígičcă, *pl.* **furnígičĸi** *s.f.* Can[2] 396; Cap 133; Dms. Furnicuță.

Var.: **furnigíčcă** (Cap 133), **furníĸičcă** (Dms).

Et.: din ***furnígă* + *-ičcă.***

furnigíčcă vezi **furnígičcă.**

furníĸičcă vezi **furnígičcă.**

furniĸíță, *pl.* **furniĸíți** *s.f.* Cap 133 s.v. *furnígă*. Furnicuță.

Et.: din ***furnícă* +- *ítă.***

furnófcă, *pl.* **furnófĸi** *s.f.* Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133 s.v. *fúrnă*; Dms. Lopată care se întrebuințează la cuptor.

Et.: vezi ***fúrnă.***

furnuğói̯ă vezi **furnăğíi̯ă.**

fúrsă vezi **fúrcă.**

fúrşă vezi **fúrță[2].**

furt, *pl.* **fúrtur** *s.n.* Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furt, hoție.

Et.: lat. ***furtus.***

furtát vezi **fărtát.**

furtíi̯ă, *pl.* **furtíi̯** *s.f.* AtaM 294/27. Încărcătură pe cal; grămadă. *Din un ágru işáu̯ cắti zǫ́áți-dǫau̯zắț di furtíi̯ di gănăşór.* (De pe un ogor ieşeau câte zece-douăzeci de grămezi de porumb.) AtaM 351/1.

Et.: gr. ***φορτίο***.

furtumár, *pl.* **furtumár** *s.m.* Cap 129 s.v. *fórtumă*; Dms. Vânzător de funii. F i g . Escroc, sforar. *Cári-i̯ lant furtumár şa că tíni?* (Cine [mai] e alt sforar aşa ca tine?) Dms s.v.

Et.: din ***fórtumă* + *-ár***.

furtúnă, *pl.* **furtúnur** şi **furtúni** *s.f.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; ALR II s.n. 3, h. 788/012; AtaM 294/28; Dms. Furtună, vijelie. *Víni plǫái̯a cu furtúnă mári.* (Vine ploaie cu furtună mare.) ALR II s.n. 3, h. 788/012; *Pri furtúnă s-nu kinişéş.* (Pe furtună să nu porneşti la drum.) Dms s.v. F i g . Agitație; tulburare; furtună. *Ți*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

furtúnă ári dúpu míni! (Ce furtună este [= vine] după mine!) Pap[1] 46 s.v.

Et.: lat. ***fortuna***.

furtunós, **furtunǫ́să** *pl.* **furtunóş**, **furtunǫ́si** *s.f.* Can[2] 396; Cap 133 s.v. *furtúnă*; Dms. Furtunos. F i g . Violent, aprig, nestăpânit. *Ţi eş co̦áta furtunós?* (De ce eşti atât de violent?) Dms s.v.

Et.: din ***furtúnă* + *-ós***.

fúrţă[1] vezi **fúrcă.**

fúrţă[2], *pl.* **fúrţi** şi **furţ** *s.f.* Cap 133; ALR II, 1, h. 291/012; Cerna A/1241; Dms. **1**. Perie (de ghete, de haine). *Să-ń cúmpăr čóu̯li, ma şi fúrţă.* (O să-mi cumpăr ghete, dar şi perie.) Dms. s.v. **2**. Bidinea. *Fúrşă di var.* (Bidinea pentru var.) ALR II, 1, h. 291/012.

Var.: **fúrşă.**

Et.: cf. mac. ***frča,*** tc. ***fırça,*** gr. ***βούρτσα.***

furţărés vezi **furţués.**

furţiséz vezi **furţués.**

furţués, **furţuíri**, **furţuíi̯**, **furţuít** *vb.* IV. *Tranz.* Cap 133 s.v. *fúrţă*; ALR II s.n. 7, h. 1875/012; Cerna A/1891; Dms. A peria (haina sau ghetele).

Var.: **furţărés** (Dms), **furţiséz** (Cerna A/1891), **furţusés** (ALR II s.n. 7, h. 1875/012).

Et.: din ***fúrţă* + *-és(c)***.

furţusés vezi **furţués.**

furugl'íţă vezi **frugl'íţă.**

fus, *pl.* **fúsi** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; Cerna A/1243; Wild h. 376/1, 2, 6; ALDM II, h. 1065/1–7; Dms. **1.** Fus; cantitate de lână pe un fus. *Fláră fúsu lu mámă-sa şi al láră.* (Găsiră fusul mamă-sii şi îl luară.) Cap[2] 116/34; *Tǫ́rsi bába do̦u̯ fúsi.* (Baba a tors două fuse.) Can T[1] 272/16; *I̯úndi-i̯ Rǫ́pa nţapátă? La Fúsu di mǫ́ră.* (Unde-i Piatra găurită? La Fusul morii.) Can T[1] 272/34; *Fus di rudán.* (Fusul morii.) Pap[1] 46 s.v. **2.** (La roată) Butuc. Wild h. 376/1, 2, 6.

Fúsu-bábă l'ă. Nume de plantă şi de insectă; fusul babei. Pap[1] 46 s.v.; Pap[2] 81 s.v.; Cap 133 s.v.

Et.: lat. ***fusus***.

fusár, *pl.* **fusár** *s.m.* Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Vânzător de fuse.

Et.: din ***fus* + *-ár.***

fúscă, *pl.* **fúsḱi** *s.f.* Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1178/012; Cerna A/1512-1514; AtaM 101/2, 171/14; Dms. Fustă; rochie. *Mu l'ărc̦ásca rúbă ra, ắră, fustán íli fúscă, lúnd̦ă pắnă pri sub zănúc l'u, şi prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, şi şorţ.) AtaM 352/24; *Gúra di la fúscă.* (Deschizătura fustei.) Cap 133 s.v.

Et.: gr. ***φούστα*** (bg. ***fusta***).

fúsčic vezi **fusčúc.**

fusčíc vezi **fusčúc.**

fusčúc, *pl.* **fusčúţ** *s.m.* Can[2] 396; Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Fus mic.

Var.: **fúsčic** (Can[2] 396; Dms s.v.), **fusčíc** (Cap 133 s.v. *fus*), **fúsčuc** (Dms).

Et.: din ***fus* + *-čúc*** (***-číc***).

fúsčuc vezi **fusčúc.**

fustán, *pl.* **fustáni** *s.n.* Pap[1] 46; Pap[2] 81; Can[2] 396; Cap 133; Cerna A/1510; ALDM III, h. 1277/1-7; Dms. **1.** Rochie. *I̯el să-ń dără [...] fustán di mătási.* (El o să-mi facă [...] rochie de mătase.) Cap[2] 22/10; *Meu̯ fráti-ń cumpuró fustán.* (Fratele meu îmi cumpără rochie.) DP 195/33; *[Fc̦áta] ăş lo cótiva fustáni cu i̯a şi fuzí di cásă.* ([Fata] îşi luă cu ea câteva rochii şi plecă de acasă.) DP 184/33; *Mu l'ărc̦ásca rúbă ra, ắră, fustán íli fúscă, lúnd̦ă pắnă pri sub zănúc l'u, şi prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, şi şorţ.) AtaM 352/24; *Fičúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafé şi di mătási şi z-dúsi s-u̯u̯*

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

primini̯ắscă fi̯ắta. (Tânărul, când se duse acasă, luă o rochie de catifea şi mătase şi merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Únă cadắnă priminítă cu únă míľă di fustáni.* (O turcoaică îmbrăcată cu o mie de rochii. [Ghicitoare: Găina].) Can T^2 126/8; *Mămúşa ári lat di un fustán, la púni di gúşă la mirẹ́ása şi la tíniru.* (Naşa a luat [= a cumpărat], [material] de o rochie, îl pune de gâtul miresei şi al mirelui.) Cerna T. **2.** Haină bărbătească, fustanelă. *Tăčúńiľ si fẹ́siră doi̯ cupiláş ăn fustáni.* (Tăciunii se făcură [= transformară în] doi copilaşi în haine bărbăteşti.) Cap^2 57/46; *Ca si-ń la lẹau̯, mámu móri, [...] ţéla uminéţu, míla, cu fustánu mári.* (Că-l voi lua, mamă dragă, [...] pe cel din *Úmă*, dragă, cu fustanela mare.) Cap^2 18/7. **3.** Nume de floare mirositoare. Cap 133.

Var.: **fustáni** (Cap 133).

Et.: tc. dial. ***fustan*** (mac., bg. ***fustan,*** gr. ***φουστάνι***).

fustáni vezi **fustán.**

fustănlíă, *pl.* **fustănlíi̯** *adj.* De forma fustanelei. *Pişín la priminés tíniru cu únă caméşă fustănlíă.* (Mai întâi îl îmbracă pe mire cu o cămaşă ca o fustanelă.) Can T^2 119/6.

Et.: din ***fustán + -líă.***

Fúştani *n.pr.* Cap 133. Numele unui sat bulgăresc în apropiere de *Nọ́nti.*

fúşti, *pl.* **fuşt** *s.m.* Pap^2 81; Can^2 396; Cap 133; ALR II s.n., 2 h. 487/012; Cerna A/370, 2268; ALDM III, h. 1759/1-6; Dms. **1.** Cârcel de viţă; vrej, lujer de dovleac. *Ácu nu áflii̯ crăstăvi̯ắti cu fúşti, mói̯ni dimni̯ắţa s-ti jungľóm.* (Dacă nu găseşti castravete cu cârcel, mâine dimineaţa te vom omorî.) MP 152/31; *Un cu̯ắrin di ľubiníţă ra mult cuvitlíi̯ă şi tínsi un fúşti ţi tricú diţíndẹa di Vărdár.* (O rădăcină de pepene era foarte puternică şi întinse un vrej care trecu dincolo de Vardar.) MP 200/32. **2.** Cârlig de împletit ciorapi. Pap^2 81; Can^2 396; Cap 133; Dms. **3.** Băţ ascuţit, care serveşte drept frigare. *Ău̯ anţăpọá [jába] pri un fúşti şi lọa s-u nvărtẹáscă pri foc.* (O înfipse [broasca] pe o frigare şi începu s-o învârtească pe foc.) DP 54/6. **4.** *Pl.* (La războiul de ţesut) Vergelele trecute printre firele de urzeală. Pap^2 81; Can^2 396; Cap 133; Dms.

Et.: lat. ***fustis.***

Fúştiń *n.pr.* Pap^2 81; Can^2 396; Dms. Numele unui orăşel din Meglen, locuit de turci şi bulgari turciţi.

Et.: din ***fuşti +- iń.***

fuştinéţ, *pl.* **fuştinéţ** *s.m.* Dms. Locuitor din *Fúştiń.*

fut, **futẹ́ári** şi **fútiri**, **futúi̯**, **futút** *vb.* II, III. *Tranz.* Pap^2 81; Can^2 396; Cap 134; Dms. A futa.

♦ *Cọn mẹ́rḍi plọ́i̯a cu sọ́ri, si fut ľépuriľ cu lisíţa.* (Când plouă cu soare se fut iepurii cu vulpea.) Can T^2 115/28; *Şi cása ársi şi la şọ́riţ la ţi fătúră!* (Şi casa arse şi la şoareci li s-a făcut de futut. = Ţara arde şi baba se piaptănă.) Can T^2 124/16; *Fútă-ľ mái̯ca!* (Futu-i mă-sa!) Cap^2 43/39; *Fútă-ńi-ţ pústa!* (Futu-ţi-aş necazul!) Cap^2 41/15; *Fútă-ńi-ţ vérẹa!* (Futu-ţi-aş credinţa! = Înjurătură la adresa turcilor care erau de altă credinţă.) Dms s.v.

Var.: **făt.**

Et.: lat. ***futuere.***

futáč, *pl.* **futáč** *s.m.* Can^2 396; Cap 134 s.v. *fut*; Dms. Futăcios.

Et.: din ***fut + -áč.***

futăčós, *pl.* **futăčóş** *adj.* Dms. Futăcios.

Et.: din ***fut + -ăčós.***

futéľă, *pl.* **futéľ** *s.f.* AtaM 289/32. Fotoliu.

Et.: mac. ***fotelja.***

Fuzẹ́áti, An ~ *n.pr.* Pap M^2 176/19; Cap 134. Nume de loc în *Óşiń.*

Var.: **Fuzẹ́ti** (Pap M^2 176/19).

Fuzẹ́ti vezi **Fuzẹ́áti.**

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)

fuzíndărẹa *adv.* ALDM I, h. 486/1–3. În fugă, fugind.

Var.: **fuzíndira** (ALDM I, h. 486/2), **fuzíndurlẹa** (ALDM I, h. 486/1).

Et.: de la ***fug*** **+** ***-índ*** **+** ***-ărẹa*** **(*-ira, -rlẹa*).**

fuzíndira vezi **fuzíndărẹa.**

fuzíndurlẹa vezi **fuzíndărẹa.**

fuzíri *s.f.* Dms. Acţiunea de a pleca; plecare. *La fuzírẹa, ampirátu aĭ zísi la mámă-sa s-nu la da scándu.* (La plecare, împăratul îi zise mamă-sii să nu dea tronul.) Cap[2] 86/33; *La fuzírę la dăruiáu dáscalu cu čarǫ́p.* (La plecare îi dăruiau dascălului o pereche de ciorapi.) Can T[1] 266/26; *La fuzírę din cătún, Váigant la zís-aŭ la níşti moş.* (La plecarea din sat, Weigand le zise unor bătrâni.) Can T[1] 267/26.

Et.: vezi ***fug.***

BDD-A27550 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 22:43:02 UTC)